

Антологија

СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Јован Стерија Поповић

ИЗАБРАНЕ КОМЕДИЈЕ

„Антологија српске књижевности“ је пројекат дигитализације класичних дела српске књижевности Учитељског факултета Универзитета у Београду и компаније Microsoft®

Није дозвољено комерцијално копирање и дистрибуирање овог издања дела. Носиоци пројекта не преузимају одговорност за могуће грешке.

Ово дигитално издање дозвољава уписивање коментара, додавање и брисање делова текста. Носиоци пројекта не одговарају за преправке и дистрибуцију измењених дела. Оригиналno издање дела налази се на Веб сајту www.ask.rs.

Јован Стерија Поповић

ИЗАБРАНЕ КОМЕДИЈЕ

Садржај

ЏАНДРЉИВ МУЖ ИЛИ КОЈА ЈЕ ДОБРА ЖЕНА	1
ДЕЈСТВО ПРВО	3
1.	4
2.	5
3.	8
4.	9
5.	13
6.	16
7.	18
8.	19
9.	21
10.	26
11.	28
12.	31
ДЕЈСТВО ВТОРО	33
1.	34
2.	36
3.	39
4.	41
5.	45
6.	49
ДЕЈСТВО ТРЕЋЕ	52
1.	53
2.	54
3.	55

4.	57
5.	58
6.	60
7.	61
8.	65
9.	66
10.	68
11.	69
СУДБИНА ЈЕДНОГ РАЗУМА.....	75
ПРЕДГОВОР	76
ДЈЕЈСТВО ПРВО	79
ПОЗОРИЈЕ 1	80
ПОЗОРИЈЕ 2	83
ПОЗОРИЈЕ 3	88
ПОЗОРИЈЕ 4	90
ПОЗОРИЈЕ 5	91
ПОЗОРИЈЕ 6	95
ПОЗОРИЈЕ 7	98
ПОЗОРИЈЕ 8	102
ДЈЕЈСТВО ДРУГО	110
ПОЗОРИЈЕ 1	111
ПОЗОРИЈЕ 2	112
ПОЗОРИЈЕ 3	115
ПОЗОРИЈЕ 4	117
ПОЗОРИЈЕ 5	118
ПОЗОРИЈЕ 6	119
ПОЗОРИЈЕ 7	121
ПОЗОРИЈЕ 8	126
ПРЕВАРА ЗА ПРЕВАРУ.....	132
ПОЗОРИЈЕ 1	134
ПОЗОРИЈЕ 2	135
ПОЗОРИЈЕ 3	136
ПОЗОРИЈЕ 4	137
ПОЗОРИЈЕ 5	139
ПОЗОРИЈЕ 6	140
БЕОГРАД НЕКАД И САД	143
ДЈЕЈСТВО ПРВО	145
1.	146

2.	147
3.	149
4.	152
5.	156
6.	159
7.	165
8.	166
9.	168
10.	172
11.	177
12.	179
ДЈЕЈСТВО ДРУГО	181
1.	182
2.	184
3.	190
4.	196
5.	197
6.	198
7.	203
8.	206
9.	207
ПОМИРЕНИЈЕ	209
ПОЗОРИЈЕ ПРВО.....	211
ПОЗОРИЈЕ ДРУГО	212
ПОЗОРИЈЕ ТРЕЋЕ.....	214
ПОЗОРИЈЕ ЧЕТВРТО	215
ПОЗОРИЈЕ ПЕТО	217
ПОЗОРИЈЕ ШЕСТО.....	218
ВОЛШЕБНИ МАГАРАЦ	222
ПОЗОРИЈЕ 1.	224
ПОЗОРИЈЕ 2.	227
ПОЗОРИЈЕ 3.	228
ПОЗОРИЈЕ 4.	231
ПОЗОРИЈЕ 5.	232
ПОЗОРИЈЕ 6.	233
ПОЗОРИЈЕ 7.	234

ЦАНДРЉИВ МУЖ ИЛИ КОЈА ЈЕ ДОБРА ЖЕНА

ВЕСЕЛО ПОЗОРИЈЕ У ТРИ ДЈЕЈСТВА

ЛИЦА:

МАКСИМ, марвени трговац

СОФИЈА, његова жена

ЛЕПОСАВА, кћи му од прве супруге

ЈЕВРЕМ, пензионирати официр — Максимов брат

НИКОЛА, рукодјелац — Максимов брат

МАГА, Николина жена

МИТАР, кум Максимов

СВЕТОЗАР, писар и Софијин сродник

ДЈЕЈСТВО ПРВО
(СОБА КОД МАКСИМА.)

1.

СОФИЈА И ЛЕПОСАВА

С

ОФИЈА (*спрема којешта по соби*): Бога ти, Лепосава, како ти није срамота?

Велика девојка, па тако неспремљено по кући!

ЛЕПОСАВА: Ја доста растребљујем.

СОФИЈА: Зашто ниси собу почистила, него, како смо ручали, и сад стоји свињац? Шта би било, да какав стран човек у кућу дође. (*Утире астал и лупа столице.*) Гледај, гледај, толики пра!

ЛЕПОСАВА: Већ у овој кући друго ништа да не ради човек, него да паја и брише.

СОФИЈА: Па да оставимо, да нам се свет смеје? Срамота је, девојко, и помислити то, камол да изрекнеш. Тешко свакој, која не љуби чистоћу. Шта си ону маст метнула на полицу, да дирају мачке? Зар је њој онде место?

ЛЕПОСАВА: У хитости оставила сам, пак сам после заборавила.

СОФИЈА: Жалосно је за сваку кућу, гди нема реда. (*Брише фигуре.*) Гле, гле, толики пра!

ЛЕПОСАВА: Ала сте и ви, боже, све да вам је као из кутије!

СОФИЈА: Није него да се удавиш у ђубрету. Иди погаси ону ватру, да не горе дрва узалуд.

ЛЕПОСАВА (*одлази*)

СОФИЈА (*за њом*): И оно брашно да се покупи. — Бадава, човек мора свуда сам да завири, јер иначе готова штета. (*Узме шав и почне код прозора радити.*)

2.

МАКСИМ, СОФИЈА

М

АКСИМ: У овој кући мора све наопако да иде.

СОФИЈА: Шта се догодило?

МАКСИМ: Шта се догодило? Завукла си се у собу, да те не опали сунце.

СОФИЈА: Тек што сам ушла.

МАКСИМ: Провреднила се жена шавом, а напољу како Бог да.

СОФИЈА: Јуче си псовао што не шијем.

МАКСИМ: Да га враг носи и с твојим послом и с твојим редом!

СОФИЈА: Оћеш да дам другоме да шије?

МАКСИМ: Дабогме! Код вас две, да плаћам јошт.

СОФИЈА: Тако и ја кажем.

МАКСИМ: Оћеш оставити те трице?

СОФИЈА: Ја мислим да сам посао свршила.

МАКСИМ: Свршила као наопако. Како си метнула онај пепео?

СОФИЈА: Као што си казао.

МАКСИМ: Онде је њему место. Нисам ли сто пута говорио, да се меће поред оџака.

СОФИЈА: Ја сам чула: у крају до олука. Али ако ти није ту по вољи, лако ћу га преместити.

МАКСИМ: Тако је; сад иди, те квари наново аљине. То није могло бити из почетка, него да се опет дангуби.

СОФИЈА: За бога, кад не кажеш управо како ти је воља; него час овако, час онако.

МАКСИМ: Сад сам ја крив што ти не ваљаш. Шта сте дирали у оно буре?

СОФИЈА: Казала сам да се спусти у подрум, да се не расуши.

МАКСИМ: Да сам ти заповедио, ти то не би учинила.

СОФИЈА: Кад не спремам, опет псујеш.

МАКСИМ: У моје послове да ми се нико не меша. Ено сте ми и перо забили.

СОФИЈА: У фиоки је. Оставила сам га да се не изгуби.

МАКСИМ: Тако. Тражим, да полудим.

СОФИЈА: Зашто ме ниси питао?

МАКСИМ: Дакако! Да оставим сав посао па да питам милостиву госпођу, гди ћу што наћи. Ти да не дираш у моје ствари, јеси ли ме разумела?

СОФИЈА: Опет морам да забележим што се троши.

МАКСИМ: Тешко мени и мом бележењу! Видим ја моје добро јутро. Жена вредна и уредна, а кад тамо, на свакој страни црна штета. Ено се и даске оглођале од тешка трвења.

СОФИЈА: Не можемо седити у свињцу.

МАКСИМ: Знам, знам; само с лица нека је чисто, а иначе, како је бог дао. Тамо мердевине леже, оће човек врат преко њи да сломије, али је прече собу прати, него којешта спремати.

СОФИЈА: Ти си казао да ти јошт требају.

МАКСИМ: Ако сам казао јучер, то да се годину дана не дигну. Али, наравно, лакше је седити код прозора и шити.

СОФИЈА (*ушане*): Шта желиш да радим?

МАКСИМ: Седи, седи, па шиј, да ти не изгори бијело лице. Тешко мени, то ја знам! (*Одлази.*)

СОФИЈА (*сама*): Сам бог може теби угодити. Ако што урадим, не ваља; ако не урадим, опет не ваља. Ако ходим, не ваља; ако седнем, не ваља; ако стојим, не ваља. Ако је

бело, „зашто је бело“; ако је црно, „зашто није бело“. Ако ћутим, „зашто не говориш“; ако проговорим, „шта торочеш којешта?“ Овакве нарави ваљда нема нигди на свету.

3.

ЈЕВРЕМ И СОФИЈА

ЈЕВРЕМ: Кад један бомбардира, други радо ретерира. *(Остављајући капу на астал):* Псује Макса, не шали се.

СОФИЈА *(смеши се и слеже раменима)*.

ЈЕВРЕМ: Рекао би човек читаву бригаду ексерцира, тако се развикао.

СОФИЈА: А шта ћете? Ја гледам, што је право, да му угодим, али он се срдџ, те срдџ. Већ не знам, како ћу.

ЈЕВРЕМ: Хе, хе! Јошт је стари Макса. Снао, он је џандрљив, а са џандрљивим човеком не можеш другојаче, него пустити га нека бомбардира, али не излазити из својџ шанчева.

СОФИЈА: Жао ми је само што се љути, кад ја свашта чиним.

ЈЕВРЕМ: Макса је човек којџ непрестано с упаљеним фитиљем оди. *(Седне.)* Оће ли покојџ пут да заћути?

СОФИЈА: То не, али увек по штогод наћџ, зашто ће псовати.

ЈЕВРЕМ: Опет се мало поправио. У детињству за ништа се набури, па не можеш реч од њега да извучеш. Зато су га и прозвали деда „срдџло, бурило“. Кад је год празник, он неће да руча; зови га, моли га, удри га; он ћути. Мати покојна имала је доста невоље с њиме, али субординације никако.

СОФИЈА: Шта знам; да је ваше нарави, волила би.

ЈЕВРЕМ: Е, са мном се могло командирати, како си хтела. Зато сам доцније и мого авансирати. Но под приклад, ево команданта!

4.

МАКСИМ И ПРЕЂАШЊИ

М

АКСИМ (*Софији*): Седиш, седиш!СОФИЈА (*устане*): А да шта ћу забога?

МАКСИМ: Лези те одмори твоје кости. Струнила си се.

СОФИЈА: Нећеш да плаћам шваљама, а неправо ти је што шијем.

МАКСИМ: Кад треба друго радити, онда те је напао шав. Ја морам пропасти код такве жене. Шта си имала куповати гвоздени лонац? Није ти по вољи од земље!

СОФИЈА: Псујеш што се дрва троше, или кад се који суд разбије, пак сам мислила, да ће овако боље бити.

МАКСИМ: А што се Новци издају? Ја сам баш несрећан човек, куд се год окренем, ту видим штету. Ах, сирота Персо, нисам те знао уважавати. Она ме је кукавна слушала као цара.

ЈЕВРЕМ: Пак си и њу кињио, док није умрла.

МАКСИМ: Ти се у моје послове не мешај.

ЈЕВРЕМ: Командант мора имати прописе како ће командирати, иначе је деморализација готова.

МАКСИМ: Иди у твоју регименту, па командирај како знаш. Овде сам ја господар.

ЈЕВРЕМ: Вараш се. У кућевној регименти жена је полковник. Генерал муж издаје истина заповести, али тек жена командира, и цео полк познаје полковника за господара.

МАКСИМ: Зато ми тако и пева срећа. Од кад је она у кући, слуга мора да добије вина кад руча.

СОФИЈА: Ја мислим, боље је тако, него да краде гди што дочепа.

МАКСИМ: Дакако! Мора кључ од подрума да стоји у врати; зашто је милостивој госпођи тешко сваки час затварати и отварати.

СОФИЈА: Од кућнога пуштаије не можеш сачувати. Сам си приповедао, како си нашао пуно цеви у бурету. Сада тога нема.

МАКСИМ: Та богме; сад стоји чаша у подруму. Ти ћеш ме довести до паса, то ја знам.

СОФИЈА: Ако желиш, ја му нећу давати више, и подрум ћу држати затворен.

МАКСИМ: О, сад ћеш му укидати, кад си га једанпут научила. Сад слуга мора да има уредну вечеру.

СОФИЈА (*слеже раменима*).

МАКСИМ: Дакако! Кувај му само лепо, да те после приповеда, како си добра госпођа.

СОФИЈА: Остави се бога ти; та и код мога се оца тако радило, пак је било добро.

МАКСИМ: Проклет био час, кад си ти ступила у моју кућу, то ја знам.

ЈЕВРЕМ: Но, Максо, сад под приклад!

МАКСИМ: Шта си ме ти опет заопуцао с твојим ексерциром: оћеш да је сасвим поквариш.

ЈЕВРЕМ: Софија има најбољу кондуиту.

МАКСИМ: Има врага, да је носи, и кад сам ју познао! (*Одлази.*)

ЈЕВРЕМ: А, непријатељ је преотео ма; ја ступам с тобом у алијансију.

СОФИЈА: Ето видите, браца; сад како ћу да му угодим?

ЈЕВРЕМ: Кад дефензивно стање не помаже, онда се ради офензивно. Није само једанпут добивена битка дрзновеним нападом; зато треба операције променити. Прво и прво да се начине јаки редути, да у случају нужде можеш ретерирати без опасности; па онда напред; центрум, десно и лево крило, све треба точно да дејствује. Међу тим ћу ја као сојузник с друге стране начинити диверзију. Тако ће непријатељ или капитулирати, или коначно бити побеђен. Дакле, слушај план операције.

СОФИЈА: Богами, ја нити разумем ваше команде, нити ћу с њиме рат водити. Ако се лепим не одобровољи, трпићу, да што знам, кад ми је тако бог дао.

ЈЕВРЕМ: Нипошто, нипошто; ко непрестано пред непријатељем бежи, показује своју слабост, и он иде, да га већма гњечи; али како станеш куражно, и окренеш му бајонете,

да видиш, како се одма у памет узме. Добијеш ли пак прву битку, онда остале лако иду. Дакле: непријатељ се приближује, аларм! Пленклери напред; инфантерија, кавалерија, артилерија, све у движене; напред, ступај, на штики! Ето си добила битку.

СОФИЈА (*смеши се*): Ви, браца, с таквом ватром командирате, као да сте у сред баталије. Ал Макса није љубитељ војске; како је види, одма бежи.

ЈЕВРЕМ: Тим боље. Но сад, к делу! Команду у кући примићеш ти; што рекнеш треба да се изврши. Ко се томе узпротиви, одма под војени суд; јер је стање опсадно. Јеси ли ме разумела? Одсад ћеш ти заповедати, а Макса ће слушати.

СОФИЈА: Аа! браца...

ЈЕВРЕМ: Војени закони не трпе ни „а!“ ни друга примечанија, него потчињеније мора бити безусловно: „марш“, марш, — „стој“, стој. — Кад издаш какву заповест, буди постојана, нити се дај заплашити псовком или претњом.

СОФИЈА: Ја то нити оћу, нити смем, браца.

ЈЕВРЕМ: Де, де, прокушај једанпут, двапут ли, пак ћеш видети да сам ти добро саветовао.

СОФИЈА (*смеши се*): Али, ако окупи тући, а ја нисам рада, да се тај обичај уводи.

ЈЕВРЕМ: Јесам ли ти казао, да се сила одбија силом? Само му покажи, да штап има два краја, пак ћеш видети, како ће одма ретерирати.

СОФИЈА: Моја нарав није за то. Пре би могла какву шалу предузети.

ЈЕВРЕМ: Добро; покушај од шале, пак ћеш видети, да је средство добро.

СОФИЈА: Кад би пробитачно било с џандрљивим човеком шалити се. Ви знате...

ЈЕВРЕМ: Не бој се ништа, ја сам твој сојузник. Нас двоје јачи смо од њега.

СОФИЈА: То би било созаклетије, а ви знате, који прави тајне договоре противу општега мира...

ЈЕВРЕМ: Против мира, тако је; али који се жртвује да се поредак одржи, добија декорације. Доста. Што год видиш, да си добро урадила, остани при томе постојана; речма и претњом не дај се поплашити, докле и сам не увиди, да је криво имао. Двапут, трипут тако, па ће се одучити.

СОФИЈА: Само да не учинимо горе.

ЈЕВРЕМ: Горе не може бити, нег што ти је. Ево га гди виче, сад да ме не осрамотиш.

СОФИЈА: Браца, на вашу ризику.

ЈЕВРЕМ: Не бој се, ти си жена; а жене имају опасније оружије него што су топови и ракетле.

5.

МАКСИМ, ПРЕЂАШЊИ

М

АКСИМ: Шта си имала куповати оно месо?

СОФИЈА: Треба за вечеру.

МАКСИМ: А гди је од подне?

СОФИЈА: Појело се све.

МАКСИМ: Ти си несрећа! Седиш ту, да те виде официри, а напољу нека се размеће и развлачи.

(Јеврем намигује Софији.)

СОФИЈА: Ја мислим да знам шта се по кући чини.

МАКСИМ: Знаш врага, да те носи! Неће се кувати.

СОФИЈА: А шта ћемо јести?

МАКСИМ: Ништа.

СОФИЈА: Онда би опет псовао.

МАКСИМ: Псујем, јер имам неуредну жену. Само скувај, пак ћеш видети шта ће те снаћи.

СОФИЈА *(којој Јеврем намигује)*: Али ја оћу.

МАКСИМ *(зачуђен)*: Шта?

СОФИЈА: Ја оћу.

МАКСИМ: Како ти то говориш?

СОФИЈА: Ја сам госпођа у кујни.

ЈЕВРЕМ (*иде радосно по соби и лагано пљеска рукама*): Право, право!

СОФИЈА: Ти гледај твој посао, а у кујни ако не буде реда, ја крива.

МАКСИМ: Дакле да куваш.

СОФИЈА: Мора се кувати, кад је толика кућа.

МАКСИМ: Нема лука и леба.

СОФИЈА: Ћути, ћути, бога ти; тако те по вароши и зову: „леб и лук“.

МАКСИМ: Шта марим ја за свет? У мојој сам кући ја господар.

СОФИЈА: Тешко сваком ономе који не мари шта свет о њему говори.

МАКСИМ: Кувати се неће!

СОФИЈА: Али ја оћу!

ЈЕВРЕМ: Право, снао!

МАКСИМ (*Јеврему*): А шта ти ту?

ЈЕВРЕМ: Кад командант не разуме команду, онда се место њега поставља други.

МАКСИМ: Ти њу квариш.

ЈЕВРЕМ: Ја сам само од генералштаба.

МАКСИМ: У кући те не потребујем, кад си такви.

ЈЕВРЕМ: Опет ја ћу плакати! И не заслужујеш да ти скоро дођем. (*Узме капу, смешећи се.*) Снао, непријатељ ретерира; чувај добро позиције, победа је наша. Збогом, Максо, и желим ти бољу памет, (*Одлази.*)

МАКСИМ: Лепо си почела.

СОФИЈА: Немој тако, Максо, та ти знаш, да ја свом душом идем да ти угодим. Нит ме вици шетња, нит ме види честито црква, па све ти није право.

МАКСИМ: Ал да куваш; то оћеш.

СОФИЈА: Та, забога, не кувам себе ради. (*Приступи му умиљато.*) Не бој се, не бој се, нећемо пропасти.

МАКСИМ: Иди од мене!

СОФИЈА: Зар се ти сртиш?

МАКСИМ: Иди, кад ти кажем, док си читава!

6.

МАГА, ПРЕЂАШЊИ

М

АГА (*небрижљиво обучена и неочешљана, у папучама; кад иде, вуче ноге и речи развлачи*): Помози бог, брацо!

МАКСИМ: Ево паметне и ваљане газдарице. Шта си ти данас кувала, Маго?

МАГА: Богами, нисам ништа. Ето, мрзило ме ићи на пијацу.

МАКСИМ: То је жена; а не да растури кућу.

СОФИЈА: Па шта сте ручали?

МАГА: Узела сам, ето, мало сира, а од јуче остало је и мало купуса.

СОФИЈА: Не псује л' те брада Ника?

МАГА: Ето псује, али ја ћутим, па га тако и прође, ето, љутина.

СОФИЈА: То је добро.

МАКСИМ: Није него да разглави вилице као ти.

СОФИЈА (*Маги*): Шта ти ради дете?

МАГА: Богами, јошт једнако страда; пишти, пишти по целу ноћ. Ноћас сам двапут морала устајати; — тако сам, ето, ломна.

СОФИЈА: Како би било да га сваки дан по двапут купаш?

МАГА: Е, ко ће толику воду грејати!

СОФИЈА: Опет је боље него слушати писку.

МАГА: дао бог те добро спавам, па слабо и чујем. Мој се често љути, али шта ћу, кад не могу, ето, да се разбудим.

СОФИЈА: А дете плаче?

МАГА: Љуља га, ето, Никола.

СОФИЈА (*Максиму*): А да л би ти заљуљао дете?

МАКСИМ: Није него да те метнем у кавез, па да ти само лепа јела доносим!

МАГА: Е боже, брацо, па зашто не би којипут и дете пољуљали? Ми сироте по вас дан кланцамо, час овамо, час онамо, ето, спадо с ногу.

7.

ЛЕПОСАВА, ПРЕЂАШЊИ

Л

ЕПОСАВА: Стрина, плаче вам дете.

МАГА: Ето сад ћу.

(Лепосава одлази.)

МАГА: Што сам дошла? Бога ти, секо, како се кува, ето, воће у пари?

СОФИЈА: Метне се у стакло што оћеш, па онда се наспе подоста шећера и затвори добро крпом, а преко ње бешиком. После се метне у сламу, па се тако кува полагано.

МАГА: Нисам, ето, знала за сламу.

СОФИЈА: Само треба истија кувати.

МАГА: Хтела сам, ето, јошт јуче кувати, али нисам могла доспети да дођем. Лепо сам, ето, сложила јошт прекјучер у чаше.

СОФИЈА: Јошт прекјучер? Е, секо, па то се већ покварило.

МАГА: Шта говориш!

СОФИЈА: Оно треба одма кувати, како се сложи. А овако мора прокиснути.

МАГА: О, тешко си га мени, шта ћу сад да радим?

8.

ЛЕПОСАВА, ПРЕЂАШЊИ

Л

ЕПОСАВА: Стрина, ајдете, заценило се дете од плача.

МАГА: Ето ме одма.

(Лепосава одлази.)

МАГА: Па не може се помоћи?

СОФИЈА: Не може.

МАГА: О, тешко мени, толики ето шећер! Ако чује Никола, убиће ме. А дошла би била раније, него сам се, ето, забунила била с пређом.

СОФИЈА: Да си мени казала, па би ти могла средити.

МАГА: Сметнула сам с ума. Не можеш, ето, на сваку страну. Опет онај мој љут, па куд ћу пре. Да ми је ко, да ми помогне, него она једна, ето, девојка, не зна ни она сирота шта ће. Ју, да идем, плаче ми дете! *(Устане.)* Па велиш, ето, да бацим?

СОФИЈА: А да шта знаш.

МАГА: Ох, ох, како сам погрешила! Аратос ти, ето, и пекмеза и свега! Не знам што сам и почињала, кад ми је, ето, толики посао на глави.

МАКСИМ: Маго, заборавила си за дете.

МАГА: Ју, право кажете! Идем да видим, шта сирото ради. Збогом! Ох, тешко си га мени! *(Одлази.)*

СОФИЈА: Шта би радио, да ти је оваква жена?

МАКСИМ: Опет је боља од тебе. Није трошљива, није бесна, него ћути, па седи код куће, нити тражи сваки дан колача, као твоје господство.

СОФИЈА: Ћути, бога ти; ко те чује, мислио би, богзна шта се ту троши!

МАКСИМ: Него није!

9.

СВЕТОЗАР, ПРЕЂАШЊИ

СВЕТОЗАР: Помози вам Бог!

СОФИЈА: Бог ти добро дао, Светозаре! Одкуд те среће?

СВЕТОЗАР: Ето се и ја заканио мало.

СОФИЈА: Седи. *(Седну.)* Шта ради мама?

СВЕТОЗАР: Фала богу, здрава је. Поздравила вас и она и Ката.

СОФИЈА: Благодарим. Зашт не дођу, забога?

СВЕТОЗАР: Е, знате женске работе: час ово, час оно, па не могу да стигну.

СОФИЈА: А што тебе нема?

СВЕТОЗАР: Та знате, кад је човек у служби. И сад не би дошао, да немам једну лепу поруку.

СОФИЈА: Та бога ти? А шта ће то бити?

СВЕТОЗАР: Ката навалила одавно, а и ја сам желио, да дамо један бал.

СОФИЈА: Гле, гле!

СВЕТОЗАР: Па сам дошао и вас позвати.

МАКСИМ: За нас није бал.

СВЕТОЗАР: Зашто?

МАКСИМ: Послова, не знамо гди нам је глава.

СВЕТОЗАР: Бар за љубов Лепосавину.

МАКСИМ: Има она доста забаве код куће.

СВЕТОЗАР: Али опет у друштву.

МАКСИМ: Друштво није највећа срећа.

СВЕТОЗАР: Та о срећи и ја не говорим.

МАКСИМ: Друштво даје често повода да се човек каје.

СВЕТОЗАР: Ја мислим, кад је код своји.

МАКСИМ: Најбоље је чувати своју кућу.

СВЕТОЗАР: Па баш нећемо имати срећу?

СОФИЈА: Та доћи ћемо ми, доћи ћемо.

МАКСИМ (*неповољно*): Гле јако!

СОФИЈА: Макса се шали, а ти мислиш тако је.

МАКСИМ: Ја немам кад шалити се.

СОФИЈА: Оће ли бити многи?

СВЕТОЗАР: Прилично. Већ Ката не зна шта ће.

СОФИЈА: Е, девојка је, па јој се мили.

МАКСИМ: Зар девојка нема друга посла?

СОФИЈА: Њојзи је ово сад најмилије. А, Светозаре?

СВЕТОЗАР: Тако је.

МАКСИМ: Није она крива, него они што допуштају.

СВЕТОЗАР: Да шта ће. Треба и они нама да учине што

по вољи.

МАКСИМ: Ајде, ајде, трошите новце.

СВЕТОЗАР: Та нису ни ту иљаде.

МАКСИМ: Ко не чува пару, неће умети ни иљаде сачувати.

СОФИЈА: А већ ти опет — свакога да учиш. Нека ради како који оће.

СВЕТОЗАР (*Устане*): Дакле, ми ћемо вас очекивати на бал.

СОФИЈА: Ми ћемо узети слободу.

МАКСИМ: Само ако се што не догоди.

СОФИЈА: А, на сваки начин, на сваки начин.

МАКСИМ: Нама би иначе било жао.

СОФИЈА: Можете се зацело надати.

СВЕТОЗАР: Дакле, ја се праштам.

СОФИЈА: Збогом, Светозаре; поздрављам код куће.

СВЕТОЗАР: Оћу, благодарим.

(Светозар одлази.)

МАКСИМ: Ти си скот!

СОФИЈА: Шта ти је сад?

МАКСИМ: Да те стиснем за гушу, па да ти кажем шта ми је. Какав те бал снашао, горопадници, какав бал?

СОФИЈА: Код своји људи.

МАКСИМ: Нећу ни код кога, разумеш ли?

СОФИЈА: Бар ту нећеш трошити.

МАКСИМ: Нећу, да шта ћу; аљине се неће прати; цветови се нећеју куповати? Кад сам ја јошт на бал ишао? За мене је бал!

СОФИЈА: Па ти немој; ићи ћу ја са Лепосавом.

МАКСИМ: И дете да ми квариш!

СОФИЈА: Да су балови шткодљиви, не би и људи држали.

МАКСИМ: Доста, ја нећу ићи.

СОФИЈА: Како ти је воља.

МАКСИМ: Али нећеш ни ти.

СОФИЈА: Ја морам.

МАКСИМ: Преко моје воље?

СОФИЈА: Твоју вољу знам кад треба слушати, али овде немаш право. *(Еј, браца Јевреме, сад да си ми!)*

МАКСИМ: И ти оћеш?

СОФИЈА: На сваки начин.

МАКСИМ *(узме штап)*: Оћеш?

СОФИЈА: Штап је за скотове, а не за људе.

МАКСИМ: Штап је за свакога, који не слуша. *(Замане.)* Оћеш ли?

СОФИЈА *(показује столицу)*: Питај ову.

МАКСИМ: А шта значи то?

СОФИЈА: Ето што значи: ако је дошло до тога, да се морамо тући, онда ћу ја искати од ње помоћи.

МАКСИМ: Свог мужа столицом?

СОФИЈА: Боже сахрани! Жена треба мужа да почитује; само не треба ни он да се заборавља.

МАКСИМ: Али убио те Господ, тако да ти кажем; имаш ли, море, памети, да на бал идеш.

СОФИЈА: Без памети људи и не иду на бал.

МАКСИМ: Шта си ти? Јеси ли ти грофица или бароница? Не гледаш нашу сиротињу.

СОФИЈА: Чујеш, Максо, ти имаш деце; морамо живити с људма. Да како мислиш девојку удати?

МАКСИМ: С баловима да ју удам!

СОФИЈА: Балови нису ни измишљени за егаве људе, него да се момци с девојкама упознају. Тако је у свету, па шта ћемо.

МАКСИМ: И ја сам тебе на балу познао!

СОФИЈА: Може бити да би боље било, да смо се пређе упознали. Но сад је излишно речи о том трошити.

10.

ЛЕПОСАВА, ПРЕЂАШЊИ

С

ОФИЈА: Преправи се, Лепосава, да идемо на бал.

МАКСИМ: Јеси ли ти полудила, море жено?

СОФИЈА: Кажем ти, ти остани код куће, ако те мрзи; ићи ћемо нас две.

ЛЕПОСАВА: Како ћу ићи, кад немам ни белу аљину?

МАКСИМ: Ето, јесам ли казао!

СОФИЈА: Пак? Треба јој купити, дакако.

МАКСИМ: И на то да се новци троше.

СОФИЈА: Ко има деце, треба да и држи честито, ако није рад, да му се покваре.

МАКСИМ: Јест, нека и диже на високо, да и ни враг запросити не сме. Доста, аљину јој нећу купити.

СОФИЈА: А оно ћу јој купити ја.

МАКСИМ: Море, јеси ли ти полудила данас?

СОФИЈА: То заиста нисам; али, као газдарица од куће, треба да се за кућу и бринем. Ајде, Лепосава.

МАКСИМ (*стане пред њом*): Куда ћеш?

СОФИЈА: Да купим девојки аљину.

МАКСИМ: То неће бити данас!

СОФИЈА: Помагај, човече, та ја нећу мени, него твом детету! То мора да буде.

МАКСИМ (*узме штап*): Али то не мора да буде, кад ја кажем.

СОФИЈА: Заборавио си ону пословицу о столици?

МАКСИМ: О, проклето ђаволско колено, и ко те доведе на мој врат!

СОФИЈА: Срам да ти буде; напао чинити, да му се свет смеје. Што си тражио честиту жену, кад си такве нарави? Мислиш и мене као ону прву? О, вараш се, драги, пре ћемо се раставити. (*Одлази с Лепосавом.*)

МАКСИМ (*сам*): Сад, она мене јошт псује, и она је честита, само ја не ваљам. Тако је, кад јој се попушта; али како се била разрогачила, јошт би она мене тукла. Хм! Хм! Да сама иде на бал, смем ли је пустити, а каква је, она би то и учинила. Еј, проклета ти душа била, до чега ме под старост доведе!

11.

КУМ (*ступи*), МАКСИМ

КУМ: Помози Бог, кума Максо.

МАКСИМ: Бог ти добро дао, куме.

КУМ: Како је, куме?

МАКСИМ: Као наопако.

КУМ: А шта је?

МАКСИМ: Не питај, молим те.

КУМ: Да ниси штетовао на свињама?

МАКСИМ: Боље и то, него што ми дође ђаво на главу.

КУМ: Биће моја кума.

МАКСИМ: Ниси венчао жену, него ђавола, вампира, вукодлака. По вас дан готови, по вас дан меси, сад ово, сад оно.

КУМ: Благо теби, куме.

МАКСИМ: Лепо благо, кад жена размеће кућу.

КУМ: А моја не да ни јести. — Еј, како би се радо с тобом мењао.

МАКСИМ: Опет мора бити боља од моје.

КУМ: Не говори, брате. Кад дођем кући, не смем искати да ручам, јер одма полете тањира као пљусак; него ћутим, па ако донесе што, добро; ако не донесе, опет добро.

МАКСИМ: Бар се уштеди што.

КУМ: Јадна ми је уштеда. Зар ја знам шта се троши? Што јој је воља, оно купује, па опет баца, кад се расрди. За асталом ако рекнеш коју, три стотине вила и што ти ја знам; ако ћутим, а она: „Шта ћутиш, шта не говориш; зашто си ме узео, кад мрзиш на мене“. Више би пута пио и ја мало вина, али она: „Како ја пијем воду, па нисам умрла“. Кад пођем у подрум, а она ми преко уста начини кредом белегу, да не могу пити. Једва се досетим, те преправим сам креде у цепу, па кад се напијем, а ја превучем преко уста, да не би приметила.

МАКСИМ: Добар си домишљан, куме.

КУМ: Добар, као наопако! Једанпут уместо кредом, она ми само прстом превуче преко уста, а ја сиромасно искрен, превучем као што ваља. Шта га видим, кад изиђем из подрума, уста бела, а она као рис на мене. Од тог доба немам поштења да идем сам у подрум, него ме увек она прати.

МАКСИМ: У меану, куме, кад ти дође жеља.

КУМ: Еј, мој брате, кад пођем од куће, кад дођем кући, морају да се претресу џепови. Ама за најмању пару морам да јој дам рачуна. О, сачувај те, боже, с таквом женом живити!

МАКСИМ: Опет мислим, да је моја гора. Отоич мал ме није столицом ударила.

КУМ: Мал није? То је јошт добро. Код мене не иде тако

непоуздано, него што науми, то и сврши.

МАКСИМ: Кад је тако, то смо ми обојица несрећни. Како ћу се помоћи, ја не знам. Кад се псовке не боји, све је друго бадава.

КУМ: Ја сам, фала богу, пронашао један лек.

МАКСИМ: Какав лек, кажи и мени, тако ти вере!

КУМ: Свакојако сам се мучио и кушао, не би ли се поправила. Бре ћутао сам, бре викао, бре претио — бадава, све зло, те зло. Једанпут већ обневидим, па уватим за курјук.

МАКСИМ: Тако, тако!

КУМ: Али шта сам ти онда тек пропатио! Повучем, а мени сва кика остане у руци. Грозница ме чисто увати од страха, мислећи да сам јој ишчупао курјук, а не сећам се, да је коса туђа. Од оног доба заклео сам се да нећу руку метнути на њу. Лако се може догодити несрећа каква, па да страдам због неваљалице.

МАКСИМ: Дед бога ти, куме, за тај лек.

КУМ: Шта ти се чини, какав је то лек?

МАКСИМ: Да ти право кажем, ја не знам. Псовка, велиш, не помаже, батина не помаже; шта дакле помаже?

КУМ: Песма.

МАКСИМ: Песма? Како то може помоћи!

КУМ: Ево како. Она почне: „па, убио га бог; ђаво да га носи, како сам се усрећила, боље да сам цркла“. Ја на то *(пева)*: „*Ти, сердце, не мучи ме!*“ *(Вишим гласом, подражавајући жени)*: „Ти си орјатин, убио бог и онај час, кад сам те познала“. *(Пева)*: „О само дај ми мир!“ *(Највишим гласом, као жена)*: „Та убио те бог с несрећом, та ти си несрећа био, несрећа ћеш и остати; сад ћу те оклагитом, виле ти кожу дерале!“ *(Пева)*: „Пјеније миле моје и љубезна писма“. Тако, она виче, а ја певам, док не малакше, као оно човек од велике болести. После могу ићи по кући, и радити што оћу, само се некако кујне клоним, јер се бојим, да се опет не дими.

МАКСИМ: Шта то значи?

КУМ: Шта значи: доведем један пут и ја у мом веку госта на ручак, али њојзи неправдо, што нисам јој напред јавио. Чекам, чекам, нема јела; најпоследње промолим главу кроз пенџерић, да видим шта је. Али кад ме одунуд звизну, куме, пођоше ми сузе на очи, а ја натраг! Пита ме гост, шта ми је.

Јако се дими кујна, одговорим. Шта ћеш, мораш да покриваш своју срамоту; али од оног доба све се чувам да се не задими кујна, па се ни у саму песму не уздам.

МАКСИМ: Мој куме, тај твој лек не вреди ништа! Каква је ова моја, јошт би ми помагала, кад би почео певати.

КУМ: Ко се не узда у песму, нека звижди. На пример: „Гди си био битанго светска; куд те враг једнако носи.“

МАКСИМ: Доста, куме Мито, доста, код мене је друга фела од жене, а фела од зли жена има толико, колико грозница: једна је ладна, друга с ватром, трећа нема ни зиму ни ватру, не знаш шта је. Моја не виче по кући, али опет мора да буде све по њеној вољи.

12.

СОФИЈА (*с еснапом*), ПРЕЂАШЊИ

М

АКСИМ: Ево је; но, јеси ли купила?

СОФИЈА: Јесам, и врло јевтино, Максо; не би се надала.

МАКСИМ: Да, гледај да ми тиме замажеш очи.

СОФИЈА: Не, заиста, врло јевтино.

МАКСИМ: Боље да си гледала како ти стоје судови у кујни.

СОФИЈА: Ти се за кујну не брини, ако не буде све у реду, моја срамота.

МАКСИМ: И моја штета.

СОФИЈА: Не верујем да си имао штете од мене.

МАКСИМ: Та куд ће ми веће штете, него што сам узео такву распикућу.

СОФИЈА: Ништа, ако ти кућу пропучкам, заједно ћемо гладовати.

МАКСИМ: Еј, пусти језик, ђон би њиме могла углачати.

СОФИЈА: Е, доста, доста, немој бар пред страним човеком.

МАКСИМ: Је ли, лукава лисицо, све тражиш трагове да забашуриш.

СОФИЈА: Доста већ један пут, стиди се од кума.

МАКСИМ: Шта да се стидим, и он има такву аспиду на врату.

КУМ: Камо срећа, да ми је таква, те би и ја прогледао као моја браћа.

МАКСИМ: Шта си стала као лутка; допада ти се, како је кум леп!

СОФИЈА: Е, то је већ много! Јес чуо, Максо, буди и ти једанпут човек.

МАКСИМ: Ја сам човек, али ти си моја злосрећа.

СОФИЈА (*плаче*): Кад муж не уважава чест своје супруге, како ће тражити да ју други почитује.

(*Одлази.*)

МАКСИМ: Плаче ли и твоја, куме, кад не може да ти доскочи?

КУМ: Плаче; него онда не иде она напоље, него ја. Мој кума Максо, имаш благу жену, па си се размазио, а да ти је моја на глави, знао би шта је пис.

МАКСИМ: Па ајде да се мењамо.

КУМ: Само да може бити, дао би ти за њу и полак куће.

МАКСИМ: Па би се после кајао.

КУМ: Само три дана да живиш с мојом.

МАКСИМ: Ама ја сам се с њоме разговарао, не види ми се тако опака као моја.

КУМ: Већ пресео би ти разговор, само да јој допаднеш шака. Слушкиња, ако је три дана пресецила, то је много. Четврти дан или је отера, или сама побегне.

МАКСИМ (*тресе главом*): Еј, код мене би је ја отерао, али она не да.

КУМ: Ја ти кажем, куме, ти имаш анђела.

МАКСИМ: Ђавола, куме, ђавола, да је стопи у лисичију маст, да се од ње друге жене плаше, као коњи од курјачког сала.

КУМ: Ајд, куме, ниси наишо на правог ђавола. (*Одлазе.*)

(*Завјеса*)

ДЕЈСТВО ВТОРО

1.

ЈЕВРЕМ И СОФИЈА (*стуне*)

Ј

ЕВРЕМ: Е, снао, како испаде баталија?

СОФИЈА: Доста свакојако, но како сам се надала, опет добро.

ЈЕВРЕМ: Рапортирај све точно, како је дејствовало лево крило, како десно, како центрум, гди је био најжешћи атак, гди је непријатељ слабости показао, итд. Дакле, како је ишло?

СОФИЈА: Било је свашта, браца.

ЈЕВРЕМ: „Свашта, то није никакав рапорт. Билетина мора да је опстојатељна. Дакле приповедај.

СОФИЈА: Шта ћете више, кад је морао ићи на бал.

ЈЕВРЕМ: На бал, Макса?

СОФИЈА: Из почетка сам се страшила, но после мислим: кад сам загазила, да видим, на што ће испасти. Трпило се и тако доста.

ЈЕВРЕМ: Даље, даље: како се дошло до бала.

СОФИЈА: Не само што смо ишли на бал, него је и Лепосава добила аљину.

ЈЕВРЕМ (*руком*): Стани; како се Макса владао?

СОФИЈА: Срдио се, викао, хтео је и да удари, али је најпосле попустио.

ЈЕВРЕМ: Право, право, победа! — Но Непријатељ се у редуте повукао; одатле га јошт треба истерати, пак је побијен „на голову“. Дакле сад треба да ви дајете бал.

СОФИЈА: А, то му не смем спомињати.

ЈЕВРЕМ: Шта? Бомбе у редут, иначе се непријатељ истерати не може. С моје пак стране помоћ неће изостати. Јеси ли чула за неки сто дуката?

СОФИЈА: Казивао нам је писар.

ЈЕВРЕМ: Сад јуриш на редут! Бал и ништа друго!

СОФИЈА: Али...

ЈЕВРЕМ: Пст! Субалтерн не сме рећи „али“. Што командант заповеди, мора да се изврши. Смрт или живот, о том нико не води бригу. — К оружију, непријатељ се приближује!

2.

МАКСИМ, ПРЕЂАШЊИ

ЈЕВРЕМ: Но, како је било на балу, Максо?

МАКСИМ: Питај ту, што је тако лепо учиш.

СОФИЈА: Само тако каже, а видила сам како му је било повољно.

МАКСИМ: Повољно, што идем неиспаван као пијан.

СОФИЈА: Е, Боже, колико си пута остао с твојим друштвом дуже него синоћ.

МАКСИМ: Бар је моје друштво.

СОФИЈА: Ваљда си и ноћас имао кога познатог.

МАКСИМ: Шта сам добио? Идем из једне собе у другу. Ви поседале наоколо по клупама као вештице. Оној се опружио нос као натегача, она отобољила усне као дромбуље; оној се отегли образи као деверика, па гледа да покрије зубе, што су јој поцрнили од белила.

СОФИЈА: Већ у вас су ми све бели.

МАКСИМ: Бар нису искварени од белила.

СОФИЈА: Него од дувана. Заиста, кад смрдите на Дуван, кад трпате бурмут у нос, то је пријатно.

МАКСИМ: Опет не чине сви. А ви?

СОФИЈА: Као и мушки; како која.

МАКСИМ: Ајде кажи, која Девојка није била набељена?

СОФИЈА: Сад девојкама тражиш ти рачуна! Пусти и, па кад се удаду, биће све другојачије.

МАКСИМ: Оће. Види се изјутра дан. Она што се чепа и погледа као миш из трица, што се криви и пренемаже, и натрчала на глави којекакве комедије, та да буде паметна, кад се уда? Да Бог сачува! луђа, несмисленија, безобразнија, то све може бити, али паметнија, никад ни довека.

ЈЕВРЕМ (*смеје се*): Зна Макса, немам ја бриге за њега. Дакле, снао, чула си лозинку; само куражно! (*Одлази.*)

МАКСИМ: Шта те је опет сад научио?

СОФИЈА: Ништа. Него смо се разговарали, како би добро било да и ми дамо један бал.

МАКСИМ: Бре ако те окупим, нећеш се знати ни ти ни твој бал. Гледај ти безобразнице, тек што је ступила у туђу кућу, пак побеснила!

СОФИЈА: Чујеш, Максо: човек не може да живи осим људи. Што сав свет ради, морамо радити и ми. Видиш, ми имамо деце.

МАКСИМ: Пак?

СОФИЈА: Па треба да се с људма мешамо. Богзна шта можемо дочекати, зато је увек добро кад човек има пријатеља.

МАКСИМ: Ја се нисам ни туђио од људи.

СОФИЈА: Зато. Што други чине, морамо чинити и ми. Добро ће дакле бити да и ми дамо један пут бал.

МАКСИМ: Јеси ли то полудила, море?

СОФИЈА: Зашто, што је добро, треба чинити.

МАКСИМ: Јес чула, ако то учиниш, одма се сели из куће.

СОФИЈА: Ја сам тврдо закључила, и то мора бити.

МАКСИМ: Мора? Кучко од жене, та ти си наумила мене да сараниш! Само нека то буде, па нећеш ни по сата бити са мном.

СОФИЈА: Већ зато ћемо лако. Па треба и теби да купиш једну аљину; срамота је тако ићи. Ако је до штедње, уштедићемо с друге стране.

МАКСИМ: Тешко мени и мојој уштеди! Чујеш, Соко, немој се шалити с балом.

СОФИЈА: Иди, бога ти, зар ћемо ми бити осим свију људи. Кажи, која је кућа од нашега реда, која није дала бал; па само нас да проносе људи?

МАКСИМ: Али ја нећу, разумеш ли?

СОФИЈА: Бадава, кад мора бити.

МАКСИМ: Та гди је сикира, да убијем душманина!

СОФИЈА: Пази, сикира има два краја. *(Одлази.)*

МАКСИМ *(сам, уплашено)*: Оваква није била. Сад је зло!

3.

НИКОЛА, МАКСИМ

М

АКСИМ: Ах, Никола, брате мој рођени, страдаш ли и ти, као што ти ја страдам?

НИКОЛА: Шта је, Максо, каква је то невоља на тебе.

МАКСИМ Еј, брате, ја сам ти прошао; ја сам мртав, сарањен, закопан — пропао сам, па то ти је!

НИКОЛА: Шта је, брате, побогу?

МАКСИМ: Шта је? Имам жену — не жену, него лопова, пуштаију, арамбашу.

НИКОЛА: Твоја жена пуштаија?

МАКСИМ: Не пуштаија, то је мало; убица.

НИКОЛА: Каква несрећа! Шта је учинила?

МАКСИМ: Упропасти ме, па крај.

НИКОЛА: Али како?

МАКСИМ: Како, одвукла ме синоћ на бал, па сад оће да и ми правимо бал.

НИКОЛА: Иди, иди, ја мислим богзна шта је учинила; а оно којешта.

МАКСИМ: Кажи ми, тако ти бога, витла ли твоја којекуд?

НИКОЛА: То не; али, ако оћеш да знаш, волио би да је и таква.

МАКСИМ: Е гле, шта овај будали! Море, гди си видио да жена треба да је ђаво? Ах, зашто мене бог прокле, те удари на аспиду!

НИКОЛА: Еј, мој брате, моја је Мага добра, то је истина; али, право да ти кажем, смрди јој траг, куд иде.

МАКСИМ: Бар јој није до балова.

НИКОЛА: Није, али не што не би миловала друштво, него не може да доспе. Та пипава је, та млитава је; од кад сам је узео, нисам ручао на време. Ајде, Маго! „Ево сад ћу“. Ево сад ћу, па у том и сат прође. Та ајде, за Бога! Једва ми у зло доба донесе што.

МАКСИМ: Хеј, хеј, само кад не троши.

НИКОЛА: Не троши, то је истина, осим што плаћа за рад; јер она да доспе да зашије, да прекрпи — боже сачувај.

Почне како-тако, али друга мора да доврши.

МАКСИМ: Ја је видим увек у послу.

НИКОЛА: Та по цео дан пипа, ал' ништа не изилази из руку.

МАКСИМ: Хеј, хеј, срећан си ти човек, то ја знам!

НИКОЛА: Шта ћу, да је мало оштрија, волио би.

МАКСИМ: Не знаш што говориш. „Оштрија“ — дођи овој мојој, пак ће ти пресести и оштрина и љутина.

НИКОЛА: Ако ћеш управо, твоја је једна жена, која се може сваком допасти.

МАКСИМ: На пример.

НИКОЛА: Кућа ти је чиста, уредна; све је на свом месту, све иде као сат. Аспида није, али није ни смрдљивица. Увек чисто и пристојно обучена, али се не кити као гдикоје лутке. Ко такову жену има, може казати да има добру жену.

МАКСИМ: Ти и не знаш, шта је добра жена, кад тако говориш.

4.

КУМ, ПРЕЂАШЊИ

М

АКСИМ: Оди, куме, ти то боље разумеш. Оди, куме мучениче, као и сам

што сам ти! Мој Никола има Магу, пак и не зна, шта је зла жена.

КУМ: Ћути, куме, сад ћемо дознати која је добра. Чули сте ваљда, како је стигло писмо на нашу власт од неког неименованог, и сто дуката, да се ово као награда даде оној у вароши нашој, за коју се осведочи да је добра жена.

МАКСИМ: Тај је морао, сирома, полудити, па не зна шта ради. Међутим ко има благу жену, и којекако, али шта ћемо ми, ми кукавци?

КУМ: Не бој се, куме, опет сам наишао на један лек.

МАКСИМ: Већ и твоји лекови — да Бог сачува!

КУМ: Истина за твоју, не знам, оће ли поднети. Али за моју као наменито. Заклиње ми се човек, да је тиме једну бабу смирио.

МАКСИМ: Е, мој куме, лако је бабу: али младу, па јошт ако је много млађа од мужа — ту је невоља.

КУМ: Бре не говори; што су старије, све су горе. Моја док бијаше девојка, ништа се није зло чуло, него су је јошт фалили, „добра девојка, ваљана девојка“. Кад ју узедо, осам дана никад боље. После до шест недеља каља, ваља; али како прође шест недеља, помами се жена, и од оног доба сваки дан црња и гора. Па ако узживи јошт двадесет година, куд ћу онда?

МАКСИМ: А какав ти је тај нови лек?

КУМ: Како уђеш у собу, а ти само овако (*прети прстом*); па онда (*метне руке на ртењачу и ода ио соби*), али ћути!

НИКОЛА: Е, куме, па то ће она већма планути.

КУМ: То се зна! Баба цикне као змија, али он се чини невешт. Колико год пута уђе у собу, ништа друго, него по којипут (*опет прети прстом*), па онда (*шеша се као и пређе*), али не говори ништа.

МАКСИМ: А кад она окупи лонцима и шерпењама?

КУМ: То би, али не зна зашто; него само цичи од љутине; јер је за злу жену највећа мука, кад нико неће да пристане с њоме у свађу.

НИКОЛА: Па шта је после било с бабом?

КУМ: Шта је било; пала од муке у болест, и ено је сад лежи на асталу. Ја мислим да почнем тамо од понедељника, можда ћу се опростити беде.

МАКСИМ: Да Бог да, ал не верујем. Мој куме, најбоље би било, да се нисмо ни женили.

КУМ: То право кажеш; али што ћу, живио сам као нико, нити има ко да растреби, нити да скува. Један пут навалиле стенице, те нисам мога целу ноћ спавати. Е, мислио сам, да имам жену, она би крчила, па ме не би стенице јеле.

МАКСИМ: Него она.

КУМ: Размишљавао сам и о томе, и свакојако: шта је боље да човека једе: „стеница или „жена“; па сам мислио: стеница једе ноћу, жена једе дању, кад се пробуди. Обдан можеш како-тако и побећи, а обноћ никако. Но сад видим како сам се преварио. Најпре су ме јеле само стенице, а сад и стенице и жена.

МАКСИМ (*тресе главом*): Сви којекако, тек ја најгоре.

НИКОЛА: Шта си узео ту, бога ти! Да благодариш јошт богу, што си такву жену добио.

КУМ: И ја му кажем.

НИКОЛА: Имаш газдарицу, какви мало има на свету. Али ти с твојом нарави, ху, бу! Па куд ће и она? Јеси ли видео, кума Мито, Гризелду?

КУМ: Ее, богме! Таква жена код таквог мужа! Треба и кума Максима да водимо у театар.

МАКСИМ: Треба, треба, зашто се и онако мало троши.

КУМ: За то је вредно и потрошити штогод. Ти, на прилику, да си видео Гризелду, имао би сасвим друго мњење о женама.

НИКОЛА: Заиста би имао.

МАКСИМ: Па шта је било?

КУМ: Како се жена за мужа жртвовала.

МАКСИМ: Шта, шта? Може бити у позоришту, али у свету тога чуда нема.

КУМ: Зашто; ако жена свога мужа милује.

МАКСИМ: О, пуца им срце. Зато се свака убила, кад јој је муж умро.

НИКОЛА: Као и ми за женама.

МАКСИМ: Бар се не деремо као оне, и не варамо свет.

КУМ: Е, куме, мучно је кад се не даш да те човек обавести.

МАКСИМ: Па шта је радила та ваша Грезилда?

КУМ: Најпре је жртвовала рођено дете за љубов свога мужа; затим се на захтевање његово раставила од њега и страдала као нико њен; најпоследње се сама жртвовала за њега.

МАКСИМ: Хо, хо, хо! гола лаж, измишљотина!

НИКОЛА: Зашто, то може бити.

КУМ: И ја држим да може, само кад је жена честита.

МАКСИМ: Знате ли, шта је. Ви држите да је моја Сока добра, јелте?

НИКОЛА: Она је заиста добра.

МАКСИМ: Кажеш ли и ти тако, куме.

КУМ: Тако и ја судим.

МАКСИМ: Е добро, метнућу је на пробу, па ако буде као Грезилда...

КУМ: Грезилда, куме, а не Грезилда.

МАКСИМ: Свеједно, жена — жена; не ваља ни једна. Ако буде као та Грез... Грезилда, онда ћу признати да је добра жена.

КУМ: Ја мислим да ће пробу издржати.

МАКСИМ: Ако одржи, онда ћу је пустити, нека чини што год хоће, а ја ћу само добовати, да се нашла једна добра жена. Али ако не одржи пробу, држ'те се од мене.

НИКОЛА: Та богме, ако ти почнеш на њу ху, бу! наравно да неће; јер жена чини што чини, само из љубови к мужу.

МАКСИМ: О, будаласти мисли! Жена мужу да учини што из љубови! Море, што год чини, чини од страха, или за корист; то добро упамтите. Или се боји; да ју муж не бије, или да се не разболи и не умре, па неће имати после откуд да живи, или кога да мучи. Али да не мислите да говорим у ветар, показашу се сасвим умиљат. *(Виче)*: Соко, о Соко!

5.

СОФИЈА, ПРЕЂАШЊИ.

С

ОФИЈА: Ево ме, Максо, шта ме зовеш?

МАКСИМ: Ходи, слатка жено моја, ево ти кључ од сандука с новцима, ево ти кућа; располагај, уређуј како знаш, кувај, пеци, држи балова колико оћеш; ја видим да си ти паметна жена.

СОФИЈА: Шта је опет ово?

МАКСИМ: Мислиш ли ти да сам ја џандрљив и опак? О нисам; ја сам се само претварао, да те искушам. Сад сам савршено уверен, да си добра жена, а и кума Мита и Никола дају ти сведочанство.

СОФИЈА: Ја мислим да нисам до сада ништа учинила, што би нам било на штету.

МАКСИМ: Заиста ниси, и они колачи, што су умешени, служе нам на велику срећу. То сад тек видим.

СОФИЈА: Утолико, да млађи буду задовољни и да не чине штету, а међутим да охотно раде своје послове.

МАКСИМ: Јесте, јесте. Ја видим како сам процветао, од кад сам тебе узео.

СОФИЈА: Е, мило ми је ако си увидио, да сам ти верна и да поштено мислим.

МАКСИМ: Јеси ли ми верна, милујеш ли ме?

СОФИЈА: Какве су то речи! А кад си ти противно од мене видио?

МАКСИМ: Софија, Софија, ја сам увек насамо сузе умиљења проливао, да ми је Бог такву жену дао.

СОФИЈА: Престани, молим те, јер ћу најпосле почети и сама плакати.

МАКСИМ: О, Софија, као добра жена, мораћеш плакати. Знај, ја сам несрећан.

СОФИЈА: Несрећан, у чему?

МАКСИМ: Дира ли те у срце моја несрећа?

СОФИЈА: Смешно питање; ваљда нећу певати кад је теби зло.

МАКСИМ: Да избављен будем, од тебе зависи. Оћеш ли, Сокице?

СОФИЈА: Зар би ти посумњати могао? Кажи, шта да учиним?

МАКСИМ: Да жртвујеш наше дете.

СОФИЈА: Како да жртвујем?

МАКСИМ: Да га даш убити.

СОФИЈА: А зашто?

МАКСИМ: Ја сам ти крив, јако крив. Мени прети робија, а може бити и смрт. Но, ако дете наше дамо да га убију, онда ће све престати.

СОФИЈА: Ко је тај луд, који дете иште да убије. Ајд збогом!

МАКСИМ: Ха, јесам ли казао? Но јошт се може помоћи, ако својевољно пристанеш, да се од мене раставиш.

СОФИЈА: Опет друга комендија.

МАКСИМ: Да се раставимо, али тако, да ти моју кривицу на себе примиш. Знај, Софија, ја сам се преварио, па сам украо двеста дуката. Кажи да си ти то учинила, па ћу ја бити ослобођен.

СОФИЈА: Најпре да се раставим од тебе, па после да кажем, да сам украла двеста дуката, је ли?

МАКСИМ: Јесте, Софице.

СОФИЈА: Дакле, да се начиним пустаијом и да срамотим свој род.

МАКСИМ: За љубов твога рођенога Максе.

СОФИЈА: Фала ти лепо! Поштено моје име нећу нипошто окаљати.

МАКСИМ: А ја?

СОФИЈА: Зашто ми ниси саопштио, па би ти казала да то не чиниш.

МАКСИМ: И ти нећеш да се за мене жртвујеш?

СОФИЈА: То би јошт лепо било: муж да краде, а жену да срамоте.

МАКСИМ: Али ти рече да си ми верна.

СОФИЈА: И то би била лепа верност.

МАКСИМ: Софија, тек што нису дошли из полиције да ме вуку.

СОФИЈА: Ако си украо, ниси добро учинио.

МАКСИМ: Ја знам, да нисам, али сад треба да ми помогнеш.

СОФИЈА: Онако, као што ти желиш, не могу, него ћемо тражити други какав начин.

МАКСИМ: Један је начин, да све на себе примиш.

СОФИЈА: Иди збогом, како можеш то и помислити!

МАКСИМ (*Николи*): Ето вам ваше добре жене!

СОФИЈА: Добре жене не праве се пустаијама.

МАКСИМ: Ха, куто! Само сам те хтео кушати, да видим каква си, ил боље, да покажем овима, да ниси као што те они држе.

СОФИЈА: Сад, боља не могу бити.

МАКСИМ: Верујем, верујем, само сам доживио да се и други увере.

СОФИЈА: Ако ти мислиш да је добра жена она која мужу помаже да зло чини, то се вараш.

МАКСИМ: Ниси ли ми се у цркви заклела?

СОФИЈА: Јесам, али не да изгубим моје поштено име.

МАКСИМ: За мужа треба све да учиниш, зато си жена.

СОФИЈА: Има мужева који држе да су они господари, а жена скот, која је зато у кући, да ради и чисти, и да има кога, кад му воља дође, псовати и тући. Та су времена, чини ми се, прошла и, као што велиш, да се жена заклела мужу, тако се ваљда и муж заклео жени.

МАКСИМ: Слушајте, слушајте, како јој иде језик!

СОФИЈА: Нека слушају. Жена је у кући млађа, то свака паметна треба да призна, и као таква дужна је уважавати и почитовати свог мужа, њему покоравати се и за старијега

држати. Али зато не треба ни он да је гази и држи за роба, него да је сматра, као што је бог уредио.

6.

СВЕТОЗАР, ПРЕЂАШЊИ

М

АКСИМ: Одите, Светозаре, ви сте млад човек, неожењен, да чујете, каква је добра жена.

СВЕТОЗАР: То ћемо чути сутра, јер је опредељено да се сутра даде награда оној која буде проглашена да је добра.

МАКСИМ: Ту част неће нико други добити, него моја Сока.

КУМ: Како би моја ту славу другоме уступила! Или она, или ниједна!

СВЕТОЗАР: То ћемо видити сутра.

СОФИЈА: Која је због награде добра, та заиста није добра.

МАКСИМ: Ти си добра и без награде.

СОФИЈА: Молим те, Светозаре, оће ли се искати сведочанство и од мужева?

СВЕТОЗАР: Како ће се у томе поступити, данас се решава.

СОФИЈА: Требало би и мужеве упитати. Ево мој би

Макса баш истину казао.

МАКСИМ: То би заиста. Тешко би слагао.

СОФИЈА: Више се од мужа не може захтевати.

МАКСИМ: Оће ли се јошт каква луда наћи да определи награду, који је најбољи муж?

СВЕТОЗАР: А зашто то?

МАКСИМ: Само да видимо како ће се жене у лагању надметати.

СВЕТОЗАР: Ја мислим да је то излишно, јер се обште говори, да су жене зле; а о мужевима тај се глас не разноси.

СОФИЈА: Јер жене обично ћуте.

МАКСИМ: То је истина.

СОФИЈА: Зар није?

МАКСИМ: То смо видели на балу. Узавреле као чавке.

СВЕТОЗАР: Збиља, како сте задовољни с балом?

СОФИЈА: Врло добро. И ми смо наумили код нас један држати.

СВЕТОЗАР: То је лепо.

МАКСИМ: Само што неће тако брзо бити.

СВЕТОЗАР: Та и не ваља често. Каткад, да се човек проведе. Сад идем, да видим како су закључили с том наградом, па ћу доћи да вам јавим.

СОФИЈА: Ајд, ајд, донеси радост мужевима.

СВЕТОЗАР: Ја мислим већу женама. *(Одлази.)*

МАКСИМ *(Софији)*: Оо, красницо!

СОФИЈА: Опет ти није нешто по ћуди.

МАКСИМ: Бре да није овај дан, дао би ти, те се не би никад сетила бала. Али за данас нек те и то прође.

СОФИЈА: Та ја и не могу добити награду.

МАКСИМ: Добићеш, враг да те носи, и онога, који те је донео на мој врат! *(Одлази.)*

СОФИЈА *(смешећи се, Николи и куму)*: Радите ли и ви тако?

КУМ: Ја би радио, али не помаже.

НИКОЛА: Не помаже богме ни код моје Маге.

СОФИЈА: Иначе би радо поступали. Па смо опет ми криве. Ако ништа друго, а оно смо љуте: „Аспида, брате!“ А кад гдикоји муж дође сутрусан кући, кад се скита и троши, а жена сирота гладује с децом, онда је то добро.

КУМ: Е да мије овакова жена!

НИКОЛА: И мени.

СОФИЈА: Ко није с једном задовољан, неће бити ни с другом. То добро упамтите!

(Завјеса)

ДЕЈСТВО ТРЕЋЕ

1.

МАКСИМ

М

АКСИМ (*сам*): Сви ме зову цандрљивим, а не знају зашто. Истина,

каткад и забадава пропсујем, али зато се не може казати да жену кињим, кад она има увек понешто старога дуга. Ено, тек што је омирисала бал, па већ оће и она да прави. Ајд, ајд! Али откуда је то, те ми се сад одпире? Најпре бијаше мирна, тиха, кад вичем, она ћути и снебива се, а сад ми трчи у очи, и оће столицом. Да јој није Јеврем како учитељ? По свој ће прилици он бити, зашто она те нарави није.

2.

МАГА (*ступи*), ПРЕЂАШЊИ

М

АГА: Добро јутро, браца.

МАКСИМ: Бог ти добро дао, Маго. Шта радиш, Маго?

МАГА: Фала богу, браца, здрава сам. дошла сам, ето, да питам нешто сека Соку.

МАКСИМ: А шта ћеш је питати. Ако оћеш да те поквари, то уме.

МАГА: Е, боже, браца, сека Сока је, ето, добра.

МАКСИМ: Би л' ти правила бал?

МАГА: Ето, право да кажем, мрзи ме. Волим на време да легнем. И тако, ето, по цео дан кланцам.

МАКСИМ: Тако ради свака добра газдарица; а распикуће и ветрогоње мисле како ће се скитати и гди ће се проводити.

МАГА: Е бога вам, браца, па зашто не би ишла, којој се мили и која, ето, може да стигне.

МАКСИМ: Гди је та жена, која би могла доспети на бал, ако је добра газдарица?

МАГА: Ето враг да га зна, друге могу.

МАКСИМ: Могу, кад не маре за кућу.

3.

НИКОЛА, ПРЕЂАШЊИ

Н

НИКОЛА: Маго, море, деца тамо мртва гладна.

МАГА: Ето, шта ћу да им дам?

НИКОЛА: Начини им штогод. Зар оћеш да им ја кувам?

МАГА: Па дала сам им ето леба. Шта ћу друго?

НИКОЛА: Што и ниси очешљала и умила, него изгледају као Циганчад.

МАГА: Ето, кад не могу да стигнем.

НИКОЛА: Ти све не можеш да стигнеш. Соба нерастребљена, по зидовима паучина, — како си почистила куину, тако си оставила ђубре иза врата. Није л ти стид? Дошао кума Мита, да цркнем од срамоте.

МАГА: Па ја сам растребила.

НИКОЛА: Растребила као тешко мени!

МАГА: Е сад се, ето, опет једиш.

НИКОЛА: Како се нећу једити на такву потрад.

МАГА: О врага, не знам, како да ти угодим, да се не љутиш.

НИКОЛА: Та растреси се и ти једанпут да га ђаво носи!

Све твоје другарице како тако, ал ти довека у ђубрету. Од

Божића ниси била у цркви.

МАГА: Кад не могу да стигнем.

НИКОЛА: Свако живо доспе, само ти не можеш. Еј, тешко мени!

МАГА: Али немој да се љутиш, молим те!

НИКОЛА: Иди, иди, па гледај децу.

МАГА: Ето, жао ми је, кад се једиш, а ја ти желим угодити.

НИКОЛА: Ено се и краставци покварили.

МАГА: О врагу! Ваљда, ето, не ваља сирће.

НИКОЛА: Не знам, како си метнула, тек видим, да је дело буре пропало.

МАГА: О тешко си га мени, а лепо сам и, ето, била сложила!

НИКОЛА: Чим си и опарила?

МАГА: Ето сам заборавила, да и опарим.

НИКОЛА: Еј, наопако ти звонило, зар се тако краставци слажу? Тако ће бити и с купусом.

МАГА: Купус сам, тешко си га мени, лепо сложила.

НИКОЛА. Сложила, као враг да те носи! Видим ја моје добро јутро.

МАГА: О тешко си га мени! Толико сирће!

НИКОЛА: Иди, иди, не стој! Док тандрчеш и тешкаш се, могла би полак посла свршити.

МАГА: Ето, жао ми је, гди се љутиш.

НИКОЛА: Та иди само, нит ми помаже љутити се, ни певати.

МАГА: О, тешко си га мени! *(Одлази.)*

НИКОЛА: Ето видиш; може ли бити боље нарави? Али залуду, кад јој не иде ништа од руке.

МАКСИМ: Опет слуша барем, и даје се исправљати.

НИКОЛА: Од десет година једнако је исправљам и злопатим, па шта сам добио?

4.

КУМ, ПРЕЂАШЊИ

КУМ: Помози бог и опет!

МАКСИМ: Да немаш какав нов лек, куме?

КУМ! Засад немам, а нећу ни тражити, док не видим најпре како ће дејствовати овај што имам.

МАКСИМ: Јеси ли почео?

КУМ: Тамо од понедељника мислим у име бога.

МАКСИМ: Јошт ти није тако зло, кад можеш одлагати.

КУМ: Већ данас свакојако не би, јер знате ли шта је ново? Наредили су, да се изда награда, за коју се осведочи, да је најбоља жена. Зато свуда иду комисије, да виде, како је која у кући, а особито како је обучена, јер, веле, из аљина се најбоље познаје жена. да видите, како се моја нацифрала; ама није жена него лутка: утегла образе белилом, велиш, шкрипили би под руком. — Мислим, који је то враг, али никако ми се не пита данас.

НИКОЛА: Баш би рад знати, на коју ће пасти та коцка.

МАКСИМ: Зар може која друга добити осим Маге; ако се баш мора добити.

КУМ: Кума Мага је позната у овој вароши као добра и невина жена.

НИКОЛА: Богами, кад је тако, да гледам. Сто дуката то је лепа закрпа. Да јој кажем, да се обуче, јер се неће ни сетити. Баш добро, вратила се.

5.

МАГА, И ПРЕЂАШЊИ

М

АГА: Ето, заборавила сам, да те питам.

НИКОЛА: Мани се свега, Маго, данас се раздаје награда доброј жени. Иди брзо, те се обуци, може пасти на тебе коцка.

МАГА: Е, морам, ето, да купам дете.

НИКОЛА: Остави сад дете, за по дана неће пропасти.

МАГА: Али сам, ето, згрејала воду.

НИКОЛА: Па мани бестрага и воду, само да добијемо сто дуката.

МАГА: Ето, не стоји ми лепо шкуртељка.

НИКОЛА: Па обуци оно што ти лепо стоји.

МАГА: Не знам, ето, што ћу с водом.

НИКОЛА: Опет она. Та иди једанпут, црницо! Еј, куку мени!

МАГА: Е, ти се срдиш.

НИКОЛА: Та не срдим се, него иди, иди само; па зови и

Лепосаву, да ти помогне. *(Одведе је до врата, она одлази.)*

Мекана је дозлабога, али шта ћу, ваше су вредне, па опет
кажете да не ваљаду.

КУМ: Моја је највреднија, кад разбија по кући и лупа.

МАКСИМ: И моја кад кува и меси.

НИКОЛА: Само да се оће за времена обући; јер она више пута мисли у цркву отићи, па док се обуче, а оно изишли из цркве.

6.

СОФИЈА, ПРЕЂАШЊИ

М

АКСИМ: А јеси ли се ти, куго, обукла?

СОФИЈА: Ја сам обучена.

МАКСИМ: Како се ниси нацифрале?

СОФИЈА: Зашто, данас није празник.

КУМ: Али се данас даје награда доброј жени.

СОФИЈА: Пак?

КУМ: Данас је прописано да се свака лепо обуче.

СОФИЈА: Праве само комендије са женама.

МАКСИМ: Видите, ова је тек од они прави. И најпакоснија која је, мисли бар да је добра, а ова је тако уверена о себи, да неће ни да се обуче.

СОФИЈА: Ако нисам добра у овим аљинама, нећу бити добра ни накићена.

МАКСИМ: Ено се тамо потукоше вичући да теби припада награда.

СОФИЈА: Ја им и не тражим.

МАКСИМ: Види се, како ревнујеш кући.

7.

СВЕТОЗАР, ПРЕЂАШЊИ

С

ВЕТОЗАР: Ја вас често посећујем, али данас по дужности, јер је женски празник.

МАКСИМ: Само гледајте да им умножите празнике, и онако мало тумарају. Како човек устане, друго ништа и не види, него гди се успроодале жене. Шта је? Света Софија, Огњена Марија, треба да се честита, па не само женама него и малој деци на сиси. Тако и Милицу, Смиљану и Цвету нађу у календару, само да се могу скитати.

СВЕТОЗАР: Већ данас је сасвим друго, треба им опростити. Мене су за овај крај определили, да прегледим како је по кућама и како се која обукла.

МАКСИМ: Но знам да сте имали шта видити.

СВЕТОЗАР: Душа ваља, белила је доста потрошено, а тако и руменила и боје за косу. Једна је тако навукла обрве, да ми се учинило, да је на театру.

МАКСИМ: А која није накићена као у комендији? Ту црвено, ту шарено, ту цветови, ту перје; добро те се краве не плаше од њи.

СВЕТОЗАР: Једну сам осрамио, али у невиности. Навранила косу што може бити, али заборавила на зулуфе. Ја, прост, запитам је, одкуд има двојаке боје косу.

МАКСИМ: Та само нека су споља углађене, само нека је горња аљина чиста, а за даље не питај.

СВЕТОЗАР: Најсмешнија ми је била моја газдарица, иначе богињава и ружна; али данас, мој брате, гледам жену, а не могу да је познам. Тек она мени: „Добро јутро, господине.“ Газдарице, зар си ти? „Ја сам“. О, убиле те силе! чисти, глатки образи.

НИКОЛА: Како вам се допада накит моје Маге?

СВЕТОЗАР: Баш се онда чешљала.

НИКОЛА (на страни): Еј, тешко си га мени!

МАКСИМ: Ја л' свака овако обучена, као моја Сока?

СВЕТОЗАР: Заиста, тетице Софија, ви нисте ни најмање накићени.

СОФИЈА: Ја мислим да кићење за жену, која има свога мужа, није ни најмање нужно.

СВЕТОЗАР: Али бар данас.

СОФИЈА: Зашто; ако се награда даје по лепоти аљина, то ће добити она, која је најбогатија.

СВЕТОЗАР: То је врло паметно речено.

СОФИЈА: Ја ћу, на прилику, метнути два низа дуката, друга ће метнути четири; па ако жену дукати диче, то је најбоље, која има, да поређа дукате по целој аљини, па ће бити и најлепша и најбоља.

КУМ: Хм! да се нашалим ја нешто, па да узмем дукате мојој.

СОФИЈА: Верујем, али је опет до мужава сва кривица. Оће да му је лепа, па воли да узима новце на интерес, не жели да је лиши наниза. Верујте ми, да мужеви нећеју, не би се ниједна белила.

МАКСИМ: А кад муж каже да се не кува ово и ово, зашто се то кува, пасја веро?

СОФИЈА: Друго је јело, а друго је белило. Оно је нужно, а ово не само излишно, него и шткодљиво.

СВЕТОЗАР: Али кад муж не зна да се жена бели?

СОФИЈА: Како позна сваку другу, само своју не може?

МАКСИМ: О, убио је часни крст, како зна паметно говорити!

СОФИЈА: Мислим, да баш тако лудо и не радим. На прилику, ти мрзиш на белило, па се зато и не белим.

МАКСИМ: Ниси ли сама признала да је на балу свака набељена?

СОФИЈА: Е опет ти сваку шалу узимаш за готове новце. Како год што се том приликом понајвише лацну, тако би лудо било рећи да је свака набељена.

СВЕТОЗАР: Ја сам се заговорио, а морам да носим известије. Дакле, молим за сведочанство.

МАКСИМ: Какво сведочанство?

СВЕТОЗАР: Сваки муж треба да дâ од своје стране написмено, каква му је жена; јер ју он најбоље познаје.

МАКСИМ: Но, то је лепо.

СВЕТОЗАР: Заиста, одбор у свему мудро поступа.

МАКСИМ (за себе): Рад сто дуката нека и то буде. *(Јасно.)* Дакле напишите.

(Светозар узме хартију и почне писати.)

МАКСИМ: Ето, куме, човек мора и преко своје воље да фали своје чудо.

КУМ: Бре, лако је теби, али како ћу ја? Пак јошт док чује да сам сведочанство дао.

СОФИЈА: Пак зашто дајете?

МАКСИМ: Видиш ли је? Завиди да добијеш сто дуката.

СОФИЈА: Ја не завидим, него кад велите да није право.

СВЕТОЗАР *(устане)*: Ево дакле: *(Чита)* „Ја долепотписани по чистој мојој совести, сведочим, и готов сам на

сваком месту потврдити, да супруга моја Софија, рођена Перкић, сваку љубав и наклоност ужива, почем је не само добре нарави, чесна и паметна, него вообште све добродетељи има, које жену украшавају и отликују. За боље веровање, мој сопственоручни потпис.“

МАКСИМ: Добро, Светозаре, врло добро. Јошт мало, па ће се моја Сока посветити. *(Потпише.)*

СВЕТОЗАР *(Николи и куму)*. Оћете ли и ви за ваше? Ево сам овде додао укратко точку једну.

НИКОЛА: Ал' ви моју Магу нисте ни видели обучену.

СВЕТОЗАР: Та ја њу и онако познајем. Потпишите само, ако сте о доброти ваши супруга уверени. А за друго, ја ћу већ лако свршити.

КУМ: Ајде, кума Нико. *(Потпишу.)*

СВЕТОЗАР: Е, сад да идем. *(Софији)* Желим да коцка на вас падне.

СОФИЈА: Кад нисам лепо обучена.

СВЕТОЗАР: Тко зна. Збогом! *(Одлази.)*

МАКСИМ: Е, куме, бар ћемо и то чудо доживити да видимо добру жену.

СОФИЈА: Богами, како су мужеви брзи са сведочанствима, биће и доста.

МАКСИМ: Тек она мора да пецне.

СОФИЈА: Пар зар није тако?

МАКСИМ: Већ и онај би био луд, који би помислио, да сведоцба није дата за љубов сто дуката, него што је жена добра.

8.

ЛЕПОСАВА, ПРЕЂАШЊИ

Н

ИКОЛА: Шта је Лепосава: обуче л се Мага?

ЛЕПОСАВА: Ево је гди иде.

НИКОЛА: Но кад је дао бог! А зашто се ти ниси обукла лепо?

ЛЕПОСАВА: Е, мене се то ништа не тиче.

МАКСИМ: Јошт би боље тај Перкић погодио, да је одредио ти сто дуката за девојку, која је најбоља, те би се бар удала.

КУМ: Девојка не би могла ниједна добити награду.

НИКОЛА: Зашто?

КУМ: Јер су све добре. Кажите за коју сте чули да је зла? Моју Јелу фалише, те ми уши пробише.

СОФИЈА: А сад?

КУМ: Сад видим шта је зец.

9.

МАГА, ПРЕЂАШЊИ

М

АГА (*мало небрижљиво обучена*): Ето и ја сам се обукла.

НИКОЛА: Фала богу; а зашто ниси малопре, да те писар затече?

МАГА: Ето, нисам могла да стигнем.

НИКОЛА: Еј, дртино моја! — Како ти стоји та шкуртељка? нешто егаво.

МАГА: Та добро је, добро је.

НИКОЛА: Видим, како је добро. (*Намешта је.*) Овде мало изео мољац; али ништа, само кад није све пропало.

СОФИЈА: Браца Нико, и ви канда нисте задовољни с браком?

НИКОЛА: Волио би да је Мага као ти.

СОФИЈА: А ви, куме?

КУМ: И ја бих волио, да је као ви.

СОФИЈА: А ти, Максо?

МАКСИМ: Мени пева срећа.

СОФИЈА: Ето вас тројица, па ни један није задовољан. Како си ти, секо, с твојим задовољна?

МАГА: Мој Ника, истина, каткад псује, али је опет врло добар.

СОФИЈА: Видите, па да зађемо по целој вароши, нећете наћи ни три да се на мужеве туже.

МАКСИМ: Дабогме, и не могу се тужити, кад су мужеви добри.

СОФИЈА: Ваљда ће се опет наћи који, да не ваља.

МАКСИМ: Ма како да не ваља, опет је бољи од жене.

СОФИЈА: Па зашто си потрчао да се брже-боље жениш, кад је тако зло?

МАКСИМ: Видиш је! — Море, коња сваки дан шибају и туку, па опет иде сам руди. Научен је, што ће.

СОФИЈА: Па кад сте научени, а ви ћутите.

НИКОЛА: Право кажеш, снао. Него, Маго, гледај да те види писар овако обучену, не би ли ми коју кукавицу и ти привредила.

МАГА: А како ћу, кад је, ето, отишао.

НИКОЛА: Иди те прођи поред одборске куће, може да ће те ко усмотрити; а о доброти, мислим, да су сви уверени.

МАКСИМ: А, Магина је доброта позната.

НИКОЛА: Иди, не дангуби.

МАГА: Ето мрзи ме.

НИКОЛА: Та иди, дртино, еј, куку леле!

10.

ЈЕВРЕМ, ПРЕЂАШЊИ

ЈЕВРЕМ: Какав је то аларм на сокаку?

МАКСИМ: Какав аларм?

ЈЕВРЕМ: Опколили људи кућу, као да ће на јуриш да је узму.

МАКСИМ (*гледати кроз прозор*). Који је то враг, та ја нисам никоме дужан.

СОФИЈА: Ваљда су чули да ћемо давати бал.

МАКСИМ: Бре ако те окупим, пресешће ти бал.

ЈЕВРЕМ: Шта, јошт није непријатељ побеђен?

МАКСИМ: А и теби лепо кажем да ми не квариш жену; јер ено ти врата.

ЈЕВРЕМ: То није никакав маневр, него на дуел, ако си јунак!

МАКСИМ: Марим ја за твоје ратове!

НИКОЛА: Опет нам господин Светозар долази.

МАКСИМ: Већ и он...

СОФИЈА: Ваљда ће да се жени.

11.

СВЕТОЗАР, ПРЕЂАШЊИ

С

ВЕТОЗАР: Ја опет к вама и то с лепом новином. Пресуђено је за награду.

СВИ: Па која је добила?

СВЕТОЗАР: Погодите.

МАКСИМ: По правди, Мага.

КУМ: Јест, јест, кума Мага.

СВЕТОЗАР: Шта ви кажете, тетице Софија?

СОФИЈА: А шта знам ја ту говорити. По мом мњењу добиће награду она, која је најлепша, јер код мушки то много вреди. Само нека је лепа, пак је сваки фали.

СВЕТОЗАР: Видите како неправду чините одбору, а он је баш савесно ствар решио.

НИКОЛА: Па ко ће дакле добити.

СВЕТОЗАР: Послушајте како је пресуђено: Она жена, прво, није добра, која по кући једва оди, мрзи ју чисто говорити; куд пође, ту седне. Деца су јој нечиста, кућа неуређена, пуно свуда ђубрета.

НИКОЛА: Еј, моја Маго!

СВЕТОЗАР: Него, жена мора да је жива, окретна, газдарица у кући, која све види, нити смета, ако је мало и пољута.

МАКСИМ: Да мужа одалачи столицом.

КУМ: Или да му лете тањире око главе.

СВЕТОЗАР: Но, второ, ни она жена није добра, која по кући лупа, праска, слуге и слушкињу грува, мужу не да ни писнути, итд.

КУМ: Е, то није ништа, него да сте мене звали, да вам ту точку напишем.

СВЕТОЗАР: Треће: ни она жена није добра, која је распикућа, па ако ће и најбоље нарави бити, која води бригу само о баловима, увесељењима, соареима, да се лепо накити и иде у визите. Овакова се може пређе рђава него добра жена назвати.

МАКСИМ: Само нека кува изобилно, па ће све добро бити.

СВЕТОЗАР: Но ни она жена није добра, која живи ко Циганка, откида од уста млађима и мужу, и не да ништа јести.

МАКСИМ: Каква је то луда пресуда?

СВЕТОЗАР: Четврто: ни она није добра жена, која непрестано гледа да се кити, да се бели, да обрве навлачи, косу врани и облачи по дванаест сукања, само да лепша изгледа. Јер жена удата нема се ником другом допасти, него својему мужу.

КУМ: То је тако.

СВЕТОЗАР: Но ни она није добра жена, или, што је све једно, добра газдарица, која је неопраница, која се није умила од пет дана, којој се црни аљина итд.

МАКСИМ: Кажем ја, да не може ни једна добити награду. Ето, која је мека, не ваља, која је љута, не ваља; која троши, не ваља; која штеди, не ваља; која се кити, не ваља, која се не кити, не ваља. А тако и јесте.

СВЕТОЗАР: Али ако среду држи?

МАКСИМ: Каква је у среду, таква је и у четвртак. Од паприке не бива босиљак.

СВЕТОЗАР: И опет, кажем вам, нашла се једна, која је достојна награде.

МАКСИМ: Па која је, да видимо и то чудо.

(Светозар пружи руку на Софију.)

МАКСИМ: Сока?

КУМ: Лепо.

НИКОЛА: Е, срећно, снао!

ЛЕПОСАВА: Дадо, и мени од тога једну аљину.

МАКСИМ: Видиш, чули гди се ја тужим, па, као бајаги, да ми докажу, како немам право.

СВЕТОЗАР: Ево новци. *(Проспе дукате по асталу.)*

МАКСИМ (*врти главом*): Чудо, заиста.

ЈЕВРЕМ: Но, сад само реци, да немаш добру жену!

СВЕТОЗАР: И о томе има нешто. Будући је пресуда окружнога суда основана не само на општем мњењу, које влада о госпођи Софији, него и на сведочанству тичућег се супруга; зато се одбор праведно надати може, да ће поменути супруг и убудуће с именованом супругом својом не само лепо живити, него да јој неће никада, што она буде у кући по благорасуђењу своје наредила, на путу стајати, много мање на њу тужити се.

МАКСИМ: Молим, господине, нисам добро разумео ту вашу пресуду. Одсад Сока у кући уређује како она зна, је л' тако?

СВЕТОЗАР: Јесте.

МАКСИМ: И ја на то морам приклонити главу и ћутати?

СВЕТОЗАР: Као муж, који је уверен о доброти своје супруге.

МАКСИМ: И још да се не смем никоме ни потужити?

СВЕТОЗАР: Ви ћете се владати по смислу датог од ваше руке сведочанства.

МАКСИМ: Ево вам ваши новци, мени не требају.

СВЕТОЗАР: Пресуда се не може апелирати, а баш кад би и могла, то би се допустило само надлежном лицеу.

МАКСИМ: Еј, тешко мени, преварише ме!

ЈЕВРЕМ: Ајд' збогом!

МАКСИМ (*бије се по челу*): Гди се ја избежуми за сто дуката.

СВЕТОЗАР: Али какова штета проистиче отуда за вас?

МАКСИМ: Ћутите, молим вас: три бала, па је отишло сто дуката.

(*Сви се смеју.*)

СОФИЈА: Не бој се, нећемо правити бал; ја сам се само шалила.

НИКОЛА: Ето видиш, па си се уплашио.

МАКСИМ: Ћути ми ти тамо. Сто начина има да ми већу штету начини, него што је бал. Па опет да се не смем ни тужити — та три месеца, пак ме неће бити на свету.

НИКОЛА: Није него јошт штогод; Софија је добра жена.

КУМ: Добра богме, те како.

МАКСИМ: Свима је она вама добра, само што ја трпим и страдам. Господине Светозаре, та бар да се потужити смем, опет би ми било лакше.

СВЕТОЗАР: Све бадава.

МАКСИМ: Еј, луди Максо, будаласти Максо, слепи Максо, гди за сто дуката ослепи, те се упропасти и уби!

ЈЕВРЕМ: Кураж, јунак, ако је и побеђен, опет не губи духа; а благородан победитељ зна уважавати падшег непријатеља.

МАКСИМ: И ти си ми много крив.

ЈЕВРЕМ: Као сојузник Софијин, морао сам све употребити да се непријатељ победи.

МАКСИМ: Тако ми треба, кад ти нисам показао врата.

СОФИЈА: Светозаре, смем ли и ја једну реч казати?

СВЕТОЗАР: Изволте.

СОФИЈА: Ја нисам тражила да добијем награду, и не знам јесам ли је и заслужила. Но, кад ми је намењена, ја благодарим свима, који су ме удостојили те части.

МАКСИМ: И ја, што су ме преварили.

СОФИЈА: При свем том, кад Макси ова ствар није по вољи, ја се одричем ти сто дуката и уништавам сведочанство, које је мој муж о мени дао.

ЈЕВРЕМ: Шта, снао? Трактат је потписан и не сме се кварити.

СОФИЈА: Оставите, браца Јевреме, видим, да ту не помаже ништа.

СВЕТОЗАР: И ви не цените признање вашег супруга пред светом, да сте добра жена?

СОФИЈА: Он је мој муж, и ја сам дужна трпити што год он о мени рекне, било добро, било зло.

СВЕТОЗАР: То је заиста лепо.

НИКОЛА: Е, Максо, ако сад не признаш да имаш добру жену, онда ниси човек.

МАКСИМ: Што неће да прими сто дуката? Мој брајко, ти не познајеш женско лукавство. Како год што оће да је лепша, па меће на образ белило и руменило, тако тражи да обмане свет, како је добра.

НИКОЛА: Али она то чини на твоје захтевање.

МАКСИМ: Дабогме! жена све чини, што муж захтева, и опет бива, што су оне наумиле. Немој ти гледати што она чини, него што говори, пак ћеш добро проћи.

ЈЕВРЕМ: Е, сад видим да је свако нападање сујетно. Ови сто дуката послао сам ја потајно одбору. Но кад и то не помаже, узећу и натраг, и располажем да се из ти новаца начини један споменик за џандрљиве људе.

МАКСИМ: Ето ти! договорила се с Јевремом како ће ме преварити. Ајде сад, веруј јој!

ЈЕВРЕМ: На моју официјерску реч кажем, да Софија није

ништа о томе знала.

МАКСИМ: Ако није знала, могла се лако сетити. Не знате ви лукавство женско.

ЈЕВРЕМ: Дакле, на чему остаје ствар?

МАКСИМ: На томе, да жена добије награду, што по кући псује, што ради по својој вољи, прави штету, и оће мужа столицом.

СОФИЈА: Ако оћеш да знаш, то је био само вент, које ме је браца Јеврем научио и управо натерао.

МАКСИМ: Да те је учио на што добро, не би примила, али зло одма.

СОФИЈА: Ако мислиш, да сам те увредила, ја те молим за опроштење.

МАКСИМ: То је бар лако.

СОФИЈА: Дакле, кажи, како ти се угодити може?

МАКСИМ: Сад да ти тражим јошт учитеља, да те учи. Ти си моја злосрећа, то ја знам.

СОФИЈА: Буди једанпут и ти човек.

МАКСИМ: То јест, дај се под папучу метнути, па срећан човек.

СОФИЈА (*публикуму*): Е молим вас, сад како жена да се не радује код таквог мужа. Добрим не можеш, зло не помаже. Злу жену могли су и дотерати у чувство.

НИКОЛА: Срета каишем.

КУМ: Да видим како би Срета с мојом прошо.

МАКСИМ: Једна се жена на свету поправила, па дигле, видиш, ларму.

СОФИЈА: Али муж ниједан. Ја сам трпила, ја сам ћутала и гутала, пак ти нисам могла угодити. Почела сам мало оштрије, то исто! Кажи, како да ти угодим?

МАКСИМ: Да куваш, да месиш, да ме вучеш по баловима.

НИКОЛА: Максиме, буди једанпут паметан.

МАКСИМ: Остави ме, немаш ђавола на врату, пак ти је лако.

КУМ: Али, кума Максо, кад сви признају...

МАКСИМ: Ја један не могу.

СВЕТОЗАР: Ви грешите против правде.

МАКСИМ: Умрла је правда; звоните!

(Звонце се чује. Завјеса пада.)

СУДБИНА ЈЕДНОГ РАЗУМА

ШАЉИВА ИГРА У ДВА ДЈЕЈСТВА

ПРЕДГОВОР

У

числу 5. Новина Читалишта стајало је о књижници Читалишта београдског

извјестије једно од г. доктора философије, гл. управитеља основни училишта Књажевства Србије, члена друштва српске словености, члена одбора Просвјештенија и књижничара Читалишта београдског, у ком се налази ово напечатано: „Истина, да је човек човеком само *через разумну душу*, но као што *тјело* рану потребује, да своје тјелесне силе и моћ пита, *срјети* и развија, тако и разум потребује поткрепљивање. — Највећа пак важност умне и душевне ране у том се састоји, што је (*рана*) у *неиз.мериме дубине крај свој спустила* — Разум човечески борећи се с великим тегобама у прибављању умне и душевне ране тражио је себи помоћ, и *изнашавши* најпре знаке, којим ће плодове разума означавати, и на послетку величествено пронађење печатње тако је се здраво помогао, да помоћу ови откривења *код куће седећи* и најудаљеније народе, њину вештину и знање познати и себи га присвојити може.“ Даље: „Овај је *корак* разумног створења божијег човечество на прави и преузвишени степен његов *подигло*, тј. човечество је подигло *корак* створења божијег на преузвишени степен његов. (*Чији? Корака, човечества или створења?*) Кад је један член Читалишта у следујућем числу сасвим невинно примјетио, да се не само те, него и погрешке противу граматике, које се у истом саставу налазе, избегавају, као: у *каталогу се уписују*, ни су, Божим, најтврђиј и најпостојаниј, остадци, при првом почетку, прилозе, *каталозе, егземплар, часија изја* итд., одговори г. Спасић у 9 числу исти новина, али не да призна, што је погрешно, и да брани учтиво и лепо, гди мисли да има право, него окупи одма лично вређати нарочито једно лице, с којим се он ни у каквом смотрењу успоредити не може, и назове списатеља они примјечанија чаушом, а саму критику пашквилном; тј. кад се каже гди је г. Спасић против логике или граматике погрешно, то је пашквила; а кад г. Спасић критизира чича Срећка књигу о земљедјелију, кад назива другога подлим, неваљалим, деморализиратим, то је лепо и красно. Овај његов непристојан одговор буде поводом, те изиђу Књижевне забаве, гди се од части и његово Земљеописаније, издано у Београду за младеж основни училишта (*које је Попечитељство Просвјешченија забранило*), у претрес узме, али г. Спасић, уместо да би се усоветовао, и увидио своје погрешке, други одговор даде од 4 листа; у ком једва 24 реда има о ствари, а друго су све личне грдње и насртања.

Распра ова породила је у мени мисао списати једно весело позорије, као за углед г. Спасићу, да л' би лепо било, кад би се његове погрешне мисли и речи групирале и персонифицирале, и тако је произишла *Судбина разума*. Све речи, које су отличним словима печатане, јесу сопствени изрази г. др М. Спасића, извађени од части из Земљеописанија његовог, од части из други његови саставака. Но притом, нека нико

не помисли да је карактер докторов копиран с карактера г. Спасића; личност овде нема места, него је доктор философије изведен и састављен из речи које се у књигама г. Спасића налазе, а оваковим ће се начином најбоље видети: има ли г. Спасић право што своја књижевна дела брани и за беспогрешна издаје.

Дајем пак ову књигу на свет највише зато да умножим књижество наше с једном оригиналном комедијом, јер ћемо ми имати доста превода и подражанија туђи драматични дела, а подлини, као што је Тврдица и Судбина разума, које се не могу на туђи језик превести, мало; премда је г. др Спасић до тога знања дошо, да је и Тврдицу за превод с немачког огласио, но доказати није мого.

Да би се личност избегла, нужно је да Спасић не буде главна рола, него један његов ђак, који се из његове Географије учио и њему подражава.

ДЈЕЈСТВУЈУЋА ЛИЦА:

ДОКТОР ФИЛОСОФИЈЕ

ИСАЈЛО

његови служитељи

МАНОЈЛО

ПУТНИК

ШАЉИВАЦ

Мјесто дјејства у Београду.

ДЈЕЈСТВО ПРВО

ПОЗОРИЈЕ 1.

*(ВЕЛИКА ОТВОРЕНА ДВОРАНА, КОЈА НА УЛИЦУ ИЗГЛЕДА.
ИЗНУТРА ВИДЕ СЕ ЈЕДНА ВРАТА ОД СОБЕ,
ИЗ КОЈЕ ИСАЈЛО ИЗЛАЗИ.)*

И

САЈЛО: Е, де, де! Сад и тај покор на моју главу. Да ме чује кум, прекрстио би се.

(Поћути мало, па се почне церити и крстити.)

МАНОЈЛО *(пролазећи стане, па удари Исајла руком по леђи)*. Хеј, побро! Зар си полудио, те се сам на улици смејеш?

ИСАЈЛО: Полудио би и ти, да си служитељ код ученог човека.

МАНОЈЛО: Каквог ученог човека?

ИСАЈЛО: Код доктора.

МАНОЈЛО: Та бога ти? Баш добро, и тако ми неке бубуљице досађују. Ајде, да ми да какав лек.

ИСАЈЛО: Е, он је доктор философије.

МАНОЈЛО: Па? Зар ако је доктор Софије, не сме и мушке лечити?

ИСАЈЛО: Видиш да си прост. Море, *философије* доктор, а не Софије.

МАНОЈЛО: Па добро, добро! Или лечио Софију или философију, меније свеједно; само да се опростим бубуљица.

ИСАЈЛО: Али философија није жена.

МАНОЈЛО: Па нека је и девојка, ја је, знам, нећу просити.

ИСАЈЛО: Јест, ал' није ни девојка.

МАНОЈЛО: Дакле баба?

ИСАЈЛО: Аја!

МАНОЈЛО: Побратиме, или сам ја луд или си ти. Шта је дакле *та* Софија

ИСАЈЛО: Није Софија него философија, а то је нешто високо.

МАНОЈЛО: Је ли твој господин доктор?

ИСАЈЛО: Јесте.

МАНОЈЛО: Лечи ли он философију?

ИСАЈЛО: Он не лечи никога.

МАНОЈЛО: Па зашто је доктор?

ИСАЈЛО: Знам ли ја? Питао сам једног писара, а он ми рече да је философија нешто велико и ко њу поред себе носи, тај је учен човек.

МАНОЈЛО: Е, сад знам шта је. Твој господин оће да буде советник.

ИСАЈЛО: И може, кад је учен.

МАНОЈЛО: Ама, вере ти, како говоре ови учени?

ИСАЈЛО: Као буди бог с нама. Слушам га по два сата, па не разумем ништа. А како ћеш да га разумеш, кад оће оно што ниси ни снивао. Најпоследње му се не допада ни моје име, зашто, каже, није српско, него хоће да се зовем Перзерин.

МАНОЈЛО: Како?

ИСАЈЛО: Перзерин, ха, ха, ха! Шта би ти реко, да си ми кум?

МАНОЈЛО: Ја би реко да ти је господин полудио. Али, пст! (*Метне руку на уста.*) Советник и 2000 талира! Ајде и ми да се дамо на науку.

ИСАЈЛО: Ти можеш, али ја нећу.

МАНОЈЛО: Да л' би ме хтео учити?

ИСАЈЛО: Стани код њега у службу, пак ћеш све научити. Зашто он, једнако којешта говори; само ме мрзи слушати.

МАНОЈЛО: Тиме већ показује да је човек учен. Мора да много чита.

ИСАЈЛО: По дана иде с књигом по соби и једнако таре руком чело и свађа се с косом.
А по дана седи на огледалу.

МАНОЈЛО: Ваљда гледи колико му нарасло чело од науке.

ИСАЈЛО: Не знам шта ради. Тек час га видим гди очима жмири и намигује, час се смеши и мига уснама; час главом клима.

МАНОЈЛО: Јамачно узаврила наука, па тражи одушку!

ИСАЈЛО: Кад овако дуго постоји, онда се обуче и иде у поод каквој *пријатељској* девојки или каквом ученом човеку.

МАНОЈЛО: А ти?

ИСАЈЛО: Мене оставља; да му чувам... Не можеш погодити, пошто си Србин.

МАНОЈЛО (*љубошито*): Шта је то?

ИСАЈЛО: Ћути, ево га гди долази!

ПОЗОРИЈЕ 2.

(ДОКТОР С КЊИГОМ У РУЦИ, ПРЕЂАШЊИ.)

Д

ДОКТОР: Земљеописаније Штајна, по најновијем државном стању, од год. 1822. Није ли то совршеније од Земљеописанија Соларовићевог, и новије од Вујићевог? Срби могу бити само через мене богати у просвети.

ИСАЈЛО (*тајно Манојлу*): Видиш, како је учен.

МАНОЈЛО: Заиста, јер му се чисто коса накомистрешила; ваљда је много мислио.

ДОКТОР (*Исајлу, гледећи у књигу*): За ручак ћеш преправити трифеља.

ИСАЈЛО: Трифеља?

ДОКТОР (*опет гледа у књигу*): Јест, трифеља.

ИСАЈЛО: А шта је то трифеља?

ДОКТОР: То је трифељ.

ИСАЈЛО: Лепо, само кад би знао, шта значи.

ДОКТОР: Како не би знао, шта је трифељ, шимловина и луково растјеније, кад у књиги стоји да добро учествује на вкус? Или оћеш да ја и твоју дужност извршујем?

ИСАЈЛО: Боже сачувај, г. докторе! Само би рад знати шта ћу купити, јер се бојим да не погрешим.

ДОКТОР: Купићеш — трифеља.

ИСАЈЛО: То морам записати, па питати кога, зашто ја сам човек прост, ви знате добро.

МАНОЈЛО: Да није то немачко трифел?

ДОКТОР: И Немци тако зову.

МАНОЈЛО: Е, па то су гљиве.

ИСАЈЛО: А откуд ти то знаш?

МАНОЈЛО: Како не би знао, кад код нас у кући Немци сваки дан готово једу.

ДОКТОР (*гледи у Манојла, прстом показујући у земљу*): Јест, гљиве, и гљиве су врло пријатне. (*Исајлу*) После ћеш донети и датела.

ИСАЈЛО: Шта је то?

ДОКТОР: Роди у Берберској, гди има и јужног воћа и кориног и смоквиног дрвета које Бербери освим свега љубе. *Реке су ту само приморне*, и мороразбојство је познато. Познат је и Тунис са лепим двором баја и касаринама. Земља се осим Алгира дели на три бајатства.

ИСАЈЛО: Па у којој ћу берберници купити то што кажете.

ДОКТОР: Каква берберница?

ИСАЈЛО: Ви рекосте да роди у берберници са смоквиним дрветом и да то бербери највише једу.

ДОКТОР (*подигне обрве*): Пикљеницо људска, ја сам само казао да се дател као производ у Берберској земљи рађа. Зар ти не знаш производе разни земаља? Сваки је предјел богат на другима. У Гвијани су производи: јагуаре, тапире, мравождерни медведи, батати и друге зачине. У западној Индији: карабијско грозничко дрво, гвоздено, махагонско и лебово дрвеће. Ово је доста да постигнеш поњатије датела.

ИСАЈЛО: Али, шта је то дател?

ДОКТОР: Како не би знао шта је дател?

ИСАЈЛО: Не знам ни како ћу искати, ни гди ћу га тражити.

МАНОЈЛО: Да није то што и Немци зову дател?

ДОКТОР: То не граничи ни на каку сумњу.

МАНОЈЛО: Е, па код нас се каже урма.

ИСАЈЛО: Урма? Урма? То сам и ја знао?

ДОКТОР: Урму нисам хтео употребити, јер је реч турска, а од таковог ђубра треба језик чистити. (*На страни.*) Овај би ми дечко мого помагати при писању земљеописанија. (*Јасно.*) Откуда си ти, драги?

МАНОЈЛО: Ја сам терзијски момак, но познат сам са Исајлом.

ДОКТОР: Кажи Перзерином.

МАНОЈЛО: Па како сам од њега чуо да сте човек учен, зауставио сам се, да вас видим, јер и ја имам вољу на науке, да могу бити по времену чиновник. Зато би драговољно и служио код вас, само да би науку поцрпио.

ДОКТОР (*ода подупрвши њњигом чело*): Мој драги, ја видим да си ти добро упамтио оно моје изреченије: „Човек је човеком само через разумну душу“ и зато треба да се разум бори у прибављању умне и душевне ране, и то само при првом почетку, а при другом и трећем почетку биће му много лакше.

МАНОЈЛО: О, да лепи речи! Кад би само смисао њиов знао.

ДОКТОР: Знаћеш, драги мој, јер свашта има своје клипе које треба прећи. Како ти је име?

МАНОЈЛО: Манојло.

ДОКТОР: То је реч туђа, а Србин треба са српским духом да дише. Зато ћеш се унапредак звати *Освим*.

МАНОЈЛО: Освим?

ДОКТОР: Само те на то условије у службу примам, и уместо што би ти плаћао, ступићеш у плодност науке. То и желиш, мили. За неколико месеца можеш бити доктор философије.

МАНОЈЛО: Доктор? доктор, као ви? Еј Исајло, чујеш ли?

ИСАЈЛО: Ајд' не лудуј, кад не знаш ни стране језике.

ДОКТОР: О ти отобљене памети! Зар ти је непознато да ће за 300 талира добити диплому, да се и не макне од куће; па може јошт постати и член краљевог ученог друштва.

МАНОЈЛО: Молим, г. доктор, како оно рекосте: човек је човеком чрез...?

ДОКТОР: Само чрез разумну душу.

МАНОЈЛО: Аа! Само через разумну душу. Дакле, кад човек има душу, а ова није разумна, онда није човек.

ДОКТОР: Није.

МАНОЈЛО: Баш добро! Један ме луд човек увек задиркује и грди. Бар ћу га моћи убити, кад није као други човек.

ДОКТОР: Није слободно извртати, јер подлом и лукавом извртању речи нема краја ни конца.

МАНОЈЛО: Ви се срдите, г. доктор?

ДОКТОР: Срдим се на све што граничи на подлост и неморалност; а подло је речи извртати.

МАНОЈЛО: Ја не знам како се могу речи извртати.

ДОКТОР: Јербо је душевна рана у неизмериме дубине крај свој спустила.

МАНОЈЛО: Уху! ала је то дубоко! Ко је то спустио у дубине крај? Ко?

ДОКТОР: Душевна рана.

МАНОЈЛО: А каква је то душевна рана? Оно што обично једемо, не пушта тако јако корен.

ДОКТОР: Као што тјело своје тјелесне силе и моћ хрјепа, тако се разум бори у прибављању умне и душевне ране.

МАНОЈЛО: Али каква је та душевна рана; је ли обична: пасуљ, купус, месо, лебац?

ДОКТОР: Душевна је рана наука.

МАНОЈЛО: Аа! Зато међер треба науку јести. Само да је слатка.

ДОКТОР: У првом почетку је наука горка.

МАНОЈЛО: Ништа, само нека буде у другим почецима слатка, а у првом можемо и мало шећера метнути.

ДОКТОР: Ја морам одлазити, зато да повторим, што сам до сада говорио, па да закључимо. Дакле: Човек је човеком само через разумну душу. Јеси ли упамтио?

МАНОЈЛО: Јесам.

ДОКТОР: Душевна је рана у неизмериме дубине крај спустила.

МАНОЈЛО: И то знам, само не знам зашто се тако крије.

ДОКТОР: Јербо се разум бори у прибављању душевне ране.

МАНОЈЛО: То је јунак неки. Молим, г. доктор, како се зове та наука гди се разум бије?

ДОКТОР: Не бије, него бори. То се зове философија.

МАНОЈЛО: Шта је дакле философија?

ДОКТОР: Философија је тако висока наука, да само онај може бити учен који је из ње доктор. Она се предаје у многим недостаточним свеучилиштима, но најбоља је у Германији, а најгора онде гди се предаје мађаро-латински, као на пример у Кезди Фазарели, Арањиосу, Цибину итд. Засад је доста.

(ИСАЈЛУ) Мој ће разум и данас остати код куће седећи.

Зато узмите на ум.

ИСАЈЛО: Немајте бриге, г. доктор, као да га сами чувате.

ДОКТОР (Манојлу): Повторавај често и уписуј у књигама мудрост коју сам ти рашчленио, па ћеш доћи до 24 предјела неба. (Отиде.)

МАНОЈЛО (крсти се): О! О! О! да чудна човека!

ИСАЈЛО: Јесам ли ти казао?

МАНОЈЛО: Оће да ме пење у небо. Куку, мајко, шта нећу јошт доживити!

ИСАЈЛО: Такви су доктори! Јеси ли видио како српски говори?

МАНОЈЛО: Да не знам да је доктор, реко би сметен је. Но, шта оно рече да чувамо?

ИСАЈЛО: Разум.

МАНОЈЛО: То ми је за чудо. Зар није разум у глави?

ИСАЈЛО: Он ми увек говори, кад полази куд, да његов разум оставља код куће да седи. А зашто, бог би га знао.

МАНОЈЛО: Па јеси ли га који пут видио?

ИСАЈЛО: Богами, ја нисам. А шта ми је до његовог разума? Ја се извалим па спавам, а он или ишо с разумом или без разума, мени није стало.

МАНОЈЛО: Ја би баш желио видити како изгледа разум, а особито докторов разум. Ајде да видимо!

ИСАЈЛО: Мани се тога. Може бити да му је што поремећено, па ће казати, ми смо му покварили.

МАНОЈЛО: Али мене све нешто копа. Ако ти нећеш, идем ја сам; и тако сам докторов ђак.

ИСАЈЛО: Остави сад, ево некога.

ПОЗОРИЈЕ 3.

(ШАЉИВАЦ И ПРЕЂАШЊИ)

АЉИВАЦ: Ко седи овде, момци?

ИСАЈЛО: Г<осподин> доктор.

ШАЉИВАЦ: Има ли код доктора готови рецепта, да ми дате један?

ИСАЈЛО: Он није доктор за болеснике, него за философију.

ШАЉИВАЦ: А, то је што друго. Како му је име?

ИСАЈЛО: Ми не знамо.

ШАЉИВАЦ: Дакле ви нисте код њега?

ИСАЈЛО: Јесмо код њега послужитељи.

МАНОЈЛО: Ја сам његов и слуга и ђак.

ШАЉИВАЦ: То је добро! А шта си научио?

МАНОЈЛО: Тек сам данас ступио у службу, но опет знам да је човек човеком само через разумну душу, да је душевна рана у неизмериме дубине крај свој спустила, и философија је тражи.

ШАЉИВАЦ: Па мислите ли је наћи?

МАНОЈЛО: А како ћемо је наћи, кад се дубина ни измерити не може, а камоли ископати?

ШАЉИВАЦ: Ако ми добро платите, ја ћу вам показати један алат којим се земља може скроз пробушити. Па ћете моћи наћи и душевну рану.

МАНОЈЛО: То ће доктор волити него све трифеље и дателе, зашто ми је више пута говорио, како се сиромат разум бори за душевну рану. Сад могу и ја казати да ћемо отићи до 24. предјела неба.

ШАЉИВАЦ: Гди је тај 24. предел неба?

МАНОЈЛО: То само доктор зна.

ШАЉИВАЦ: Је ли код куће, да ми растолкује?

ИСАЈЛО: Није. Код куће му је само разум, а он је отишо у шетњу.

ШАЉИВАЦ: И оставио код куће разум?

ИСАЈЛО: Доктор често говори, да треба разум да седи код куће. И зато ми увек наручује, кад иде куд, да пазимо на њега

МАНОЈЛО: И сад нам је то наручи.

ШАЉИВАЦ: Па гди седи разум?

ИСАЈЛО: Ено га, у соби.

ШАЉИВАЦ: Децо, мени се чини, да ћете ви да страдате од доктора. Отоич сам видео једног ући кроз пенцер, мал'да није докторов разум украо.

ИСАЈЛО (*гледи у Манојла*): Биће тај ђаво.

ШАЉИВАЦ: Идите само погледајте, па ћете се уверити.

ИСАЈЛО: Ајде, Манојло! (*Оду у собу.*)

ШАЉИВАЦ: Или су ови врло прости, или је тај доктор луд. Човек има прилику сваки дан смејати се будалаштинама људским. (*Приступи к вратма и смешећи се пази шта слуге раде.*) Кукавци, како су се забунили! Али није ни чудо кад слуге траже газдину памет.

ПОЗОРИЈЕ 4.

(ИСАЈЛО И МАНОЈЛО, ВРАТЕ СЕ И ПРЕЂАШЊИ)

М

АНОЈЛО: Еј наопако!

ИСАЈЛО: Еј тешко мени!

ШАЉИВАЦ: Шта је, момци?

ИСАЈЛО: Нема. Како сам јутрос наместио собу, тако и сада стоји, а разума ни од корова.

ШАЉИВАЦ: Јесам ли вам казао?

ИСАЈЛО: Еј, тешко мени, не смем му изићи на очи!

МАНОЈЛО *(жалостиво)*: А како ће мене учити без разума?

ШАЉИВАЦ: Сад гледајте што ћете радити; ја вам помоћи не могу.

(Смешећи се отиде.)

ИСАЈЛО: Знаш, шта је, Манојло? да ми не казујемо доктору. Он како је забораван, неће ни знати да нема разума.

МАНОЈЛО: Е, како то говориш; а да се сети после неколико дана, па још горе. Боље да му кажемо сад. А, може бити, да га је гдигод сакрио, пак смо се бадава уплашили само.

ИСАЈЛО: И то може бити. Ево га.

ПОЗОРИЈЕ 5.

(ДОКТОР, ПРЕЂАШЊИ)

М

АНОЈЛО: Господин доктор, гди сте ви оставили ваш разум?

ДОКТОР: Перзерин зна; код куће да седи.

ИСАЈЛО: Богме, њега нема.

ДОКТОР: Како то?

ИСАЈЛО: Ако га не будете гди затворили; а у соби га нема.

ДОКТОР: Немој се шалити! Зар нисте чули, да је човек човеком...

МАНОЈЛО: Само через разумну душу.

ДОКТОР: И мој разум да се изгуби? Ко је улазио у собу.

ИСАЈЛО: Нико, него нам је један човек казао да се неки провлачио кроз прозор. Тако је кад сте тврди, па нећете да метнете гвожђе.

ДОКТОР (*претећи*): Ја оћу да ми се разум нађе.

Разумете ли? Човек не може бити без разума.

МАНОЈЛО: Куд га знамо тражити?

ДОКТОР: Ја оћу да ми се разум нађе, јер иначе — у полицију.

ИСАЈЛО: Ја ћу казати да нисте ваш разум никоме показивали па може бити да га нисте ни имали, него нам само беду правите.

ДОКТОР: Умочи у моралност твој залазећи језик!

ИСАЈЛО: Да га не будете оставили код какве пријатељске девојке?

ДОКТОР: Ти знаш да ја разум не носим са собом. Ви треба да одговарате.

ИСАЈЛО: Ако је баш до тога, ми ћемо платити. Бог зна, ваљда ништа и не вреди.

ДОКТОР: То ти кажеш.

ИСАЈЛО: Ево да вам ја дам мој разум, кад вам је баш тако од потребе.

ДОКТОР: Твој разум не може мој заменити.

МАНОЈЛО: да не будете мислили оставити га код куће, па сте га понели са собом и на путу гди изгубили? Како би било, кад би потражили по вароши, ваљда се неће нико отимати за ваш разум.

ДОКТОР: Стани, идеја је добра! *(Отиде на страну и почне писати.)*

ИСАЈЛО *(Манолу)*: Видиш, како смо га забунили. Мора да ућути.

МАНОЈЛО: Опет је добар човек. други да изгуби разум, изео би се од муке, а код њега је свеједно, или имао разума, или немао.

ДОКТОР *(ступи на среду и чита)*: „Разум долепотписаног доктора нестао је. Или је то учињено из ачећег оштроумија, или из пакости, или случајно. Сваки који дознао буде, гди лежи истом доктору разум, нека се њему пријави, па ће добити 100 талира.“ *(ИСАЈЛУ)* данас изилазе новине. Иди брзо, нека се ово стави, још има времена!

ИСАЈЛО: Разумем, г<оподин> доктор. *(Отрчи.)*

ДОКТОР *(Манолу)* Ми ћемо међутим науку продужити.

МАНОЈЛО: Без разуме?

ДОКТОР: То не чини ништа. Прво и прво, треба учити земљеописаније.

МАНОЈЛО: Шта је то земљеописаније?

ДОКТОР: Земљеописаније јест наука, која учи оно небесно тјело познати, без ког би овај свет бити, и ми сушествовати престали. Ишчислително земљеописаније сматра Земљу као једно тјело, на ком људи живе.

МАНОЈЛО: То не разумем.

ДОКТОР: Ишчислити значи мерити.

МАНОЈЛО: Па зашто ишчислително земљеописаније сматра Земљу као тјело, на коме људи живе, кад се људи не мере?

ДОКТОР: То ћеш чути док дође разум кући. Јестествено земљеописаније има је у виду као једно природно тјело, које се на више части дели, и све те части, као предјеле, воду, поднебије, производе и људе позасебе описује.

МАНОЈЛО: Зар су људи част Земље? Али право, човек је по Светом писму створен од земље; него како је поднебије част Земље?

ДОКТОР: Јер се Земља дели на поднебије, производ итд.

МАНОЈЛО: Производ је и магарац, дакле и магарац је част Земље.

ДОКТОР: Знаш ли, гди је сјевер, восток, запад и југ?

МАНОЈЛО: Знам.

ДОКТОР: Дакле, вид је наше Земље на подобије ђулета, које је на сјеверу и југу нешто мало угнуто. То је сасвим јасно.

МАНОЈЛО: Јесте, само молим, гди је на ђулету север и југ.

ДОКТОР: Отоич си казао да знаш.

МАНОЈЛО: Знам по сунцу, али на ђулету не знам.

ДОКТОР: Кад ти се јасно протолкује, немој казати не знам, јер ћеш бити оскудан на мудрости. Дакле, даље: Знаш ли, шта је пол?

МАНОЈЛО: Знам, пола има два.

ДОКТОР: Добро.

МАНОЈЛО: Један је мушки и један женски пол.

ДОКТОР: Није слободно извртати. Даље, круг знаш шта је, а черта знаш шта је, дакле круг черте.

МАНОЈЛО: Молим, то не разумем. Круг је нешто округло, а черта иде право. Шта је то круг черте?

ДОКТОР: То се учи у математики, коју ја нисам учио. Тако се исто у математики учи да се екватор дели на 360 части, тј. степена.

МАНОЈЛО: То мора да је лепа наука, шкода што је нисте учили.

ДОКТОР: Земља освим движења око сама себе има друго око Сунца.

МАНОЈЛО: Шта је то: око сама себе?

ДОКТОР: Око себе. Ваљда српски знаш.

МАНОЈЛО: Код нас се говори: око саме себе, или: сама око себе, а не: око сама себе и освим.

ПОЗОРИЈЕ 6.

(ИСАЈЛО, ПРЕЂАШЊИ)

И

САЈЛО: Господин доктор, баш сам добро стига. Тек што су теле новине

изићи, ја дођо. Новинар се насмејао кад је читао, јамачно помисливши на 100 талира. Али ја њему кажем да ваш разум и више вреди.

ДОКТОР: Разум је изнашо пронађење печатње.

ИСАЈЛО: До који час знаће цела варош како сте изгубили разум; и ја мислим да ће вам донети, макар га ко нашо.

ДОКТОР: Мој разум није за друге. *(Манојлу)* Да продужимо науку. Стари су мислили по некимa списатељма...

МАНОЈЛО: То су морали бити велики глупаци.

ДОКТОР: Зашто?

МАНОЈЛО: Кад нису умели сами мислити, него по другима.

ДОКТОР: Ачећа оштроумија немају места код човека жељног за науке. Остаје сад показати шта су предјели неба, климата. К првом предјелу неба припадају сва места под равнитељем. За овима, она на којима разлика између најдужи и најкраћи дана није већа од једног сата итд., до 24. предела неба.

МАНОЈЛО: Аа, сад знам, шта је 24. предјел неба. Само не знам зашто климата.

ДОКТОР: Ко климата?

МАНОЈЛО: Ви сте казали предјел неба — климата.

ДОКТОР: Видим да за тебе није ово, зато ћу прећи на благше ствари. Производ знаш шта је.

МАНОЈЛО: Знам: трава, коњ, камен итд.

ДОКТОР: Дакле, природан производ дели се на три царства природе: царство животиња, растенија и минерала.

МАНОЈЛО (*врти главом*): Хм! То ми је мало чудно. На пример, коњ се дели на три царства. Коњ није ни за једно царство, а камоли за три. доста му је, сиромаку, што се Земља на њега дели.

ДОКТОР: Није слободно извртати као пијан торбу. Твоје ачеће оштроумије биће узрок, те нећеш ништа чути о Бести, о атмосвери и о Боспорусу.

МАНОЈЛО: Немојте ми замерити, г. докторе, ја само желим што да Научим, зато и говорим; а иначе, како су вам речи страшне, не знам пошто би и слушао.

ДОКТОР: Предјел назива се и поднебије. Ово може бити врућо, а може бити и ладно. Може бити сувоврућо, влажноврућо и меко.

МАНОЈЛО (*смеши се кроз зубе*): Уху! Не смем да говорим, а казао би нешто.

ДОКТОР: У врућом пределу ветар је усијан.

МАНОЈЛО: Ту треба ватре, док се ветар усија.

ДОКТОР: И через то је опастан.

МАНОЈЛО: Зар и кад се усија постаје мастан.

ДОКТОР: Опастан, шкодљив.

МАНОЈЛО: А, опасан. (*Врти главом.*) Ја сам реко да не знам добро српски. Молим г. докторе, како бива ветар?

ДОКТОР: То спада у физику, која није моја струка.

МАНОЈЛО: Хм! добро би било, те би бар и ја научио.

ДОКТОР: Остаје још да о грађанском земљеописанију неколико речи рашчленим. Грађанско земљеописаније учи нас познавати све оно што смо у ишчислителном и јестестевном казали опширније.

МАНОЈЛО: Па кад је тамо опширније, шта ћемо сад наново да се мучимо?

ти? ДОКТОР: Знаш ли, која се земља дели на три народнос

МАНОЈЛО: Отоич се Земља делила на коње, људе и магарце, а сад опет на народности.

ДОКТОР: Оно је Земља, а ово је књажество седмоградско. Власи су бројем највећи, но залуду.

МАНОЈЛО: Моја је најмилија наклоност земље видити.

ДОКТОР: То ћеш само онда моћи, кад добро научиш земљеописаније. Учи, драги мој, пак ћеш постигнути, у којој земљи ватају ките, гди су лави, слони, риси. Видићеш какви има вулкана на грбини брега; познаћеш југообртне земље; знаћеш гди је острово Свети Бартелема и гди су људи заврнути усница. А можеш видити и бојадисане људе.

МАНОЈЛО: Је ли то далеко, г. доктор?

ДОКТОР: У Африки и Америци.

МАНОЈЛО: То је нека чудна земља. Код нас се бојадишу жене, пак се једимо. А шта би било, кад би видели људе бојадисане?

ДОКТОР: Ти си прост; они су од природе бојадисани.

МАНОЈЛО: Е, то би наше жене једва дочекале, да не морају сваки час куповати белило.

ДОКТОР: Кажем ти да није белило него црnilo.

МАНОЈЛО: Да нису то Арапи?

ДОКТОР: И Арапи овамо дођу.

МАНОЈЛО: Па Арапи нису набојадисани; него им је таква фела.

ДОКТОР: То се разумева; но доста, јер морам погледнути шта је с разумом учињено.

МАНОЈЛО: А шта се бринете, г. доктор, зар се само једна ствар изгубила на свету? Ја видим, ви и без разума говорите, па добро.

ДОКТОР (*у восхишенију узме своје Земљеописаније*): Јест, док је овога, ја ћу остати бесмртан! (*Ода величествено.*)

МАНОЈЛО: Г. доктор!

ДОКТОР: Кад се о мојој слави мисли, онда слуга ћути.

МАНОЈЛО: Јао, куку, како је сад страшан! Ваљда га стиже што је разум изгубио.

ПОЗОРИЈЕ 7.

(ШАЉИВАЦ, ПРЕОБУЧЕН, ПРЕЂАШЊИ)

АЉИВАЦ: Имам ли чест господина доктора поздравити?

ДОКТОР (*пружи му књигу*): Нека чита који је на разуму и на науки оскудан.

ШАЉИВАЦ (*узме књигу и отвори*): Заведеније сиђени с памети. Лепо! (*Преврће*) Свишешшир, недостаточо свеучилиште. Лепе ствари.

ДОКТОР: Тек је овај корак Српство на преузвишени степен подигло.

ШАЉИВАЦ: Благословен разум који је то написао!

МАНОЈЛО: Е, разум смо ми изгубили, па је то и без њега написано.

ШАЉИВАЦ. Јесте ли ви дали у новине, г<осподин> доктор, објавленије о неком изгубљеном разуму?

МАНОЈЛО: Јесмо.

ШАЉИВАЦ: Боже мој, такву ствар, па не чувати! Како би мого ја разум оставити код куће?

ДОКТОР: Зар је вама непознато да је разум и код куће седећи изнашао пронађење печатње.

ШАЉИВАЦ: И то је истина. Најбоље се код куће мисли рађају. Но ваше објавленије није достаточо, тј. нисте описали како изгледа, какве је боје, величине, силе итд.

ДОКТОР: Ја сам зато пропустио, што сам држао да други нико није таку ствар изгубио. Но, ако је нужно, ја ћу додати да је мој разум помален, четвороуголан, крут и несавитан.

МАНОЈЛО: И зато га не може нико појести.

ШАЉИВАЦ: Такав сам ја видио у Заведенију сиђених с памети.

ДОКТОР: То је моје заведеније, и ту ћу га наћи. (*Манојлу*) Освима, кажи Перзерину, нека иде у Заведеније сиђених с памети и нека заиште мој разум.

МАНОЈЛО: А гди је то заведеније?

ДОКТОР: Сваки добар слуга зна шта господар има. Чуо си да је ово заведеније моје.

МАНОЈЛО: Ваљда нисте ви с памети сиђен.

ДОКТОР: Драги мој, ученик учитељу треба да даје пристојну чест; и никако напротив тога; јер ја би те одма отерао, да ми ниси нуждан за друго изданије Земљеописанија.

ШАЉИВАЦ: Овај момак канда има право. Ви кажете, да је Заведеније сиђени с памети ваше. Сад на питање: „Чије је заведеније?“ следује: „Сиђеног с памети“; а то сте ви.

ДОКТОР: Ја чаушке разговоре не трпим, гди се речи изврћу као торба пијаног.

ШАЉИВАЦ: Ви се срдите, г<осподине> докторе, а не знате каквим сам послом к вама дошо.

ДОКТОР: Извините, мени је доста.

ШАЉИВАЦ: Али гди се тиче ваше славе.

ДОКТОР: Како? Говорите!

ШАЉИВАЦ: Ја сам истина обећао ћутати.

ДОКТОР: Ако је дјело чисто као моја слава, нашто ћутање?

ШАЉИВАЦ: Ја, ако вам и откријем, то ћу само моћи насамом и под условијем.

ДОКТОР: Под каквим условијем? (*Манојлу*) Иди по разум!

МАНОЈЛО: Али гди ћу га наћи?

ДОКТОР: Оћеш да заборавим на моју моралност?

ШАЉИВАЦ: Оставите, г<осподин> Доктор, потражићу га ја.

ДОКТОР: Ви?

ШАЉИВАЦ: Мени су и тако позната ваша заведенија сиђени с памети.

ДОКТОР: Ви сте неки особити човек. (*Манојлу*) Одлази! (*Манојло отиђе*)

ДОКТОР: Мени је жао да сам вас отоич увредио; али ви знате како су учени људи кад им се за право не да.

ШАЉИВАЦ: Знам, особито од људи који су неучени као ја.

ДОКТОР: Ако и нисте учени, ви сте код човека гди се можете помоћи.

ШАЉИВАЦ (*поклони се*): О томе не сумњам.

ДОКТОР: Шта сте ми имали казати?

ШАЉИВАЦ: Ја ћу вам соопштити, али молим, да се даље не чује.

ДОКТОР: О томе можете бити уверени.

ШАЉИВАЦ: Дакле, једна фамилија, која науке и људе учене љуби, притјажава једну чашу златну и драгим камењем искићену.

ДОКТОР: Ваљда вам је познато из мога Земљеописанија, да се у Ческој налази млин или воденица, гди се драго камење углађава и саставља.

ШАЉИВАЦ: Срећна земља, кад и воденице имају посла с драгим камењем. Но послушајте! Та је чаша, као што се извјесно зна, од Аристотела философа, коју му је Александер

Велики поклонио. да она дакле много вреди, о томе нема сумње; но већа је њена вредност, што је Аристотелова.

ДОКТОР: Аристотел је био највећи философ, само што се није одао на земљеописаније.

ШАЉИВАЦ: Фамилија ова, која није учена, но која, као што сам казао, науке љуби, закључила је да ову чашу поклони ономе који је најученији, разумева се, ко је доктор философије.

ДОКТОР: И ја сам тај.

ШАЉИВАЦ: Зато; но да видите, под каквим условијем. Фамилија је закључила — и ово је што нико не зна — да чашу ономе поклони који је тако великог духа и ума, да је лако и с малим трудом мудрост постигао; али, да видите чуда, сваки који се за увјенчану награду јави, не знајући за тајну коју сам вам саопштио, како га запитају колико је учио, одма почне описивати труд и муку која је с науком скопчана.

ДОКТОР: Ако је то, ја могу показати сведочанствима да нисам учио ништа.

ШАЉИВАЦ: Само да вам докторат не буде на путу.

ДОКТОР: Ни најмање. Ја нисам ни мислио полагати докторат, него кад сам хтео поћи кући, кажу ми сви да је то лепо; новаца су ми послали, па тако се и збило.

ШАЉИВАЦ: То је добро. А знате ли што би ја јошт радио, да сам као ви?

ДОКТОР: Да чујем.

ШАЉИВАЦ: Ово опстојателство, што нисте ништа учили и опет сте доктор философије, показује да сте великог ума и духа.

ДОКТОР: То показују и моје књиге.

ШАЉИВАЦ: Тако велики дух мого је имати сам Аристотелес. Да нећете ви бити какав потомак Аристотелев?

ДОКТОР: То није, јербо сам ја Србин. Него је то овако: познато је из списанија Аристотелесови да душе прелазе из једног тјела у друго, на пример из коња у човека, из човека у птицу итд. Како се то у философији зове, казаћу вам док ми се разум кући врати.

ШАЉИВАЦ: Сад вас разумем. Тако, дакле, ви ћете доказати да је дух Аристотелев ушо најпре у змију, из змије у лисицу, из лисице у лафа, из лафа у камилу, из камиле у коња, из коња у вас.

ДОКТОР: Све је тезис, па може бити и ово.

ШАЉИВАЦ: Кад је тако, онда чаша ником не може припасти, него вама.

ДОКТОР: За оваку услугу вашу ја ћу вам поклонити све оне књиге које сам претплатницима дао, а новце нисам примио; и јошћу вас к томе уписати у каталогу моји ученика.

ШАЉИВАЦ: Ја ћу вам бити вечито обвезан.

ПОЗОРИЈЕ 8.

(ПУТНИК, ПРЕЂАШЊИ)

ПУТНИК: Опростите господо, ја сам стран, рад би у какву гостилницу.

ДОКТОР: Откуда сте ви?

ПУТНИК: Ја сам из далека и, управо да кажем, обитатељ света, јер непрестано по свету путујем.

ДОКТОР: По свету? Но, нашо сам једанпут човека, који дође у моју струку. Освиме, столице! Ја вас не могу тако лако од себе пустити, јер има људи који учествују на путовање.

ПОЗОРИЈЕ 9.

(МАНОЈЛО износи столице, ПРЕЂАШЊИ.)

ДОКТОР (Манојлу): Ту ћеш и ти остати, јер си ђак, да штогод научиш. (Шаљивцу) А ви узмите ову књигу (даде му своје Земљеописаније) и судите коме може чаша припасти. (Путнику) Па, гди сте путовали?

ПУТНИК: А куда нисам тумарао.

ДОКТОР: Јесте ли били у руској Азији, у египетској Африки?

ПУТНИК (зачуђен): У руској Азији, у египетској Африки?

ДОКТОР: Ви сте се збунили? (Погледи са задовољством на Шаљивца и Манојла.) Но ја ћу почети редом. Турску знам да нисте обишли.

ПУТНИК: Нисам, осим Влашке и Молдавије.

ДОКТОР: Како вам се допадају влашки сланици?

ПУТНИК: Ја мислим да неће бити лепши од бечки.

ДОКТОР: У Бечу, да се вади со!

ПУТНИК: А, ви мислите солокопње. Опростите, богами, код нас је сланик оно гди се со држи.

ДОКТОР: Ја се чудим, што Бибешко трпи, да је изображење и трговина јошт у детињству.

ПУТНИК: Ко је тај Бибешко?

ДОКТОР: Књаз.

ПУТНИК: А, Бибеско.

ДОКТОР: Како је Букареш на Дубровици?

ПУТНИК: Букурешт лежи на Думбовици.

ШАЉИВАЦ (*гледи у књигу*): Овде стоји Букареш и Дубровица. Ви нисте добро чули.

ПУТНИК: Може бити, премда ја знам и влашки.

ДОКТОР: Шта вам се чини од императорства архидуката Аустрије?

ПУТНИК: То не знам шта је. досад се звао император Аустрије.

ДОКТОР: Шкода што аустријска држава само о Јадарско море удара, иначе, како је на производима благословена, и како има вредне житеље, као Чесе, Словаце, Пољаце, Русњаце, Србље, Хорвате и Власе, могла би цветати, особито због бесплатежног пристаништа тријестанског.

ПУТНИК: Какво је то бесплатежно пристаниште? Ја нисам досад чуо да се за пристаниште гди плаћа.

ДОКТОР: Али гди је трговина слободна?

ПУТНИК: Аа, слободно пристаниште.

ДОКТОР: Јесте ли били у Праги?

ПУТНИК: Јесам, ја сам обишо целу Пољску.

ДОКТОР: Ја говорим о златној Праги.

ПУТНИК: Молим, то се не зове Прага, него Праг.

ШАЉИВАЦ: Прага, Прага треба да буде, тако пише у књиги.

ДОКТОР: Шта вам се чини од младог Болеслава, с чојаним и кожним фабрикама?

ПУТНИК: Није ми познат, а ко ће све фабриканте и познавати.

ДОКТОР: То је фабрикатно место.

ПУТНИК: Није ми познато.

ШАЉИВАЦ: Видите, код нас чујете што нигди нема на свету.

ДОКТОР: У Паризу сте били?

ПУТНИК: Здржавао сам се три недеље. Заиста варош неописана.

ДОКТОР: Јесте ли често одлазили у Камеру париску?

ПУТНИК: То не знам гди је.

ДОКТОР: Како не би знали? Камера париска и департамента.

ПУТНИК: То се зове Камера пера, а не париска.

ДОКТОР: О, не треба извртати! Мени је то познато, као и художни мост, звјездочтена кула, болница за глувослепе, ослабљене војнице Шта вам се чини од Хербоурга, Калаиса и Боулонге?

ПУТНИК: То ми је све непознато.

ДОКТОР: Зар ви нисте били у Хампагне на Весли, у којој се иначе краљ круноше и благосови; у Дијону, у Ангерсу Сарте, у Поитиерсу, гди се налази марве лекарно училиште, и фабрика свилешешира? Шта вам се чини од Дауфине, Провенсе, Ланведок с Роусилан и Гвијене с Гаскогне?

ПУТНИК: Г<осподин> доктор, или ви зло изговарате те речи или ја нисам био у Француској. Али ја вас уверавам да такви места нема на свету.

ДОКТОР: Знате ли ви како се те речи пишу француски?

ПУТНИК: Ако ви тако узимате, то је друго, но можете бити уверени да вас неће разумети ниједан Француз.

ДОКТОР: Француски језик граничи на оне житеље који португалски (*кћи латинског језика с многим арапским речма помешана*) говоре. Но да пређемо на Енглеску. Шта мислите, не би ли Енглези боље ућинили кад не би протестанску веру делили на бишофску и енглеску.

ПУТНИК: Такове вере нема.

ДОКТОР: Шта? Шта?

ШАЉИВАЦ: У књиги стоји.

ПУТНИК: Нека стоји колико му је драго. Тек ја кажем да бишофске вере нигди нема.

ДОКТОР: дакле, ви не верујете на Нови тестамент.

ПУТНИК: Какав тестамент?

ДОКТОР: Евангелије.

ПУТНИК (*устане*): То се зове завјет, а не тестамент. Опростите, други би помислио да сте Немац.

ДОКТОР: О, све Швабе, који немачким духом дишу, треба удаљити као кугу, да не трују бар младеж нашу. Ја да могу, попео би се на највеће клипе, оборио би купе на црквама, жртвовао би све перле књажества, само кад би мого Швабе истерати.

ПУТНИК: То су саме немачке речи.

ДОКТОР: Ништа зато, опет не дишем духом немачким, као Србљи који су из оне стране овамо прешли. Пређе него што би од тога одступио, волио би бити језичник, или сунцозвездо-ватро-људо итд. почитатељ.

ПУТНИК (*уплашен седне, за себе*): То су страшне ствари.

ДОКТОР: Нико ме неће од моји мисли одвратити. Пређе ће реке изгубити рамена, пређе ће престати жита рајати се и патити се; пређе лутерани и калвини неће веровати западну цркву.

ПУТНИК: А кад су лутерани и калвини прешли опет западној цркви?

ДОКТОР: Но мене су цалајући предмети одвели од праве ствари. Опростите, морам да дођем у ватру кад видим како се отечествени синови презиру, а Швабе се уважају. Да се повратимо на наш разговор. Није нимало чудо што у Енглеској људи од глади умиру, кад се узме да је земљедјелие пренебрегнуто.

ПУТНИК: Ја сам Енглеску обишо унакрст, и могу вас уверити да је земљедјелије најбоље на свету.

ДОКТОР: Јесте ли били у доњој кући?

ПУТНИК: У чијој доњој кући?

ДОКТОР: Нижи чиновника.

ПУТНИК: Многи од нижи чиновника имају високе куће. То зависи од богатства.

ДОКТОР: Жао ми је да путовањем не постајете плодни у знањама. Зар нисте никада чули о парламенту.

ПУТНИК: А, то је друго. Но, то се не зове Доња кућа нижи чиновника, него Камера депутираца.

ДОКТОР: Како вам се допада полиција лондонска, кад има у вароши 115.000 пуштаија.

ПУТНИК: Опростите. Има у Лондону људи, као и свуда, који оће што и да украду; али прави пуштаија, особито 115.000, никако нема.

ДОКТОР: Дакле ви ћете одрицати да и пријатељски девојака има до 70.000:

ПУТНИК: Ако је коме стало разбирати која је девојка пријатељска, која није, може да је и избројао. Али то је ствар врло чудна. Колико се догађа по свету да нам је један човек данас пријатељ, а сутра није, па тако је и с девојкама.

ДОКТОР: Видите, опет не знате; ја разумевам оне које су рђавог поведенија.

ПУТНИК (*смеши се*): Богме, господине, то баш нису пријатељске девојке, него, ако оћете да им ново име дајете, боље и назовите непријатељске девојке. Ја би волио кад би ми што о Србији приповели, па да идем тражити какву гостилницу.

ДОКТОР: Јесте ли били у Витлехему?

ПУТНИК: Где је то?

ДОКТОР: Исуса Христа место рођења.

ПУТНИК: Ја сам казао да ви нисте Србин. Та у Светом писму стоји Витлејем, а не Витлехем. Но молим штогод о Србији.

ДОКТОР: Познато вам је, да је у Цариграду све у највећем непоретку, који (*непоредок*) престолни градови захтевају; улице су пуне ђубра, премда има и шибајуће изворе.

ПУТНИК: Ја ћу у Цариград морати ићи, молим дакле о Србији.

ДОКТОР: Пређе него о томе што почнем, треба да знате да Србљи живе и у Босни, гди је знатно место Дубича на реки Сани у предјелу сребрни и гвоздени руда налазећим се. Познат је и Мостар, гди има ковачнице врло добри сабљи. Но ви ћете волити што чути о Црној Гори.

ПУТНИК: То, то!

ДОКТОР: Поднебије је у Црној Гори истина опоро, али је воздух здрав; владјеније је духовно-војничко.

ПУТНИК: Духовно-војничко?

ДОКТОР: Тако је, јер најстарија је особа и господар владика, који духовну и светску власт притјажава. Прах пушчани и олово Црногорцима продавати забрањено је у суседним државама.

ПУТНИК: Боље нека чувају за себе.

ДОКТОР: Њима није слободно продавати.

ПУТНИК: Та да, да! Нека задрже за себе.

ДОКТОР: Они не смеју куповати.

ПУТНИК: Аа! То је што друго.

ДОКТОР: Сад ћемо доћи на Србију. Да она граничи од истока на Тимок и Бугарску, од југа на Македонију, од запада на Херцеговину и Босну, Дрину, а од севера на Саву и Дунав, то је свакоме познато. Земља је брдовита, има река, од које Морава десно раме к Нишу пружа и преко које једна ћуприја иде. Број житеља може до милион душа изнети.

ШАЉИВАЦ: То је било год. 1845. Сад има 15.000 мање.

ПУТНИК: Дакле ви натрашке идете.

ШАЉИВАЦ: Једно земљеописаније иде напред, а све друго задњачи.

ДОКТОР: Земља је брдовита. Планине су Мироча.

МАНОЈЛО: Није Мироча него Мироч.

ДОКТОР: Омолин.

МАНОЈЛО: Омоље.

ДОКТОР: Твој цалајући језик уздржи.

МАНОЈЛО: Бар то знам, јер сам тамо одрасто.

ДОКТОР: Перзерин.

МАНОЈЛО: То је име Исајлово, а брег се зове Призрен.

ДОКТОР: Земља је плодна на сваком жити, дрвима која жир роде, особито има доста камења.

ПУТНИК. Ко би реко код толики планина.

ДОКТОР: Владајући је језик српски, црковни старославенски. Поглавар је цркве митрополит.

ПУТНИК: Дакле ви нисте цркве источне?

ДОКТОР: Јесмо.

ПУТНИК: Па откуд да је митрополит глава цркве?

ДОКТОР: Јер му цариградски патријарх митру на главу положи. У земљи има нешто мало Власа.

МАНОЈЛО: Бога ми, није нешто мало, него доста.

ДОКТОР: За сачувати народ од болести куге и друге опасне болести, заведено је пет карантина. Шта се у њима ради?

ПУТНИК (*смеши се*): Богами, ако ви не знате, који сте овде рођени, ја још мање. Него кажите ми, какве су то друге болести које карантини предупреджавају.

ДОКТОР (*поклони се*): Ја сам само доктор философије.

ПУТНИК (*устане*): Ја вам благодарим на вашем толковању. Бар јасно имам сада поњатије о Србији.

ДОКТОР: Да би јошт јасније имали, ево вам једно

Земљеописаније. Читајте, учите, пак ћете се просветити.

Освиме! (*Уђе у собу, за њим Манојло*).

ПУТНИК (*гледа дуго за њим, пошом Шаљивцу*): Не знам шта ћу да мислим о овом човеку.

ШАЉИВАЦ: Украли су му разум.

ПУТНИК: Шкода, иначе човек млад, могло би од ползе бити.

ШАЉИВАЦ: Док му се само врати изгубљени разум.

ПУТНИК: Треба га лечити.

ШАЉИВАЦ: Ја мислим да му се разум метне у један лонац, да се к томе дода смерности три драма, учтивости сто драма, невисокоумија две оке, а самопознанија највише; потом да се лонац добро облепи и да се све то добро скува.

ПУТНИК: Не, не; треба га лечити. Ја ћу опет доћи.

ШАЉИВАЦ: Нећу ни ја пропустити. (*Отиду.*)

ДЈЕЈСТВО ДРУГО (СОБА КОД ДОКТОРА)

ПОЗОРИЈЕ 1.

ДОКТОР (*сам, држи једно писмо у руци*): Не могу му помоћи, јер би радио против моје славе. Зар је то мало, да цео Париз за мене зна и да моја књига буде сачињена и на француски? Чест и поштење свакоме, био откуд му драго, поштенom и чесног срца човеку, а нечесном и неваљалом, боже дај бољу памет и поштеније срце.

ПОЗОРИЈЕ 2.

(ШАЉИВАЦ И ПРЕЂАШЊИ)

АЉИВАЦ: Добар дан, господин доктор.

ДОКТОР: Добро кад сте дошли, да чујете каква слава може постићи Србина.

ШАЉИВАЦ: Како?

ДОКТОР: Моје Земљеописаније побудило је највеће вниманије у Паризу.

ШАЉИВАЦ: О томе не сумњам Само треба човек да чита; а да ће се потом чудити, то је извесно.

ДОКТОР: Но јошт више, моја је књига скинула наличије једном неваљалом човеку.

ШАЉИВАЦ: То не разумем.

ДОКТОР: Ево читајте.

ШАЉИВАЦ (*узме писмо и чита*): „Покорњејши слуга Александре Гермаин војени министер“. Охо!

ДОКТОР: Читајте само! (*Ода охоло*)

ШАЉИВАЦ (*чита*): „Превисокоучени господине“.

ДОКТОР: Јесте ли видели! „Превисокоучени господине“, па да не буде чаша моја!

ШАЉИВАЦ (*чита даље*): „Ваше земљеописаније по најновијем државном стању сочињено довело ме је до пропасти. Несрећом прочита га један депутирац из Камере париске и нађе да у Француској има 40 флота. Будући да се баш онда списак правителствени ствари прегледао, гди више не стоји него само 3 флоте, тај исти член, иначе мој непријатељ јави Камери да сам 37 флота или продао или утаманио, и тиме народу грдну штету причинио. Зато навали да се Ваша књига, о којој нема сумње, за документ узме, и да се ја под суд дам.“

ДОКТОР: Тако му треба; зашто је непоштен.

ШАЉИВАЦ (*чита*): „Предстатавите себи моју несрећу и срамоту; под суд ја, који сам до сада у чести и уваженију био. Ја се уздам у Ваше милостиво и добро срце, и долазим Вас молити да пишете овамо, да је то погрешка Вашег перета и да ме од стида избавите.“

ДОКТОР: Нема од тога ништа.

ШАЉИВАЦ: А зашто не би човеку помогли кад вас тако лепо моли?

ДОКТОР: Никако, нека се узме сваки у памет.

ШАЉИВАЦ: Знате ли, кад сте пали у клопку, како вам је мило било кад сте нашли ко ће вас бранити.

ДОКТОР: Друго је кад нема доказателства, а друго је кад књига печатана сведочи. Читајте само даље.

ШАЉИВАЦ (*чита*): „Ако моју молбу не испуните, мене очекује јошт већа несрећа. Јер како се зна, да свака флота мора имати свога адмирала, то ће наравно морати изићи да 37 адмирала нема, и да сам ја утаманио те људе. Препоручујући се Вашој милостивој учености јесам итд.“ То је велика несрећа, г<осподин> доктор!

ДОКТОР: Нека себи припише.

ШАЉИВАЦ: Ја би опет молио за тог бједног човека.

ДОКТОР: Нема му помоћи. Моју славу не дам ја тако лако из руку.

ШАЉИВАЦ: Али, је л' то писмо баш из Париза?

ДОКТОР: Ко би о томе сумњао?

ШАЉИВАЦ: Наравно, то ће и натпис посведочити.

ДОКТОР (*гледи натпис*): На натпису нема знака откуда иде. Но, из Париза мора бити.

ШАЉИВАЦ: Да не буде... Но, ко би смео то овде писати? Само ми је зачудо како министер добро српски зна.

ДОКТОР: Зар нисте чули да се моја књига чита у Француску? Чекајте, док ми само разум дође... Но да, шта је учињено с разумом?

ШАЉИВАЦ: Он има неку особиту судбину. Кад сам отишао у Заведеније сиђени с памети, нађем гди га један из тог заведенија држи у руци. Ја му кажем да је разум ваш, а он се расрди, па га баци у реку мудрости, која туда близу тече.

ДОКТОР: Шта, мој разум у рјеку! Забога, удавиће се, удавиће се!

ШАЉИВАЦ: Да видите чуда, неће да потоне. Да ли би тако било у свакој води, не знам; али у рјеки мудрости пливао је као зејтин, Ни оквасио се није!

ДОКТОР: Лак је мој разум!

ШАЉИВАЦ: Но друга невоља појави се. Један магарац, који је ту на обали пасо, како намириса ваш разум, да се помами. Почне по обали заигравати се, скакати, бацкати се, па наједанпут скочи у реку мудрости, од које се иначе чувао као од ватре, зграби ваш разум, пак искочивши напоље, наједанпут га прогута и потом одма почне бити тако учтив и проницателан, да су се и сами сиђени с памети чудили.

ДОКТОР: То ми је мило, али ја без разума не могу да будем.

ШАЉИВАЦ: Колико је то велика несрећа, толико је с друге стране срећа.

ДОКТОР: Како?

ШАЉИВАЦ: Ви сте казали да је дух из коња прешо у вас. Што је магарац изео ваш разум, показује симпатију с коњем и потврђује да сте ви Аристотелев потомак, па тако да вам чаша она мудрости припада.

ДОКТОР: То је истина. Но опет ми је нужно да имам каткад разума. Зато мислим да се тај магарац закоље, па да ми се извади разум.

ШАЉИВАЦ: Шта ће бити ако се буде у желуцу скувао? Него би ја реко да ви тога магараца купите, и поред себе држите. Па кад год вам треба штогод важно писати, да само вашу главу на његово чело метнете.

ПОЗОРИЈЕ 3.

(ИСАЈЛО, ПРЕЂАШЊИ)

И

САЈЛО: Господин доктор. Ово су ми дали, да вама предам. *(Да му неколико печатаних листова, које Доктор узме и почне читати.)*

ШАЉИВАЦ *(Исајлу)*: Ако онај стран човек дође, пустићеш га унутра.

ИСАЈЛО: Оћу. Је ли г<осподин> доктор нашо свој разум?

ШАЉИВАЦ: Ништа се не брини.

ДОКТОР: Неваљали и покварени адвокати!

ШАЉИВАЦ: Шта је, г<осподин> доктор?

ДОКТОР: Критике, против мене критике! Ко су то? Два ђубра, чауши који нису вредни ни слуге бити правоме чаушу.

ШАЉИВАЦ: А шта пише ту?

ДОКТОР: Подлост и пакост деморализирати људи који туђим духом дишеду.

ШАЉИВАЦ *(подигне броширу)*: Да видимо.

ДОКТОР: Ја би волио обитавати С. Бартелему, или Никомедију или Бетлехем, него с којекаким поквареним људма имати посла. *(Исајлу)* Гди си нашо ово?

ИСАЈЛО: Ја прођо кроз књигопечатњу, а оно пуно људи тамо, отимају се за ове листове и смеју се нешто.

ДОКТОР: Тако је, кад се трпаду људи неваљали, који невина чувства и срдца други трују и кваре.

ИСАЈЛО: Један, кад ме спази, почне викати: Исајло, Исајло! Ја се окренем...

ДОКТОР: Јеси ли казао, да се више не зовеш Исајло?

ИСАЈЛО: Кажем ја како сте ми надели име Перзерин, као и Манојлу Освим, а он се почне јошт већма смејати. „На“, рекне ми, „Носи ово доктору, знам да ће му мило бити.“

ДОКТОР: И ти си примио ту пашквилу?

ИСАЈЛО: Како се зове не знам, јер не умем читати; него сам мислио кад вам се што шиље, треба као добар слуга да донесем.

ДОКТОР: Чујеш, Перзерине, чувај се неваљали људи који пашквилама њежна и невина чувства куже. То кажи и Освиму.

ШАЉИВАЦ (*слегне раменма читајући*): Доста умерено написано.

ДОКТОР: То? Није ли то права пашквила? Гледајте подло извртање речи. Је ли то лепо и поштено? Чесним старцима, који су сузе проливали видевши моју књигу на сред издату, радост кварити и показати да њино дете не зна ништа.

ШАЉИВАЦ: Па ништа, господине. Кад ви толико оцева имате, немате се чега бојати. Ако је један отац плако онда кад сте књигу издали, други ће плакати кад ушчита критику. Ако не будете једном по вољи, бићете другом, трећем. Ништа није боље него кад човек више оцева има. Ја да имам само два, па би ми доста и много било.

ДОКТОР: Ја сам овдашње дете; зашто страни да нападају на мене?

ШАЉИВАЦ: Ви се можете тешити што сте јошт дете, пак ће вас ваши оцеви опет моћи послати у школу.

ДОКТОР: Зар ја нисам петнаест година доста тумарао по варошима гди има недостаточни училишта и свеучилишта, и петнаест година с другим занимао се?

ШАЉИВАЦ: Али какве су то недостаточне школе? Ја не би моје дете тамо никако шиљао.

ПОЗОРИЈЕ 4.

(МАНОЈЛО, ПРЕЂАШНИ)

М

АНОЈЛО: Господин доктор, њи десеторица дошли су и ради су купити књиге које сте издали.

ДОКТОР: Сви десеторица?

МАНОЈЛО: Сваки, кажу, оће да купи за себе, јер досад нису читали.

ДОКТОР: Што досад нису читали, требало би и казнити; но у ово време, кад је критика изишла, заслужују паметнице; подај им бадава, нека се просвете.

МАНОЈЛО: Та, господине, бар штогод нек плате.

ДОКТОР: Ништа, ништа.

МАНОЈЛО: А како ћемо подмирити они сто талира.

ДОКТОР: Одлази с цалајућим језиком и чини што сам ти заповедио! (*Манојло оде.*)

ДОКТОР (*Шаљивцу*): Ево колико може учинити пакост и злоба. Уместо да ме убију, ја већу јошт славу добијам.

ШАЉИВАЦ: Има свакојаки начина да се човек прославити може.

ПОЗОРИЈЕ 5.

(ПУТНИК, ПРЕЂАШЊИ)

ПУТНИК: Ја сам опет узео слободу...

ДОКТОР: Јесте ли читали ону пашквилу?

ПУТНИК: Какову пашквилу?

ДОКТОР: Што је против мене печатана.

ПУТНИК: Зар се код вас пашквиле печатају? У Енглеској је заиста цензура слободна; али опет нико није казао; ову пашквилу печатао сам ја.

ДОКТОР: Што год се печата без потписа или под измишљеним именом, то је пашквала.

ПУТНИК: Ја мислим оно је пашквила, гди се на чест кога напада.

ДОКТОР: Може ли веће бити бешчестије, освим кад се каже да моја књига не ваља.

ПУТНИК: То јошт није тако велика увреда; јер може бити да онај који тако пише, има право.

ДОКТОР: Питам ја вас, јесте ли ви читали то неваљалство?

ПУТНИК: Које неваљалство?

ДОКТОР: Ову пашквилу (*пружи му критику*) из које гвире лична призренија.

ПУТНИК: А, то ми је познато; но колико сам приметио, писано је без сваке увреде личности.

ДОКТОР: То? То је дјело подли и неваљали људи, које ћу позвати на сред, да се види каки су.

ПОЗОРИЈЕ 6.

(МАНОЈЛО, БИВШИ)

М

АНОЈЛО: Господин доктор, шта ћемо сад радити? Навалило и мало и велико, грабе се за ваше књиге?

ДОКТОР (*Путнику и Шаливцу*): Сад говорите!

ПУТНИК (*смешећи се*); Па и то вам је добро критика учинила. Док она није изишла, нису се људи толико грабили.

МАНОЈЛО: Сачувај, боже!

ПУТНИК: Сад вас и они знају и оће да читају ваше дјело, који иначе не би може бити ни у руке узели.

МАНОЈЛО: Оћу ли дати, господине докторе?

ДОКТОР: Распрострањуј ми паметнице мојим књигама.

МАНОЈЛО: Оне сам друге давао без новаца, оћу ли и ове?

ДОКТОР: За добре и поштеног срца људе, а особито за ђаце, моја је књига бадава; а отровани и окужени нека плате. Но ти то не умеш, ја морам сам расположити. (*Путнику и Шаливцу*.) Сад ћу се ја вратити. (*Отиде с Манојлом*.)

ПУТНИК: Ја сам казао да га ваља лечити.

ШАЉИВАЦ: Њега ће излечити његов магарац који му је разум појео.

ПУТНИК: Не, шалу на страну. Казао сам вам да ћу га излечити и дошо сам да одржим реч. Шта може бити лепше, него младом човеку повратити разум!

ШАЉИВАЦ: А у чему се состоји ваш лек? Ја мислим, као што сам реко, да му дајемо сваки сат по једну кашику смирености и невисокоумија.

ПУТНИК: Не, не, мој је лек дјејствителан. У Сенегамбији расте једно дрво које има чудновато својство. Свака сирјеч грана, ако се у знаку телца одсече, има ту силу да човек разуман мора мало сврнути памећу ако га ко дебљим крајем удари; напротив, кад се у знаку овна одсече, има ту силу да се будала опаметити мора.

ШАЉИВАЦ: Ви сте дакле неки волшебник?

ПУТНИК: Нисам, него то је дјејство природе.

ШАЉИВАЦ: Да не буде то оно дрво које је онако лепо описано у докторовом Земљеописанију?

ПУТНИК: То исто.

ШАЉИВАЦ: Е сад верујем. Само, молим вас да ме не додирнете њиме по глави, те ће прећи његова сила у мене.

ПУТНИК: Ја мислим да је дужност наша човеку помоћи.

ШАЉИВАЦ: Јесте, но знате ли шта? Желио би да покушам ја срећу лечити га, и то симпатетично, то јест речма, онако као што бабе зевају на болесника кад бају. Па ако се од тога не помогне, онда покажите ваше художество.

ПУТНИК: Ја би управо и волио кад би се он од чега другог излечио; јер, ако је мој лек и извешан, опет се болесник после тога некако чудно осећа. Нема пређашње оне ватре, разметања и живости, него више ћути и замишљен је.

ШАЉИВАЦ: Тако је, кад у кућу дође нов газда.

ПУТНИК: И тјело канда није с овим газдом задовољно.

ПОЗОРИЈЕ 7.

(ДОКТОР ВРАТИ СЕ, ПРЕЂАШЊИ)

Д

ОКТОР (*Путнику*): Је ли то благодарност што сам вас са стањем Србије упознао?

ПУТНИК: Ја вас не разумем.

ДОКТОР: Ко је од вас двојице ону пашквилу писао?

ПУТНИК: Ја заиста с пашквилама се нисам никада бавио.

ДОКТОР (*Шаљивцу*): А ви?

ШАЉИВАЦ: Ја?

ДОКТОР: Што ћутите? Мислите да Вас не познајем.

ШАЉИВАЦ: (*Сад је време да почнем лечити.*) Ја само идем по свету, гледим и бележим што други раде, па ако је то пашквила, моја није кривица.

ДОКТОР (*у јарости*): Ха, чауш! Ти си она цалајућа посуђа, у коју неваљали људи којекаку ђубру бацају.

ШАЉИВАЦ: И која је испуњета трифељом и клипама.

ДОКТОР: Ха, овај је јошт плодан на безобразлуку. Ко говори: испуњето?

ШАЉИВАЦ: Кад ви кажете: учињето, онда могу и ја

казати: испуњето и ожењето, сочињето и сакупљето.

ДОКТОР: То је чаушлук. Ти си луд.

ШАЉИВАЦ: Кад год вашим језиком и мислима говорим.

ДОКТОР: На шта је мој језик оскудан?

ШАЉИВАЦ: На правилама, а богат на погрешкама.

ДОКТОР: Мој језик богат у погрешкама? Који је кудожество — начињет.

ШАЉИВАЦ: И гди гвири и гамижи незнање.

ДОКТОР: Знаш ли ти, у колико мој језик учествује на изображење народње?

ШАЉИВАЦ: Зато ће вам и подићи паметнице ка десетом предјелу неба, да вас круноше и благосови.

ДОКТОР (*Путнику*): Ето како је опастан чаушлук; земља се може наврнути, а он никако!

ШАЉИВАЦ: Ја сам видио у вашу књигу, како су реке због навртања ослабиле.

ДОКТОР: Пак? То је само у стражњој Индији.

ШАЉИВАЦ: А шта би било, да је у пређној Индију?

ДОКТОР: Последњи прве на броју прелазе.

ШАЉИВАЦ: Јербо је предјел са шумама покривен.

ДОКТОР: Које имају црвене чврце.

ШАЉИВАЦ: И једућа се гњизда. Знате, гњизда се могу сама јести; јер изгледају као уста.

ДОКТОР: Овај једнако свој цалајући језик у подсмеј умаче.

ШАЉИВАЦ: да намаже ваше Заведеније суђених с памети.

ДОКТОР: Престани, пикљеницо од човека, или покажи твој чаушлук боље, ако мислиш да ти отку чаушку капу.

ШАЉИВАЦ: Не, ја би желио, да ми се начини један или два моста с добрим ногама.

ДОКТОР: С ногама?

ШАЉИВАЦ: Јест, да покажем, како ваши мостови иду преко рјеке.

ДОКТОР: О подли и пакосни чауш!

ШАЉИВАЦ: ...Који докторовим мислима и језику подражава.

ДОКТОР: Шта фали мом језику?

ШАЉИВАЦ: Што је погрешко-незнањо-сујето-почитатељ.

ДОКТОР: докажи, докажи! Шта фали, кад ја кажем: каким, нпр., каким телом?

ШАЉИВАЦ: Чим оћете.

ДОКТОР: Каки? Кака? Каке?

ШАЉИВАЦ: Ха! Ха! Ха!

ДОКТОР: Смеје се? А зашто је добро било каким?

ШАЉИВАЦ: То је добро за вас, а за мене и то не ваља.

ДОКТОР: Добродјетелна намера.

ШАЉИВАЦ: Добродјетелна *крава*.

ДОКТОР: Није слободно извртати, крава не може бити добродјетелна.

ШАЉИВАЦ: А шта је боља намера од краве? Бар ова даје млека.

ДОКТОР: На углу.

ШАЉИВАЦ: На чешалу.

ДОКТОР: Опет чауш изврће.

ШАЉИВАЦ: Кад угод добија степен на углу, зашто не би и чешаљ на чешалу и кашаљ на кашалу?

ДОКТОР: О зашто није убивен овај чаушки језик?!

ШАЉИВАЦ: Те би постао језичник.

ДОКТОР: Језичници не верују истина никаку цркву и обитавају дивље предјеле, али су опет благше нарави и у њи тињају добродјетељи које цалајући језик чауша непоштено грди. Ка овом дође да су сви народи оставили чауше, а код нас се сад тек појављује чауш књижевни.

ШАЉИВАЦ: Који толико већма чаушко име заслужује, колико више г<осподину> доктору труди се бити раван.

ДОКТОР: Наш књижевни чауш није кадар добром и вештом чаушу ни слуга бити, јер чауши су не само оштроумне шале замећали и своје владатеље веселили, него су им и истину на очи мећали и тако и у којекаким стварима упућивали.

ШАЉИВАЦ: Ви добро знате житија чауша, г<осподин> доктор, но кад се сад нов чауш појавио, треба и нешто боље да произведе, као што је и ваше Земљеописаније совршеније од досадашњи. Зато ћу вам нешто представити, ако будете имали милост да ме саслушате.

ДОКТОР: Од књижевног чауша не може ништа паметно бити.

ШАЉИВАЦ: Ако није паметно, није ни скупо тако као ваша књига. Послушајте: Била је једна пловећа кућа.

ДОКТОР: Кажем ја да је чауш луд! Како може кућа бити пловећа?

ШАЉИВАЦ: Ја нисам хтео одма изаћи на сред, а то је ваше пловеће училиште.

ДОКТОР: Да чујемо даље.

ШАЉИВАЦ: Ова пловећа кућа погледне како је једна река подигла лево раме.

ДОКТОР: Сад река подигла лево раме!

ШАЉИВАЦ: Имају ли реке рамена?

ДОКТОР: Имају.

ШАЉИВАЦ: Па кад имају, зашто га не би могле подићи? Пловећа кућа, или боље, пловеће училиште приступи к тој реки.

ДОКТОР: А како ће кућа да ступа?

ШАЉИВАЦ: Кад сте јој дали силу да може пловити, зашто не би могла приступити?

ДОКТОР: О чауш, та то је училиште гди се учи пливати, а не које плива.

ШАЉИВАЦ: Пловеће училиште, дакле, приступи реки, увати ју за раме и рекне: „Видиш ону кулу с позлаћеним купама; тамо су тирани затворили докторов мозак.“

ДОКТОР: Шта, тамо је мој мозак; а гди је магарац?

ШАЉИВАЦ: Ово је само приповетка, басна, но допашће вам се. На то дође једна пикљеница (*а шта је пикљеница, може ваша књига казати*) и рекне да ће с једним другом из марвелекарног училишта купе, али не купе од вина, него купе на кули скинути и докторов разум спасти.

ДОКТОР: Може ли што подлије бити од овог чауша?

ШАЉИВАЦ: Дакле, онај је подал који вам тражи разум? Тако се обично услуга награђује. Но, чекајте! Док су ови гледали како ће разум спасти, скупе се од сви страна докторова деца, који за своје суштествовање само њему имају благодарити. Ту дође

бюджет, клипа, трифељ, академија природе, зданија с људским ликовима покривена, мироразбојство, потопна брда итд., па почну се разговарати.

ДОКТОР: Брег се разговара!

ШАЉИВАЦ: Кад може ићи, ваљда се може и разговарати. Но, послушајте! Време се почне фалити како је уставообнародовано, на које сви ударе у смеј, грдећи га што је чуло, да је устав обнародован, па то оће себи да присвоји. Оно се почне изговарати на вас.

ДОКТОР: Кажем ја да чауш мора свој целајући језик да забодје.

ШАЉИВАЦ: Оппростите није на вас, него на вашу књигу. Случајно увреди трифељ Перзерина.

ДОКТОР: Перзерин је мој служитељ.

ШАЉИВАЦ: Тамо је био брег и варош. Наједанпут подигне грбине, ви знате да брегови имају у вашој књиги грбине, и био би га смождио да му нису датељ, индиго, перле, клипе, абтај и многи други у помоћ притрчали.

ДОКТОР: Шкода, што није и чауш ту био!

ШАЉИВАЦ: Сад се отвори страшна вика и буна. Перзерин повиче: „Нећемо стране, нећемо клипе и перле, него оћемо да смо чисти од туђинства!“

ДОКТОР: О, да се оће протерати сви који туђим духом дишу и мисле! Видићемо.

ШАЉИВАЦ: Нато трифељ рекне: „А какав си ми ти Србин? Тебе је доктор произвео, као и мене, и иако сам ја из једне стране, ти си из друг.“ На ово Перзерин баци се ђубром на њега и у јарости повиче: „Безобразниче, ти ли се усуђујеш мене бешчестити? Ево, брат Освим зна да сам ја прави Србин!“ Сви се на то почну смејати.

ДОКТОР: О, чауш!

ШАЉИВАЦ: Сад после басне требало би да следује наравоученије, но мислим да је остало у разуму.

ДОКТОР (*прође неколико пута по соби тарући чело*): Не, ако ја овако оставим, јошт ће горе безобразници нападати на мене. Одговор морају добити, каки нису читали. (*Шаљивцу и Пушкину*) Ту останите, да вам платим за чаушлук. (*Изиђе брзо.*)

ШАЉИВАЦ: Сад је бадава, ја сам мислио, да ће га моја басна излечити, али је глава јако одебљала; радите шта знате.

ПУТНИК: Само да га има ко држати.

ПОЗОРИЈЕ 8.

(ИСАЈЛО И МАНОЈЛО)

И

САЈЛО: Шта је нашем господину?

МАНОЈЛО: Тако нас гледао страшно, да сам мислио: сад ће нас прогутати.

ИСАЈЛО: Ја му више не смем излазити на очи.

ШАЉИВАЦ: Моја децо, и треба да се узмете у памет. Разум вашег господина прогутао је један магарац!

ИСАЈЛО: Јао, куку!

ШАЉИВАЦ: Па што је прогутао, ни по јада, него је побеснио!

МАНОЈЛО: Да неће прећи то и на господина?

ШАЉИВАЦ: Ако се не излечи, за четрнаест <дана>, богме, обрао је бостан.

МАНОЈЛО (*Исајлу*): Па да бежимо из службе.

ШАЉИВАЦ: Не, ево овај је господин лекар.

ИСАЈЛО: Оће л' да му сече испод језика?

ШАЉИВАЦ: Он ће га излечити; само му морате и ви помоћи.

МАНОЈЛО: Ја не смем да му више на очи изиђем.

ШАЉИВАЦ: Немате шта много радити. Само га ухватите, па га држите добро.

МАНОЈЛО (*отежући*): Е, а кад ме довати зубма?

ШАЉИВАЦ: Ваша је дужност своме господину помоћи.

МАНОЈЛО: Богами ја не смем.

ШАЉИВАЦ: Та он није јошт побеснио.

МАНОЈЛО: Шта знам ја, оно се показује на шест недеља.

ДОКТОР (*иза сцене виче*): Освиме!

ИСАЈЛО: Ено виче.

МАНОЈЛО: Јао, куку!

ДОКТОР: Освиме!

МАНОЈЛО: Иди ти, Исајло!

ИСАЈЛО: Мене не зове, него тебе.

МАНОЈЛО: Али ја се бојим.

ДОКТОР: Освиме, Перзерине, зар не чујете?

МАНОЈЛО: Ено сад зове обојицу; сад можеш ићи.

ИСАЈЛО: Да видиш, ђаво<л>ски је посао.

ПОЗОРИЈЕ 9.

(ДОКТОР, ПРЕЂАШЊИ)

ДОКТОР: Зар ви не чујете кад ја вичем, јелте, или вас ови трују? Овамо се вуците!

МАНОЈЛО (*тајно Исајлу*): Иди, Исајло!

ДОКТОР: Јесте ли оглувили?

МАНОЈЛО (*гледати на Шаљивца, овај му намигује*): Куку, ала је страшан!

ДОКТОР: Освиме, Перзерине, шта сам ја данас? (*Манојло опет гледи Шаљивца и Путника*).

ДОКТОР: Та ову ђубру треба умирити! (*Пође к њима.*)

МАНОЈЛО: Исајло, држи! (*Увате га обојица на један мах.*)

ДОКТОР: Шта? (*Отима се*)

МАНОЈЛО: Не пуштај, не шали се!

ДОКТОР: Руку на свог господина?

МАНОЈЛО: Држи само!

ДОКТОР: Тиранство, тиранство!

МАНОЈЛО (*Путнику*): Забога, господине, свршујте! (*Чува главу.*)

ДОКТОР: Шта сте наумили са мном?

ИСАЈЛО: Господине, не бојте се ништа, оће да вам секу мало испод језика.

ДОКТОР: Мени испод језика! О, платићу ја вама за то!

МАНОЈЛО (*убиње се*): Не пуштај, Исајло, не шали се!

ИСАЈЛО: То ће најбоље јошт бити, ако нас буду преварили.

ПУТНИК (*извади један прут*): Производе Сенегамбије, доведи заблуђеног у чувство! (*Приступи и удари Доктора припут бо челу*). Сад је готово.

ШАЉИВАЦ: Бог и душа, тај штап вреди много!

ПУТНИК (*Исајлу и Манојлу*): Сад га пустите.

МАНОЈЛО: Богами, ја не смем.

ПУТНИК: Пустите, кад вам кажем! (*Приђе и растави и, који се страшљиво један у један, а други у други угал собе уклоне*).

ДОКТОР (*дуго ћути, па после као из сна*): Шта се са мном учинило?

ИСАЈЛО: Опростите, г<осподин>. доктор, али знате како сте нам казали, да вам разум код куће чувамо?

ДОКТОР: Какав разум код куће?

МАНОЈЛО: Ваш, што је седио код куће.

ДОКТОР: Ти си луд. Како ће разум код куће седити?

МАНОЈЛО: И ја се чудим. Али ви сте тако казали.

ДОКТОР: То није истина.

МАНОЈЛО: Ето, зна и Перзерин.

ДОКТОР: Какав Перзерин?

МАНОЈЛО: Па ви сте му дали име српско Перзерин, и мени сте казали, да се зовем Освим.

ДОКТОР: Перзерин и Освим, смешне речи!

ПУТНИК: Уместо Призрен и Осим.

ДОКТОР: Па ко тако говори?

ШАЉИВАЦ: Зар сте заборавили како су велике клипе начињете до 24 предјела неба.

ДОКТОР: Уу! Какав је то језик?

ШАЉИВАЦ: Јелте, граничи на будалаштину, ал' тако је, кад је човек плодан на високоумију, пак сенку и ђубру издаје за перле разума.

ДОКТОР: Откуда сте ви, те тако говорите?

ШАЉИВАЦ: Ја сам живио међу Власе и Словаце.

ДОКТОР: Зар се тамо тако говори?

ШАЉИВАЦ: Не, него будући је ваша књига благословена на оваким, којекаким, погрешкама, то је она тако учествовала на мене, да сам као ваш чауш морао себи присвојити.

ДОКТОР: Ја то ништа не разумем. (*Путнику*) Молим вас, можете ли ми ви ово растолковати?

ПУТНИК (*да му његову књигу*): Ево, нек вас ова обавести.

ДОКТОР: (*преврће*): Шта? Шта? Ко је мого овако што лудо написати?

ПУТНИК: Погледајте наслов.

ДОКТОР: Је л' могуће? Моје име носи ова награда!

ШАЉИВАЦ: Због које сте се толико жестили, и мене чаушом називали.

ДОКТОР: Ужасно, ужасно!

МАНОЈЛО: Па знате ли, господине, како је човек човеком само через разумну душу и како је душевна рана у неизмериме дубине крај спустила.

ДОКТОР: Ајде, не будали!

МАНОЈЛО: Ви сте ме тако учили.

ДОКТОР: Како бих мого ја тако што говорити?

ПУТНИК: Јесте, то су ваше сопствене речи. Штавише, једном сте казали, да је разум човечески и код куће седећи јако помогао се, и да је разум изнашо пронађење печатање и знаке којим ће он, тј. разум, плодове разума означити.

ДОКТОР: Та од овога не може будалестије што бити!

МАНОЈЛО: Па, шта сам ја бадава оставио терзилук?!

ДОКТОР: Ко ме имам благодарити за повратак разума?

ШАЉИВАЦ: Управо вашем лепом дрвету из Сенегамбије, али да овај г. путник није са собом донео и вас трипут по глави ударио, остао би вам разум и саде код куће седећи, или у магарцу, који га је појео.

ДОКТОР: Дакле ви сте ме вашом добротом довели у чувство. О, како вам за то могу благодарити!

ПУТНИК: За мене је доста, ако будете увидели шта је погрешно и ако се будете исправљали и увек учили не поносећи се високоумно и лудо да све знате, и да су они неваљали који вас исправљају.

ДОКТОР: То су речи златне, које ћу сваки дан понављати. Како вам је име, господине, да га непрестано у памети носим.

ПУТНИК: Мени је име критик.

ДОКТОР: Критик, на кога сам ја толико викао.

ПУТНИК: То обично бива код људи (*смешећи се*) којима разум код куће седи.

ДОКТОР: Ах, овакова велика погрешка била би за сваког неопростима, а Доктору философије...?

ПУТНИК: доктор ће се исправити.

ДОКТОР: Не, ја морам ову сујету одбацити. Шта приноси потписивати се др и др, а овамо погрешке правити, које се и ђацима не могу кроз прсте гледати.

ШАЉИВАЦ (*врши главом*): Ко би се надао овоме, какав сте малопре били?

ДОКТОР: Ја знам, да сам вас увредио; али шта можете друго од празне главе очекивати? Срамота ми је од млађи.

ПУТНИК: Признати погрешку није никада срамота.

МАНОЈЛО: Господине, а шта ће бити од нас двојице?

ДОКТОР: Како, Манојло?

МАНОЈЛО: Ја сам стао у службу код вас да ме уместо плате учите. Али како ми се види, ја сам лепо уређен, јер сам вас служио као што треба, а ви сте мене учили све наопако.

ДОКТОР: Мој драги, и ја сам треба јошт да учим.

МАНОЈЛО: А што сам Вас служио?

ДОКТОР: За то ћу ти платити, пак ти иди, те гледај, да ти време не пролази.

МАНОЈЛО (*Исајлу*): Еј куку, лепо смо се намерили!

ИСАЈЛО: Ја нисам никад ишо, да будем учен.

МАНОЈЛО: Знате ли, шта је, г. доктор? Ја мислим да се ми обојица држимо терзилука.

ДОКТОР: Боље је бити и добар терзија, него жалосни доктор философије.

ПРЕВАРА ЗА ПРЕВАРУ

ВЕСЕЛА ИГРА У ЈЕДНОМ ДЈЕЈСТВИЈУ

ЛИЦА:

ДАМЈАН

КУЗМАН

ПОЗОРИЈЕ 1.

(ВЕЛИКА ЈЕДНА БАШТА.)

К

УЗМАН (сам држи једну кесу у руци): Новац је као жена. Докле је не

добијеш, уздишеш за њом и преврћеш се; а кад се ожениш, Бог зна шта би дао, да се натраг повратиш. Ту ти је она досадна у кући; ту се бојиш, да је ко не обмане — сам не знаш шта ћеш да почнеш. Тако исто и с новци. Док их нисам имао, чинило ми се да ми је читав свет велика, празна чинија. А сад мије, као оном који се прејео, па не зна шта ће од муке: ако их носиш поред себе, притискују те, и као што је трска некад пуштала: „Краљ Мидас има магареће уши“, тако се око мене канда гласови разводе: „Чујте, људи, Кузман има новаца!“ — Ако их код куће оставим, не смем никуд да се макнем. Како чујем, овај је поаран, тако ме грозница вата, шта је с мојим новцима. А, ово треба да престане. Новац је у кући ватра. Немир, брига, неспавање, јесу сљедства овога. Ко оће да изгуби спокојство, нека само новаца зежели, пак ће му се намера испунити. Истина, кажу моралисте, да нам је новац зато дат, да и друге помажемо. Но учене људе ваља само слушати што говоре, нигда не гледати што чине. Онај, који нам умереност препоручује, највише је неумерености одан. А гди се највише псује и скаредно говори, него код оног који нам зна три сата читати, како су псовке испод достојанства човека. Тако је. „Вуци се у собу“, мати кћери говори; а зашто? — да она може слободније на сокак гледати. Но ово засад нека стоји, него шта ћу с новцима, с новцима? Јошт ће најбоље бити да и испод оног дрвета закопам. С тим ћу мирније моћи на пут отићи и спокојније спавати. (Обзире се најпре, отиде и сакрије новце, да се опет **врати**.): Света земљо, шта ти сакривенога имаш, за које нико не мари! А кад би хтела говорити, шта би нам којешта могла открити! Ти би нам најбоље казала, како доктори лече, од чега је гдикоји муж умро. (Одлази.)

ПОЗОРИЈЕ 2.

ДАМЈАН (*ступа*)

Шта је мој комша онако подозрително изгледао? Или је што ујагмио, или друго што на срцу има? Чудно је човек устројен, као стакло којим споља се све провиди што изнутра лежи. Сад би рад знати, каквог су створа интриганти и притворице, који нам лажи с тако невиним лицем продају, канда је с неба скинута истина. Мој комша канда није из овог реда, јер се јако обазирао; или, може бити, да је новајлија. Право ваља рећи, да се и у притварању као и при сваком другом занату, упражњење зактева. Али оно дрво, оно, шта је имало с њиме посла? Јесен није, да надгледа воће. (*Приближи се.*) Аха, нова земља, нешто закопано! Какве крадене ствари, или може бити, друго што. Неће кварити, ако се то провиди. (*Копа.*) Човек је као кртица. Док је год жив, све једнако рије и копа, пак најпосле шта дочека? Да и њега закопаду! Охо! Лонац! На моју душу, новци! (*Устане.*) Хм, новци, и новци мога комше. Њему су јамачно излишни а мени од највеће потребе. Тако је овај свет неправо устројен. Један, који у богатству плива, тужи се што нема деце, а други би му сироме радо деветоро поклонио, и опет би му троје на врату остало. Али су ово новци туђи. — Туђе присвојити, значи с њим симпатизирати. — Шта је симпатија? Наклоност коју два лица к једној истој ствари осећају. Мој комша дакле има наклоности к овим талирима: то исто осећам и ја, следователно, ми се у симпатији наодимо, која нама, као сусједима, на сваки начин приличи. Или ови новци у мом сандуку стајали, или овде у земљи, то је за мог комшу свеједно. Зар онај боље руча, који осам врста јела кроз грло пропусти, од оног, који се од једног наситио? (*Покупи новце и метне у џеп. Затрпавајући рупу.*) Мој комшо! Ми ћемо сад у ортаклук ступити, твоји новци и мој џеп; а добит ћемо делити. (*Отиде.*)

ПОЗОРИЈЕ 3.

КУЗМАН (*врати се*)

раво сам ја казао, да су новци као жена. Тек што се удалиш, стотину

брига, шта је код куће, да се није разболела, да је није ко увредио, да јој није дуго време самој, а она Бог зна куда витла по вароши. Ја сам моје новце закопао, пак све ми се чини да је рђаво место. И заиста, онде, где свако може доћи и завирити, нису најбоље сачувани. Да их извадим дакле, и на друго место сакријем. (*Иде к дрвету.*) Оди, бриго моја! (*Конајући.*) Сад нек ми каже ко да је задовољнији човек кад има новаца, од оног који тиме не разбија главу. — Шта? Шта наопако? Шта? (*Устане.*) Је ли могуће? Моји новци? Тако брзо? Но, то нико није, него мој лепи комша. Сад да није истина што сам казао да су новци као жена, док је код тебе, ту се псујеш с њоме, ту се тераш по конзисторији, а кад отиде, ти би опет рад да је код тебе. Шта ћу сада? С тужбом није ништа, јер му не могу доказати. Новац и пољубац никакве белеге не остављају. (*Мисли се.*) Не, не, тако лако не могу их прегорети. (*Виче.*) Ој, комшо комшо! Не мили му се овај глас. Комшо! Комшо!

ДАМЈАН (*иза сцене*): Чујем, комшо.

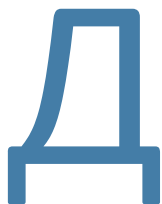
КУЗМАН: Оидер, бога ти, мало. — Долази, али му се као не иде. Јамачно нико није, него он: само да га оћу уловити.

ПОЗОРИЈЕ 4.

ДАМЈАН И КУЗМАН

ДАМЈАН (за себе): Шта ме то мој комша зове? Да не буде осетио штогод?

КУЗМАН (за себе): Како крије очи! Кад би се очи каткад за сведочанство узимале, пређе би се истина изнашла, него поред гдекоји сведока, којима је савест чашом ракије покривена. (Гласно): Ја не знам, комшо, од неког времена избегавао моју кућу, канда смо богзна што помешали. Та, фала богу, ако се нећемо ми састајати и разговарати, да ко ће?

ДАМЈАН: Е, комшо, знаш, кућа је брига. Човек ваља да не избива из посла, ако оће да завреди што деци.

КУЗМАН: Е, фала богу, сад ћемо ми трокатне куће зидати! Колико се може! — Знаш, што сам те звао. Ево и ја сам се забунио, мислим да покварим ову башту, и да направим ђр. Шта мислиш? Знаш, од баште никакве вајде нема, само деца трче и кваре.

ДАМЈАН: О бога ти, комшо, како те не мрзи у посао без нужде бацати се, а знаш каква је невоља с посленицима.

КУЗМАН: Та знаш, нашло се нешто мало новца, пак не знам како да потрошим.

ДАМЈАН: Ја би ти рекао, да се ти тога манеш. Па кад ти буде могућно, а ти поквари сву кућу, па начини изнова. Бар кад мислиш штогод, а ти ради људски. А шта је крпити од данас до сутра?

КУЗМАН: Право велиш, комшо; то је много боље, а башта је, ако ништа друго, а оно бар да се човак прође по њој и покоји пут проспава. Но да видиш другу моју невољу. Одвојио сам нешто мало новаца и закопао на једном месту; знаш, времена су свакојака, а жена као жена, пак се сад бијем по памети, оћу ли оно друго закопати, што ми је у сандуку, или да оставим тако, бар ако на једној страни пропадне, нек остане друго.

ДАМЈАН: А гди ти је, комшо, више: што је закопано или што је у сандуку?

КУЗМАН: Та то ме и мучи, што је у кући тројином више него у земљи. Пак свакојачо размишљавам. Велим, по путу сам, кућа сама, богзна шта се може догодити.

ДАМЈАН: Е, комшо, кад је тако, боље је да закопаш; и ја сам ти сам то исто учинио. Време је чудно, мучиш се и кињиш, пак наједанпут да ти други однесе.

КУЗМАН: То и јест, али с друге стране кад помислим, људи смо смртни, да ми се изненада што догоди.

ДАМЈАН: Е, фала богу, канда смо само ми на свету. А друго, има и добри пријатеља. Ево ја сам више пута мислио да ти покажем, гди ми оно мало лежи, пак ако ми се што деси, бог ти, душа ти.

КУЗМАН: Фала, комшо, на твом пријатељству; али, опет, не желим да ми место покажеш. Знаш, новац је ђаво.

ДАМЈАН: Иди, молим те, сад ћу ја о теби, или ти о мени сумњати. Ако се нећемо ми, као комше, пазити, да ко ће?

КУЗМАН: Па велиш да закопам и оно друго?

ДАМЈАН: Ја сам тако учинио, а ти можеш радити како ти је воља.

КУЗМАН: Кад теби није ништа, ваљда неће ни мени бити ништа. Баш ти фала, комшо; више реди, кад сам на путу, не могу по целу ноћ од бриге да спавам, бар ћу се од тога опростити.

ДАМЈАН: Дакако; куд ће ти боље, него кад скинеш бригу.

КУЗМАН: Пак велиш, да не казујем жени?

ДАМЈАН: Богме, ја мојој нисам још казао, а ти чини како знаш.

КУЗМАН: Баш ти фала, комшо. Твој је савет у свачему бољи од мога. Како улучим прилику, тако ћу гледати да скинем ту беду с врата.

ДАМЈАН: Право богме имаш. Но мене послови зову. Збогом, комшо! Не могу се даље задржати. *(Отиде.)*

КУЗМАН: Збогом!.. Да видим, оће ли ми ово помоћи. Мој лепи комша, како је и он своје новце закопао, пак јошт оће да ми на савест повери; зато је ваљда и он моје узео. Кад је Епаминонда кућу своју продавао, он је за препоруку и то јавити дао да часног комшију има. Тако ћу морати и ја, кад станем моју продавати. *(Отиде.)*

ПОЗОРИЈЕ 5.

ДАМЈАН (*полако ступа*)

Н

ије ни најмаље за оклевање. Ако мој комша нађе празну земљу,

јамачно неће остало закопати, то би морао бити сасвим луд. Сад ћу дакле с његовим семеном сејати, а чија ће бити жетва, видићемо. (*Затрпава новце.*) Све је на свету превара и опсена. Жена се споља кити, да ругобе узнутра покрије. Ко не уме паметно говорити, говори много. Ко је рад дугове правити, он части и накићене служитеље држи. Ко је рад банкротирати, он најјевтиније еспап продаје. Ко не уме добро радити, он зна добро кудити. Ко је рад знатне дугове правити, он маловажне точно подмирује. Жена крије своје тајне од мужа, муж од жене; а кад се прорачунаду, види се, да су мало — једно другом дужни. — Но канда мој комша опет долази. Да се брже уклоним, јер бн иначе сумњати могао. (*Удали се.*)

ПОЗОРИЈЕ 6.

КУЗМАН (*ступа*)

К

УЗМАН: Мој комша опет се канда врзе око моје баште. Да не буде ухитрио с новци. Не шкоди прокушати. (*Приступи месту.*) — На моју душу, малда није радио, зашто ми се чини да је ово место сасвим други вид добило. (*Почне копати.*)

ДАМЈАН се полако укаже.

ДАМЈАН (*за себе*): Аха, овај се већ забунио. Чисто не могу да дочекам час. (*Уклони се.*)

КУЗМАН: Ха, ево и, ево моји лепи новаца! (*Устане.*) Е, комшо, осрамотили смо се! Сад би ваљало да му се осветим. (*Мисли се*): Не, то мора бити. Сваки ваља да осети зашто се труди. (*Виче*): О, комшо, комшо, — комшо!

ПОЗОРИЈЕ 7.

ДАМЈАН и ПРЕЂАШЊИ

ДАМЈАН: Шта је, комшо?

КУЗМАН: Да видиш, нешто сам се предомислио. И мислим да ће боље бити да новац не закопам.

ДАМЈАН: Шта?

КУЗМАН: Знаш, комшо, башта је одзјапљена, а сандук у соби колико-толико затворен.

ДАМЈАН (*притворно*): Како знаш, комшо; но ја бих ти рекао, да закопаш.

КУЗМАН: Нећу, комшо; а и жена ми нешто зуцну. Боље ће бити да држим новце као сви људи.

ДАМЈАН: Воља ти је; ја би се богме страшио, у кући држати.

КУЗМАН: Што му год драго.

ДАМЈАН: Та, на једну руку и боље је, имаш нешто у земљи; ако се на једној страни штета учини, није на другој.

КУЗМАН: Да виш, ја сам намислио и оне друге ископати.

ДАМЈАН: Зашто то? Куд ће ти лепше, него кад их у потаји држиш.

КУЗМАН: Све се бојим да ме није ко увребао, кад сам закопавао, пак сам зато наумио одма откопати.

ДАМЈАН: Одмах?

КУЗМАН: Зато сам и дошо.

ДАМЈАН: Немој, комшо. Остави јошт на неко време, док се промислиш, може бити да ћеш се предомислити.

КУЗМАН: Богме, што реко, реко.

ДАМЈАН: А ти бар остави до довече. Видиш, може те ко опазити, па помислити богзна шта чиниш.

КУЗМАН: Ти право велиш. Али видиш, што ми жена каже, шта је снивала, да ће нека птица доћи и однети ми новце.

ДАМЈАН: Иди, бога ти, зар и ти на сујевјерија држиш!

КУЗМАН: Ја не држим. Ал се свашта може догодити.

ДАМЈАН: Кад би то било, то би ти и ја могао казати, да није пробитачно новце дању копати. Ти знаш, новци се ноћу копају.

КУЗМАН: Ти мислиш откопавају, а закопавају се кад човек доспе.

ДАМЈАН: А друго, комшо, данас је петак; ти знаш да петком ништа не ваља предузимати. Нек ти се што пригоди, нека штетујеш, изгубиш, па да довека жалиш.

КУЗМАН: Зар и ти држиш на сујевјерија?

ДАМЈАН: Не држим, него би ми жао било да те нисам опоменуо.

КУЗМАН: Ти се јако за мене бринеш!

ДАМЈАН: Та, комшије смо, па ми је жао, да ти се што случи. Истина, не ваља сваким гаталицама веровати, али је човек тек спокојнији, кад га савест ни у чем не мучи.

КУЗМАН: Хм, хм! Па велиш, да не дирам у новце?

ДАМЈАН: Ако себи желиш добра, немој бар до сутра.

КУЗМАН: Али што ћу, кад су ми од потребе?

ДАМЈАН: Па, фала богу, ја ћу ти узајмити колико ти треба. Ти си бар поштен човек. Даћеш ми мало уверење.

КУЗМАН: А оћеш ли ти мени уверење дати, ако ми новци нестану?

ДАМЈАН: Како би ти то од мене захтевао, да ја теби за твоје новце јемчим?

КУЗМАН: То сам ја напред знао, зато сам ја моје новце и ископао.

ДАМЈАН: Шта?

КУЗМАН: Тако је, мој комшо; ја сам моје новце избавио. И ако и желиш убудуће имати, а ти боље проучи ону басну о курјаку и прасету. Овом те је приликом хитленост јако изневерила. (*Отиде.*)

ДАМЈАН: Откуда је то да човек, кад зло ради, нимало се не стиди; а како се најмање у чему увати, канда га врелом водом поспу.

БЕОГРАД НЕКАД И САД

ВЕСЕЛО ПОЗОРИЈЕ У ДВА ДЈЕЈСТВА

ЛИЦА:

НЕША, трговац у Београду

ЉУБА, његова кћи

СТАНИЈА, Нешина мати

ВЕЛИМИР, његов син

МИЛАН, чиновник

ПИЈАДА

ВУЧКО, ћирица

ДЈЕЈСТВО ПРВО

(Лепо намештена соба, о зиду виси један сат, једно портре и различне фигуре из древне митологије. У крају стоји фортепијано; а у прочељу канапе, више њега велико огледало а пред њим астал и наоколо столице.)

1.

ВУЧКО (*ступи*)

В

УЧКО: Ја! „Вучко, трчи тамо; Вучко, пери судове; Вучко, дај једну Ватру;

Вучко, пеци једну кафу; Вучко, носи ово писмо; зови шнајдера; иди у дућан“ — све Вучко; а да се одмори нема Вучко. (*Узме Газдин чибук и пуни лулу.*) Право има Илија што је постао пандур, бар пуши раат, а не „Вучко, Вучко!“ да нема мира. (*Међутим је запалио лулу, повукао два дима, па онда остави, узме један ћилим, простре и извали се пушећи.*) Ох, ох, ох, права бошча! Добро ти живе господа, како дође месец, узме своје паре, па мир. Ја да сам ишо у чколу, како су ме звали, ето Вучко господин; а ћирица, рђава посла. (*Извади једну књигу из недара.*) Ваља да се учи. (*Почне читати.*)

2.

ЉУБА (долази), ПРЕЂАШЊИ

Љ

УБА (не видећи Вучка, скине шешир и метне га на астал): Но,

баш ми у невреме долази. Нити могу ићи у визите, Нит се с Миланом разговарати. И мој баба није имао другог посла, него да је доводи.

Вучко (који једнако чита): Ја!

ЉУБА (окрене се): А шта ти ту радиш?

ВУЧКО: Чitam.

ЉУБА: Шта си узео тај чибук?

ВУЧКО: Па чибук је наш.

ЉУБА: Није ли те псовао и јуче за то. Па још простро ћилим насред собе.

ВУЧКО: Ја чистим.

ЉУБА: Ти знаш да ја не трпим то по соби.

ВУЧКО: А што, кад је лепше, него оно швапско? (Показује на канapé.)

ЉУБА: То се тебе не тиче Ништа; него устај, те носи одатле!

ВУЧКО: Ја! Устај! Све устај, а кад ће бити „седи“?

ЉУБА: Ти да ниси ћирица. Диж' се, кад ти кажем! Ето бабе, па да преватиш аљине мајкине.

ВУЧКО: Оће да дође?

ЉУБА: А да но! Него одлази.

ВУЧКО (*пусти један јак дим, потом устане, остави чибук украј, па дигне ћилим и одлази*).

ЉУБА: Преправи белу кафу за мајку, зашто каже да је гладна. — Право има кона, што држи слушкињу. Бар може коју моду од ње научити, а ћирице тако су безобразни, да не можеш с њима ни проговорити. — У, врага, ето је већ!

3.

НЕША, СТАНИЈА, ПРЕЂАШЊА

Н

ЕША: Ево мајка! Овде ја седим.

СТАНИЈА (*приђе к портрету, па се прекрсти*): Помози боже, дај свако добро и срећу!

ЉУБА: Хи, хи, хи!

СТАНИЈА: А што се ти смејеш што се ја молим богу?

ЉУБА: Каква је икона...

СТАНИЈА: А што?

ЉУБА: То је портре Велимиров.

СТАНИЈА: Нисам још видила свеца Велимира.

ЉУБАл: Хи, хи, хи!

СТАНИЈА: Ама што се смејеш?

НЕША: Мани је, мајка! То је Велимир, наш син. Он се дао измоловати.

СТАНИЈА (*гледу у портре*): Леп дечко. — А где вам је икона?

ЉУБА: Иконе немамо.

НЕША: Тамо у другој соби.

СТАНИЈА: Како се све измени овде у Београду, откад нисам била.

НЕША: Има двадесет и осам година?

СТАНИЈА: Прошло о Ђурђеву дне.

НЕША: Е шта ћеш.

СТАНИЈА: Иза Варош-капије беше неко ђубре и гробље. А сад...

НЕША: Сад су најлепше куће. Тако се свет мења. Него, мајка, мени ваља ићи у дућан. Остани ти с Љубом.

СТАНИЈА: Иди, иди, да се не гради штета.

(НЕША одлази.)

СТАНИЈА: А где су моје аљине?

ЉУБА: Однеће ћирица у собу, не брини се, мајка.

СТАНИЈА *(гледи по соби)*: О вала богу, како је намештено! — А где су простирке?

ЉУБА: Сад се простирке не мећу.

СТАНИЈА: Па како с чарапама?

ЉУБА: Сад се више у чарапама не иде.

СТАНИЈА *(врти главом)*: Ко би ти најпре смео ући с папучама? *(Седне на канапе, па ђипи.)* Куку, шта је ово?

ЉУБА: Шта, мајка?

СТАНИЈА: Што ме нешто из миндерлука удари?

ЉУБА *(смеје се)*: То је канапе на федерима.

СТАНИЈА: Па што бије?

ЉУБА: Не бије ништа, него се слегне, да се боље седи. Ето овако. *(Седне.)* Да видиш, како је добро. Оди само.

СТАНИЈА *(седне)*: Као у рупи. *(Кад Љуба устане, она се опет тргне.)* Аратос ти таквог седења! *(Устане.)* Ја не могу ту.

ЉУБА: А ти седи на столицу. *(Отвори врата и виче.)* Вучко, донеси кафу за Мајку.

СТАНИЈА *(која је седила)*: Па како да седим?

ЉУБА: Па тако.

СТАНИЈА: Да ми висе ноге?

ЉУБА: Лепше је тако, него да се човек згрчи.

СТАНИЈА (*тресе главом*): Не допада ми се ништа овај адет. Простирке лепо, па седиш, како ти је ђеф.

4.

ВУЧКО (*доноси кафу и метне на астал*), <ПРЕЂАШЊЕ>

Љ

УБА (*сипајући кафу, Вучку*): Јеси л' унео ствари?

ВУЧКО: Јесам.

ЉУБА: Ево, мајка.

СТАНИЈА (*гледу*): Што је ово?

ЉУБА: Кафа.

СТАНИЈА: Како кафа? Жута.

ЉУБА: С млеком.

СТАНИЈА: Ко пије кафу с млеком? Млеко се пије само.

ВУЧКО: И ја кажем. Ама господа...

ЉУБА (*баби*): Узми само, да видиш како је добро.

СТАНИЈА (*окуси, па се намршти*): Не могу ти, кјерко.

ЉУБА: Зашто? То је добро. Ево са земичком. Умачи само.

СТАНИЈА: Кафа се не једе, него се пије.

ЉУБА (*смеје се*): Пробај само.

СТАНИЈА: Не могу ти, кјерко. Него дај ми кафу, ако оћеш.

ЉУБА: А ти донеси, Вучко, црну кафу.

ВУЧКО; Јес', и та не ваља.

ЉУБА: Како да не ваља?

ВУЧКО: Скуваш, па стоји, стоји, стоји, док се не слегне. — Е. како ћеш да гу пијеш?

ЉУБА: А ти скувај по турски.

ВУЧКО: Ете, мајка! Што је добро, то је турски, а што не ваља, то је по немачки. *(Узме кафу с астала и одлази.)*

СТАНИЈА: Бађава. Чудан адет настаде. *(Сат стане ударати. на које се Станија упалаш.)* Што беше то?

ЉУБА: Сат, мајка.

СТАНИЈА: Па сат у соби. *(Сат почне свирати. Станија мало послуша, пак се прекрсти.)* Какав је то сат?

ЉУБА: То је музика?

СТАНИЈА: Што је то музика?

ЉУБА: Зар не знаш? Свирка.

СТАНИЈА: Па свирка су зурле.

ЉУБА: Хи, хи, хи! Ко ће зурле да слуша? Чекај мало. *(Отиде фортепиану и почне свирати.)*

СТАНИЈА *(уплашено)*: Ју мене, кјерко, ју мене, кјерко!

ЉУБА: Шта је, мајка?

СТАНИЈА: Ти да будеш Циганка?

ЉУБА: Зашто Циганка?

СТАНИЈА: Куку мене и до бога мога! Нешина кћи Циганка.

ЉУБА: Ама што ти је мајка?

СТАНИЈА: Ко свира, до Цигани?

ЉУБА: Та то је сад мода: која девојка не свира, Није nobl.

СТАНИЈА: Шта ти ту говориш, кјерко?

ЉУБА: Тако је. Иди у прве куће, свуда ћеш наћи или фортепиано, или гитар.

СТАНИЈА: Ама како то говориш?

ЉУБА: Па тако.

СТАНИЈА: Ја те ништа не разумем.

ЉУБА: Шта ћу ти, кад ниси живила овде.

СТАНИЈА: Како се зову те твоје зурле?

ЉУБА: Кажем ти, фортепиано.

СТАНИЈА (*врти главом*): Хм, хм! Па де свирај мало. (*Љуба почне алегро из једне опере.*)

СТАНИЈА: Па то ти свираш?

ЉУБА: А да шта ћеш?

СТАНИЈА: То ништа не ваља. Кам ти Ајдук Вељко, кам ти друге песме?

ЉУБА: Е, то је сасвим просто.

СТАНИЈА: Него то твоје цилулу, цилулу. Зло, кјерко, крај света. Кад си ти видла за мог времена те накараде у соби?

(*Гледа свуда.*) Гле, гле! Шта ће то голишаво девојче на дувару?

ЉУБА: То је Венус.

СТАНИЈА: Шта је то Венус?

ЉУБА: Богиња љубови.

СТАНИЈА: Богиња! А шта је богиња?

ЉУБА: Бог је мушко, а богиња је женско.

СТАНИЈА: Што? Што? Бог и жена? То ни Турци не држе. Еј Нешо, Нешо, куку мајци, што сам дочекала! Људи имају у кући свеце и матер божију, а какав је ово покор ком се они моле.

ЉУБА: Зар ти мислиш, мајка, да ми то држимо за икону?

СТАНИЈА: Да што си је обесила?

ЉУБА: Ето тако, да је лепо у соби.

СТАНИЈА: И то лепо?

ЉУБА: Зар не видиш како је лепа?

СТАНИЈА: Видиш, кјерко, то је срамотно. Која девојка показује голе прси? А она је готово сва гола. Срамота добога, него скини, па баци у ватру.

ЉУБА: За то смо дали три талира, мајка.

СТАНИЈА: А колико си дала у цркви?

ЉУБА: Па ти знаш да девојке не дају ништа.

СТАНИЈА: У цркви не дају, а за срамотне иконе могу да дају, јел?

5.

ВУЧКО (доноси кафу), ПРЕЂАШЊЕ

В

УЧКО: Ево кафа, ама за ћеф. Ох, ох! Благо оном, ко ће да гу пије.

ЉУБА: Однеси мајки.

СТАНИЈА (*окреће се*): Кјерко, ја би ти села.

ЉУБА: Па ти седиш.

СТАНИЈА: Више сам ти се уморила, него да сам ишла вас дан. Него дај ми да седим љуцки. (*Узме један јастук из кревета.*)

ЉУБА: Шта ћеш то, мајка?

СТАНИЈА: Да седнем, уморна сам ти.

ЉУБА: Ама немој, мајка, побогу! То је срамота.

СТАНИЈА (*намести јастук па седне*): Ћути, кјерко, ћути, кад није срамота оно девојче, није ни ово.

ВУЧКО: И ја кажем, мајка.

ЉУБА: Ти подај кафу, па напоље.

ВУЧКО: Јес' ја, сврши гу, што имаш, па напоље. А ко ће да служи? (*Да Станији, она пије.*) Је л' добро, мајка?

СТАНИЈА: Добро је.

ВУЧКО: Ама сам гу пеко за један ћеф.

СТАНИЈА (*врати му шољу*): фала, синко!

ВУЧКО: Са здравље! (*Одлази.*)

ЉУБА (*смеши се*): Па шта ћемо, мајка, с фигурама?

СТАНИЈА: Што је то?

ЉУБА: Те на дувару.

СТАНИЈА: Да скинеш, кјерко. Срамота је то; може ко стран доћи.

ЉУБА: То се за стране и меће.

СТАНИЈА: Пред странама је, прости ме, срамота н безобразно говорити, немоли радити. Видиш и твоје аљине не ваљају ништа. Какав ти је то фистан нарогушен?

ЉУБА: То није фистан, него рајфрок. Видиш како је округо, и не може да се угужва.

СТАНИЈА: Како се прави то страшило?

ЉУБА: Начини се наоколо као обруч тврдо, да се не може угнути.

СТАНИЈА: Па кад оћеш да се попнеш на кола, или да седнеш?

ЉУБА: Онда морам рукама да у<ј>дурисавам.

СТАНИЈА: Видиш како је покварен свет. Која би паметна жена то натоварила? Па зашто тако широк фистан?

ЉУБА: Него као твој, да се сапињем у њему.

СТАНИЈА: Мој није безобразан. Не ваља, не ваља. Фале људи: „Тако је у Београд, тако је у Београд“. Ја видим да је зло.

ЉУБА: Е, мајка, мења се свет.

СТАНИЈА: Ја! Свет треба да се мења на боље, а не на горе. Каква ти беше оно кошница на глави?

ЉУБА: Шешир.

СТАНИЈА: Ја се препадо, кад те виде.

ЉУБА: А што? Зар није лепо? (*Метне шешир на главу.*) Гле, мајка.

СТАНИЈА: Да плашиш чворце сас те репове. Кам ти красан фес, него то немачки.

ЉУБА: А фес је опет турски.

СТАНИЈА: Ако ће, барем је леп.

ЉУБА: Јест, да квари косу.

СТАНИЈА: Има, фала богу, косе доста. Па како си се очешљала, зашто ниси косу навранила?

ЉУБА: Сад се коса више не врани.

СТАНИЈА: Коса не може бити лепа, кад се не врани.

ЉУБА: Може, мајка. Гле како је моја лепа.

СТАНИЈА: Броћаста. — Ја видим, кјерко, што је у вас. Што је добро, то се не чини; што је зло, то се прима. Што ће ви оно по соби? *(Показује кревете.)*

ЉУБА: Ту се спава.

СТАНИЈА: Не можеш да спаваш на земљи?

ЉУБА: Да ме једу буве.

СТАНИЈА: А кад тамо одозго паднеш?

ЉУБА: А, то не може.

СТАНИЈА: Кјерко, ја видим, да не могу овде дуго. Где ћу ја да ти се научим на овај адет, да ти седим високо, да ти једем високо, да ти спавам високо.

ЉУБА: Мало, мало, док се навикнеш, мајка.

СТАНИЈА: Не могу, кјерко. Ја сам ти већ стара. Живите ви, а ја ћу како ми бог да.

6.

МИЛАН (*с наочарима*), ПРЕЂАШЊИ

М

ИЛАН: Слуга сам понизан.

ЉУБА: Службеница.

МИЛАН: Како сте?

ЉУБА: Благодарим на питању. Како сте ви?

МИЛАН: Благодарим. Мало сам се задоцнио данас.

ЉУБА: Ништа, данас и тако нећемо моћи учити. (*Показује Станију.*) Моја баба.МИЛАН (*поклони се*): Драго ми је.

ЉУБА: Мајка, ово је мој инструктор.

СТАНИЈА: А шта је он?

ЉУБА: Чиновник овде, био је заједно с Велимиром у Паризу.

СТАНИЈА: Да га бог живи, види се добар дечко, шкода што је слеп.

ЉУБА: Како слеп?

СТАНИЈА: Та ете, мора тако млад да носи наочари. (*Милану.*) Па како сте?

МИЛАН: Фала богу, како сте ви?

СТАНИЈА: Фала богу, како сте ви?

МИЛАН: Фала богу! (*Почивка.*)

СТАНИЈА: И јошт како сте?

МИЛАН: Фала богу!

ЉУБА: Ону фигуру јошт нисам научила.

МИЛАН: Мало је тешка, то је истина; али је врло лепа.

ЉУБА: Да видите само. *(Почне по соби правити фигуре из кадрила.)*

МИЛАН: Па добро је. Само док се мало ослободите.

ЉУБА *(подскакује)*: Једва чекам бал. Него, знате ли шта? После подне да се скупимо: ја, Мара и Лепосава, па дођите и ви с друштвом да пробамо.

МИЛАН: Из драге воље.

ЉУБА: За данас нека остане писање.

МИЛАН: Како је ваша воља, и тако је скупштина у Читалишту.

ЉУБА: Па немојте мене ради да пропустите.

МИЛАН: Дакле, после подне гледаћу да се скупимо.

ЉУБА: Драго ће ми бити.

МИЛАН: Ја се препоручујем.

ЉУБА: Службеница.

МИЛАН: Збогом, мајка!

СТАНИЈА: Збогом пошо!

(МИЛАН одлази.)

СТАНИЈА: Бога ти, Љубо, што је теби?

ЉУБА: Шта, мајка?

СТАНИЈА: Што скачеш по соби пред туђим човеком?

ЉУБА: Па то је игра.

СТАНИЈА: Каква игра? Напала си пред туђим човеком па трчиш, канда си полудела. Што ће рећи човек? То је, моја кјерко, безобразно. Не ваља ти посао ништа. Јошт га ваташ за руку. Је л' нам штогод род?

ЉУБА: Није.

СТАНИЈА: Па која девојка вата страног момка за руку?

ЉУБА: У игри.

СТАНИЈА: Макар и у игри. Свака честита девојка, и свако поштено момче опаше се марамом.

ЉУБА: Но, то би лепо било, кад би у валцеру опасивали се марамом.

СТАНИЈА: Па онда, знаш, девојка кад игра, ваља да се стиди, да гледа у земљу; а не да вата момке за руку.

ЉУБА: Знаш шта је мајка! Да те водим једанпут на бал.

СТАНИЈА: Што је то „на бал“?

ЉУБА: Тако, скупе се и мушки и женски, пак играју по целу ноћ.

СТАНИЈА: И девојке иду ноћу? То не ваља, кћерко.

ЉУБА: Е, не иду саме, него с матером, или с родом.

СТАНИЈА: Ја велим, боље би било да и оне остану код куће па да лепо спавају.

ЉУБА: Али само да видиш, мајка, допашће ти се.

СТАНИЈА: А што имам да видим? Ако су све таке, то је крај света.

ЉУБА: Е, друге јошт више раде, особито оне које су биле у Панчеву, у Земуну, у Пешти, или у Бечу на воспитанију. Да се чудиш, мајка, како су слободне.

СТАНИЈА: Куд ће веће слободе, него кад девојка увати момка за руку, и сас ш њим се витла по кући.

ЉУБА: А кад га руком увати испод пазува, и ш њим иде у шетњу?

СТАНИЈА: Што, што?

ЉУБА: То је, кад нећеш да те водим на бал, да све видиш.

СТАНИЈА: Што да идем? Што да видим? Безобразлук? — Штоно приповедаше стари, да је једна варош пропала у земљу за безобразлук, и Београд ће пропасти.

ЉУБА (смеје се): Што девојке воде Мушкарце под руку?

СТАНИЈА: Јест, зато. Бог се мора расрдити на тај свет.

ЉУБА: А кад се момак и девојка загрли?

СТАНИЈА: Грле се који су неваљали. Зато таква девојка не сме ни на свет да изиђе, да је не пљују.

ЉУБА: А овде свет гледа да не пљује, него јошт фали.

СТАНИЈА: Прођи се шегачине, кјерко. Ведла си мене стару, па тераш спрдњу. То је срамота.

ЉУБА: Не шалим се, мајка, бога мн, него се тако игра валцер. Ето овако. *(Дигне је, па јој покаже.)*

СТАНИЈА: И то једно мушко и једно женско?

ЉУБА: Јесте.

СТАНИЈА: А шта веле мајке и очеви?

ЉУБА: Кажем ти, ништа; него су јошт невесели, ако им неће нико да узме кћер да игра.

СТАНИЈА *(седне опет)*: Еј Београде, Београде, у што те фалише! Ниси више Београд, него црноград.

ЉУБА: Па да видиш, кад стане музика и сви се увате под руку.

СТАНИЈА: Не говори више, кумим те Богом живим. Немој да ти умрем од чуда.

ЉУБА: Ала си проста, мајка.

СТАНИЈА: Сад ја проста, што мрзим безобразлук; а ти ниси, што ваташ момка за руку. Зашто да га ваташ за руку; шта је он тебе?

ЉУБА *(смеши се)*: Он је мој швалер.

СТАНИЈА: Шта је то?

ЉУБА: Љубовник.

СТАНИЈА *(разрогачи очи)*: Шта рече, црна кјерко?

ЉУБА: Па кажем ти, љубовник.

СТАНИЈА: Која поштена девојка има љубовника? Куку, Нешо, да од бога најдеш!

ЉУБА: Ћути, мајка, то није ништа зло; то је мода.

СТАНИЈА: Каква је то безобразница мода, што квари свет? Ама је ли Неша слеп, види ли он све?

ЉУБА: Та кажем ти, то је обичај. Оди да видиш, како се тамо двоје по Калимегдану шетају.

СТАНИЈА (*устане, па гледи*): Куку! За моје време идјаше муж напред, а жена за њим полако.

ЉУБА: Оно нису муж и жена, него једно је момак, а друго девојка.

СТАНИЈА: Па девојка води га под руку! Гле како је безобразна, како размеће рукама, како му говори. Јошт је он бољи, иде кротко, а она се развилила.

ЉУБА: Па она и треба да је слободнија, зашто је женско.

СТАНИЈА (*обазре се, па је мери*): То велиш, а оно је зло, кад девојка сагне главу и кад дође мушко, а она га пољуби у руку.

ЉУБА: Сад мушки љубе у руку девојке и жене.

СТАНИЈА: Истину ли говориш?

ЉУБА: Бога ми, мајка!

СТАНИЈА: Еј Београде, како ли поцрни! (*Запева.*) Куку, Стано, кукавица, куку, Стано, несрећница што си, Стано, дочекала; те да покор, Стано, гледаш! (*Међутим је опет села.*)

ЉУБА: Немој, мајка, немој! Ту нисам ни ја крива, ни ти; него сад је тако ушло у обичај.

СТАНИЈА: Та то је, моја кјерко. Како дојде Неша, тако да ми тражи кола, нећу да умрем у овом вилајету. (*Чује се тутан од каруца.*) Што се то тресе кућа?

ЉУБА: Каруце, мајка, пролазе.

СТАНИЈА: Што је то каруце?

ЉУБА: Кола лепа од коже.

СТАНИЈА: Па што тако трче?

ЉУБА: Тако се иде на каруцама.

СТАНИЈА: Да ти се истресе душа.

ЉУБА: Е, ту се нимало не труцка, него се возаш као у колевки.

СТАНИЈА: Ја знам, лепо два вочића, па седнеш како ти је воља.

ЉУБА: Е, сад се више нико на воловима не вози, то би и срамота било.

СТАНИЈА: Све је у вас срамота. — Него, кјерко, осуше ми се уста од муке. Дај ми неко слатко.

ЉУБА: Чекај, мајка, да ти дам нешто, што ниси никада јела. — Вучко!

7.

ВУЧКО, ПРЕЂАШЊЕ

В

УЧКО: Ево Вучко.

ЉУБА: Да донесеш гефроренес.

ВУЧКО: Хм!.

ЉУБА: Шта је „хм“?

ВУЧКО: Да се троше паре.

ЉУБА: То твоја брига није. Иди, кад ти кажем.

ВУЧКО: Лепо, лепо. *(Одлази.)*

СТАНИЈА: Добро се момче види.

ЉУБА: Добро врага. Не могу да нађем какву девојку, пак би га отерала. Нема ко ни да ме очешља.

СТАНИЈА: Ама, кјерко, баш ти ружно стоји та коса. Зашто се не очешљаш љуцки?

ЉУБА *(гледа се на огледалу)*: Куд ће лепше него овако?

СТАНИЈА: Ама зашто је не туриш на једну страну?

ЉУБА: Нека, мајка, кад све носе овако, могу и ја.

8.

ПИЈАДА у шеширу, кад говори све маја главом афектира
у изговору, а ж изговара као дебље з, ш као подмукло с, ч као ц итд.
ПРЕЂАШЊЕ.

ПИЈАДА: Добро јутро, Љубо. Цула сам да си досла. Је ли ово мајка?

Драго ми је. Како вам се допада у Београду?

СТАНИЈА: Како коме, а мене богме рђаво.

ЉУБА: Седи, Пијада.

ПИЈАДА (*скине шешир, метне га на кревет, потом седне на канаве и продужи Станији*): Знате. док се човек не навикне. Ја кад сам први пут досла у Београд, тако ми се ућинио рузан, не могу вам исказати, а сад ми је сасвим обицан постао, и цини ми се било би ми зао, кад би опет одавде отисла.

СТАНИЈА: Мене Београд није ружан, него адет у њега, адет.

ПИЈАДА: Имате право, треба јошт много да се поправи.

То сваки стран примјети, кад додзе на бал. Али це бити.

Сваки дан је боље и боље.

ЉУБА: Мојој мајки не допада се ни ова мода, него оће по старом.

ПИЈАДА: Е, молим вас, свака мода долази из Париза и из Беца, а ту је највеће воспитаније. Код нас сваки снајдер дрзи новине са зурналима, и кад оцу да правим аљину, имам ста бирати.

СТАНИЈА: А одакле си ти, кјерко?

ПИЈАДА: Ја сам се родила у Панцеву. Моја тетка никако ми није дала мира, него да додзем овамо.

СТАНИЈА: Лепо девојче, шкода што ти је покварен језик.

ПИЈАДА: Како покварен?

СТАНИЈА: Тако, говориш оцу, нецу, ћовек.

ПИЈАДА: Тако сам се науцила измалена, знате, била сам врло размазена. После кад сам порасла, сви ми казу да ми лепо стоји.

СТАНИЈА: Како може лепо да стоји што је ружно?

ЉУБА: Прођи се, мајка, бога ти, ти мислиш свакога можеш да караш као мене.

ПИЈАДА: Е, засто, није зло кад старији мало и псују.

ЉУБА: Шта ћеш после подне, Пијада?

ПИЈАДА: Зато сам и досла, да идемо у Топцидер. Биче лепо друство.

ЉУБА: А ја сам, опет, поручила да се скупимо, и да пробамо франсе. Враг да га зна, што ми ова игра тако тешко иде. Оћеш ли и ти доћи?

ПИЈАДА: Видицу, ако не одемо у Топцидер. Ко ће бити од муски?

ЉУБА: Биће наш Велимир, господин Милан, и многи од писарског реда.

ПИЈАДА: Е доци цу, кад је тако лепо друство. Особито ми је мило, како Велимир уме да прави кур.

ЉУБА: Е море, Париз! Није шала.

9.

ВУЧКО, ПРЕЂАШЊЕ

ВУЧКО: Ево фрорнес.

ЉУБА (*узме служавник*): донеси један и за фрајлу Пијаду.

ПИЈАДА: Немој, Љубо, благодарим.

ЉУБА: Зашто?

ПИЈАДА: Не Могу богами, оцу да идем.

ЉУБА: Та јошт је рано.

ПИЈАДА: Цекаће ме тетка.

ВУЧКО: Па? да донесм, да не донесм?

ПИЈАДА: Немој, Вуцко, немој.

ЉУБА: Па остави, кад неће.

ВУЧКО: Сас здравље! (*Одлази.*)

ЉУБА: Ево, мајка. Него чувај, да се не опечеш. (*Намигује на Пијаду.*)

СТАНИЈА (*узме кашиком, дува, но кад метне у уста, ђипи и увати се руком*).

ЉУБА: Шта је мајка? — Шта ти је?

СТАНИЈА: Еј, црна кјерко, што ме уби?

ЉУБА: Али шта је?

СТАНИЈА: Опеко се.

ЉУБА (*смеје се*): Та то није врело, мајка, него је од леда.

СТАНИЈА: Аратос ти Београда и кад дојдо овамо!

ЉУБА: Не бој се, мајка, то је врло добро. Узми само.

СТАНИЈА: Нека једе ко оће, ја ћу да идем, кад ме тако мучиш.

ПИЈАДА: То је најлепсе сто.

СТАНИЈА: Кад је најлепше, ти једи.

ЉУБА: Еј, мајка, ала си проста.

СТАНИЈА: Нека, волим овако проста, него да печем језик.

ЉУБА: Оћеш ли слатко?

СТАНИЈА: Прођи ме се, нећу ништа. Како сам се уплашила!

ЉУБА: Ама што се плашиш?

СТАНИЈА: Што се плашим, што не ваља. Еј куку, да сам код куће!

ПИЈАДА: Ћекајте само док се науците, пак чете видети, како че вам се допасти.

ЉУБА: Моја мајка што год није видила, каже да не ваља.

ПИЈАДА: Е, то би ми зло просли са зурналима. Да видис, Љубо, какав је сесир добила Драга из Беца, дивота! Али сто је цвет, видицес; сваком се мора допасти.

ЉУБА: Ја сам молила мога бабу да ми наручи један, пак каже добар је и онај стари. Чисто ме је срамота већ да у њему идем.

ПИЈАДА: Па твој није рузан.

ЉУБА: Већ скоро је изишо из моде.

ПИЈАДА: Подај га масанмоди, тако сам и ја с мојим уцинила, па ми је лепо оправила, је ли?

ЉУБА: Врло лепо.

ПИЈАДА (*устане*): Дакле после подне зацело.

ЉУБА: А куд иташ?

ПИЈАДА: Та скоро ће подне; да ме на ћекају код куће. *(Меће шешир на главу.)*

ЉУБА: Баш ти је лепо оправила.

ПИЈАДА: Сто ради ова масанмода, то је ћудо. Била је сест година у Бецу. Овај цвет мало ми се не допада, али не могу бољи да надзем. Сад збогом.. *(Пољуби се с Љубом.)*

ЉУБА: Збогом.

ПИЈАДА *(Станији)*: Службеница понизна. *(Станија не одговара ништа, и Пијада лагано Љуби.)* Твоја се мајка несто срти на мене.

ЉУБА: Е, што се има срдити. — Мајка, каже ти Пијада збогом.

СТАНИЈА: Збогом, кјерко, ја богме не чујем добро.

ЉУБА *(Пијади)*: Видиш да се не срти. *(Одлазе.)*

СТАНИЈА *(сама, крсти се)*: Буди бог с нама, у Београду није чисто! Какав је ово покор? О Господе боже благи! *(Опет се крсти.)*

ЉУБА *(враћајући се)*: Шта је, мајка, што се крстиш?

СТАНИЈА: Кажи ми, кјерко, тако ти бога, какво је то девојче?

ЉУБА: Ту је до нас у комшилуку. Седи код тетке, која је овде удата.

СТАНИЈА: Па како се с њоме мешаш, кад није читава?

ЉУБА: Како не би била читава?

СТАНИЈА: Ама што чини све главом *(подражава јој)* кад говори?

ЉУБА: Тако је то, мајка, у садашњем свету.

СТАНИЈА: Па онда како говори! Бог с нама, тако ни Турци не говоре!

ЉУБА: Е мајка, то није забадава. Она оће да је невина, њежна; видиш како је мала и ситна, пак јој такав и разговор. И ја сам почела тако говорити, али ме је баба испсовао зато.

СТАНИЈА: Да те је био, а не само псово. Како би се ти здрава. читава градила луда? Побогу, имаш ли памет? Еј,

Београде, оћеш да поцрниш, какве се цгадије улегоше у тебе.

(Опет удара сат.) Колико то изби?

ЉУБА: Дванаест, мајка.

СТАНИЈА: Како дванаест? Зар до акшама да има дванаест сати?

ЉУБА: Е, сад се више не броји по турски.

СТАНИЈА: Да како?

ЉУБА: По немачки.

СТАНИЈА: По немачки. Немац ће Београду да дојде главе. Како може да не буде о акшаму дванаест саати?

ЉУБА: Код нас је дванаест саати кад је подне и поноћ.

СТАНИЈА: Куку, поноћ ће и бити, кад се тако чини. Ја ти кажем, кјерко, обрнуо се свет наопако. Сад време дојде што певаше људи за земљу Инђију: кадно земља испуца од суше, у њу живи попадале људи, и Бог пусти тешку болезању, те помори и старо и младо.

ЉУБА: Иди, мајка, бога ти! Сад ће свет да пропадне, што ти ниси видела овај обичај. Као оно је боље било, кад девојка вири кроз капицик, кад пролазе момци.

СТАНИЈА: Вири јакако, а неће да стрелја човека у очи ка нека змија.

10.

ВЕЛИМИР, с брадом и у униформи; ПРЕЂАШЊЕ

Љ

УБА: Ево и Велимира. — Гле, дође мајка.

ВЕЛИМИР (*начини поклон са стране*): Драго ми је. (*Скине сабљу.*) На, бога ти, ово (*да Љуби, после отиде к асталу, седне и почне чело и косу трти*). Ах, боже мој, боже мој!

СТАНИЈА (*Љуби*): Па ко беше то момче?

ЉУБА: Кажем ти, наш Велимир.

СТАНИЈА: Зар нешто не може? (*Устане.*) Велимире, мајки, што ти је?

ВЕЛИМИР: Није ми ништа.

ЉУБА: Тако он има нарав.

СТАНИЈА: Ама ја видо отоич, где се он искриви. Мал' не паде.

ЉУБА: Кад је то било?

СТАНИЈА: Кад ми оно проговори.

ВЕЛИМИР (*смешећи се треје чело*); Ја-ја!

ЉУБА: Е, то се он теби поклонيو.

СТАНИЈА: Какав је то поклон наеро? Ко се клања раменима?

ВЕЛИМИР (*Љуби*): Је л' послао Милан новине?

ЉУБА: Нешто је донео момак, да видим је ли то. (*Да му с ормана Журнале де деба.*)

ВЕЛИМИР: То је. (*Подбочи се и почне читати.*)

СТАНИЈА (*дуго га гледи, па онда Љуби*): Ајде код Неша.

ЉУБА: Сад Же он доћи.

СТАНИЈА: Јок, јок, ајде да ми тражи кола, да идем.

ЉУБА: А што, мајка?

СТАНИЈА (*жалостиво*): Да идем, да идем.

ЉУБА: Шта ти се опет не допада?

СТАНИЈА: Допада ми се, него да идем, док ме не отераше.

ЉУБА: Ко ће тебе терати?

СТАНИЈА: Ја дојдо, да веднем Нешу и његову децу; па што најдо? Његов син ме ни у руку не пољуби; па неће са мном ни да говори.

ВЕЛИМИР (*смеши се*): Е Мајко, не срдим се ја ништа. Таква је Моја нарав, опрости.

СТАНИЈА: Ама што пусти ту браду, кумим те Богом, ниси Чивутин! Де си ти видео човека с брадом?

ВЕЛИМИР (*извали се на столицу*): Тако носе Французи.

СТАНИЈА: Французи, и Французи дојдоше Београду на врат. Куку, ко ће га још покварити?

ВЕЛИМИР: А који је народ просвјештенији од француског?

ЉУБА: Зашто не приповедаш што мајки, како се живи у Паризу. Дела, вере ти (*узме му новине из руке и метне на астал*), приповедај што.

ВЕЛИМИР: Шта ћу да јој приповедам?

ЉУБА: Дела, дела! Видиш да се срдим, оће да иде кући. Седи, мајка, да чујеш, како је лепо.

СТАНИЈА (*седа*): Што да чујем, кад унук неће бабу ни у руку да пољуби?

ВЕЛИМИР: У Паризу се род не љуби у руку.

СТАНИЈА: Ете! Не л' ја реко да је земља Инђија? Не поштује млађи старијега.

ЉУБА: Ал' зато сваки човек љуби другу женску у руку, је ли?

ВЕЛИМИР: То се разумева.

СТАНИЈА: И младу?

ВЕЛИМИР: Макар да је и једна девојка.

СТАНИЈА: Куку! А кад се треве, те је он старији?

ВЕЛИМИР: Сед човек држи за чест женску од петнаест година у руку пољубити.

СТАНИЈА (*тресе главом*): Крај света.

ЉУБА: Кад вечерате у Паризу, Велимире?

ВЕЛИМИР: Ти знаш, у једанаест саати.

ЉУБА: Видиш, мајка, то је пет саати после акшама.

СТАНИЈА: Куку, а кад спавате?

ВЕЛИМИР: Велика господа и до подне.

СТАНИЈА: До подне? И ви не видите кад се сунце роди?

ВЕЛИМИР: И кад би хтели гледати, опет се не види од високи кућа.

ЉУБА: Од колико бојева има кућа?

ВЕЛИМИР: Тје! Има од шест, седам, а и од дванаест.

СТАНИЈА: Ко луд гради такове пустољаче?

ВЕЛИМИР: У једној таквој кући има више људи него у нашем гдикојем селу.

СТАНИЈА: Така је велика родбина?

ВЕЛИМИР: Није, него се даје под кирију.

СТАНИЈА: И туђи људи скупе се у једну гомилу?

ВЕЛИМИР: Зашто не? Гди сам ја седио било је људи које нисам ни познавао.

СТАНИЈА: Па ко ти чисти собу, кад немаш свога?

ЉУБА: Девојка.

СТАНИЈА (*Љуби*): Што ти знаш, кад неси тамо била.

ВЕЛИМИР: Девојка, девојка.

СТАНИЈА: Куку, девојка улази момку у собу!

ВЕЛИМИР: Зашто не, за плаћу.

СТАНИЈА: Право велим ја, крај света. Једете ка нечовеци, спавате ка нечовеци, живите ка нечовеци; јошт да умрете ка нечовеци.

ЉУБА: Тамо се мртваци заклапају, је ли Велимире?

ВЕЛИМИР: Наравно.

СТАНИЈА: Куку, греоте од Бога, ко ће мртваца заклопљеног да носи?

ВЕЛИМИР: Тамо се мртваци на колима носе.

СТАНИЈА (*упрепасти се*): Истину ли говориш?

ВЕЛИМИР: Зацело.

СТАНИЈА: Па тамо су људи погани.

ВЕЛИМИР: Зашто?

СТАНИЈА: Ко ће вући мртваца ка стрвину заклопљеног и на колима!

ВЕЛИМИР: То је леп обичај.

СТАНИЈА: Шта леп обичај? Куку, да бежим одавде, док и мене не саранише ка нељуде.

ВЕЛИМИР: Видиш, мајко, тамо је гробље далеко, па не би људи ни могли носити. А што се мртваци заклапају, добро је и зато што многи задишу, пак зашто би се други од њега тровали.

СТАНИЈА: А како Же да га прелију сас зетином и сас земљом?

ВЕЛИМИР: То може и код куће бити.

СТАНИЈА: А да се целива?

ВЕЛИМИР: Опет код куће.

СТАНИЈА: А што се у цркви поје посљедње целивање?

ВЕЛИМИР: Тамо се мртваци не носе у цркву.

СТАНИЈА: Тако и Турци чине, и ви нисте бољи. Куку, Стано, ако умрем у погано место!

ЉУБА: Не бој се, мајка, овде није тако.

СТАНИЈА: И овце, и овде; ако није било, биће. Црни Срби, кад све попримаше, примиће и то. Који крштен човек носи браду?

ВЕЛИМИР: Шта је теби брада на путу?

СТАНИЈА: Што да није на путу? Имаде ли твој отац браду? Имаде ли твој дед браду? Који носи браду? Некрштен човек, Чивути и Турци; и куку мајци, сад дочека, да моје дете видим!

ВЕЛИМИР (*опет треје чело дишући*): Ја! Ја! (*Узме новине.*)

ЉУБА: Та де приповедај јошт штогод мајки.

ВЕЛИМИР: доста сам приповедао.

ЉУБА: Али опет, какви су театри, какви балови?

СТАНИЈА: Нећу, нећу да ми приповеда за поганије.

ЉУБА (*смеши се*): Тамо људи једу жабе, је ли, Велимире?

СТАНИЈА: Што? Жабе? (*Пљује.*) Ух, нећу моћи ништа ручати!

ВЕЛИМИР: Зашто се не би јеле жабе?

СТАНИЈА (*луна се у прси*): Еј куку! Проклет био, који посла децу у црни Париз, те да опогане свет.

ЉУБА: А какво је коњско месо, Велимире?

ВЕЛИМИР: Има једну киселину, али је иначе пријатно.

СТАНИЈА (*згрози се*): Уу! добро, те ме ниси пољубио у руку. А нећу те пољубити, синко, да си ми но сто пута унуче!

ВЕЛИМИР: Свиња је поганија од коња.

СТАНИЈА: Свиња није погана, зашто се једе; а коњ, ко ће коња јести, кад је поган.

ВЕЛИМИР: Остави, Мајко, ове ствари нису за тебе. (*Опет почне читати.*)

СТАНИЈА: Ја стара, па да не знам што је погано, што није. Куку мене, што ја видо, што ли ћу видети.

11.

НЕСА, ПРЕЂАШЊИ

С

ТАНИЈА: Еј Нешо, проклет не био мајци, што учини од мене.

НЕСА: Што је, мајка?

СТАНИЈА: Што ти мене доведе у Београд, што ме уби?

НЕСА: Ама што је?

СТАНИЈА: Дојдо у род, да видим децу, шта најдо? Девојку сас кошницу на глави, како вата момче за руку, и унуче с брадом и погано.

НЕСА: Е, што ћеш, такав је сад свет.

СТАНИЈА: Ама, што не бијеш, што се не караш?

НЕСА: Где ћу ја да карам цео свет.

СТАНИЈА: Идем сама Господару, да му кажем што се чини, и нека гледа што ће.

НЕСА; Чујеш, Велимире? Оће мајка да вам прави уредбе.

СТАНИЈА: Каки је то сијасет. Напустише људи закон, напустише образ; оставише аљине, отпадише се од Бога, посташе Турци и некрштени. Гледаш момче, пустио браду, неће да поштује старијега, што ти говори, то ги говори да се подсмева. Гледаш девојче, скаче ка бесно, неће да бојадише косу, не може ниједан момак да прође мирно од њу. Не игра српску игру, него се грли сас момци, вата се за руку, беседи више она, него он; иде сас ш њим сама; преврће окама, скита се ноћу с мајком јој, и сваки безобразлук. Обрнуше свет наопако, побогу да си ми син, и нико да прокара, да попрети.

НЕСА: Право каже мајка. Ова младеж узео ма. Што је видило у Паризу, што у Бечу, хаа у Београд! Ама сваки ти оће да је паметнији. Пиши, пиши, нити знаш зашто, ни крошго.

ВЕЛИМИР: Да како може друкчије бити?

НЕСА: Ајде, ајде, трошите бар Швабама артију. Најпре кад имадо кога да тужим, идем капетану, или ако ми се не допада, Господару, па крај. Како ти пресуди, тако ти је. А сад, брате, тужба, парница, апелација, рекурација, теранција, адвокати, пишеш, пишеш, а нема пара.

12.

ЉУБА, ПРЕЂАШЊИ

Љ

УБА: Јело је усудо.

НЕСА: Ајде, мајка, да ручамо.

СТАНИЈА: Фала, синко, благодарим.

НЕСА: Ајде, како не би ручала?

СТАНИЈА: Не могу ти ништа.

НЕСА: Е, није него јошт штогод. Оди, седи с нама.

СТАНИЈА: Донеси ми овде нешто да једем.

НЕСА: Како би то било, побогу, мајка! Нисам те видео толико година, па да не ручамо заједно.

СТАНИЈА: Не могу ти од оне браде.

НЕСА: Ама што ти гледаш браду.

СТАНИЈА: Како погледам, таки се гадим.

НЕСА: Видиш, Велимире, право мајка и говори. Зашто је не скидаш?

ВЕЛИМИР: Ја не знам шта вам је моја брада на путу, куд ће комотније, него овако.

НЕСА: Ама кад људи не трпе.

ВЕЛИМИР: То је једно крајње предрасудженије. Много којешта људи нису трпили, и неће трпити, пак ће се опет зато увести.

СТАНИЈА (*Неси*): Чујеш? Оће да ти доведе још којешта у кућу; да певаш: ху! ху!

НЕСА: Беда од деце.

СТАНИЈА: Ама што ја згреши Богу, те то дочека?

НЕСА: Е, што ћеш. Ајде, да се не лади јело.

СТАНИЈА: Не, тамо у буџак да једем, да се не гадим од своју децу.

НЕСА: Већ за данас мани га, а сутра, вере ми, неће је имати. *(Увати је за руку.)*

СТАНИЈА: Еј куку, еј куку! *(Одлазе.)*

ДЈЕЈСТВО ДРУГО

1.

ВЕЛИМИР и МИЛАН (*седе и сваки за себе чита новине*),
ЉУБА (*ступи*).

Љ

УБА: Оћемо ли данас пробирати франсе?

ВЕЛИМИР: Јок! Ја сам већ поручио да не долазе.

ЉУБА: А што?,

ВЕЛИМИР: Имам важна посла.

ЉУБА: Ала Боже, ти увек мораш да квариш друштво.

ВЕЛИМИР: Боље учи, и тако си пре подне пропустила.

ЉУБА: Ја већ добро знам и читати и писати, јелте, господине Милане?

МИЛАН: Мора се признати да фрајла Љуба има један особити жени.

ВЕЛИМИР: Јошт ће постати Жорж Санд.

МИЛАН: Пак за нас је једна срамота што даме не пишу књиге. Оне имају једну чувствителност, једну њежност, и особиту фантазију, коју мушки никако не могу показати.

ЉУБА: Оне ваљда пишу књиге само за женске.

МИЛАН: Напротив. Списатељка наслађује се највећим бројем читатеља од сваке врсте.

ЉУБА: Па ајдете, да и ја што пишем.

МИЛАН: Ваш жени обећава заиста најплодније продукте.

ЉУБА: Али треба да ми и ви мало помогнете.

МИЛАН: То се разумева. Испочетка бићемо вам на руци и ја и Велимир. А, Велимире?

ВЕЛИМИР (*треје чело*): Једна ми се мисао мути по глави, морам да је на артију ставим.

МИЛАН: Ја се обично увече таким предметима занимам.

ВЕЛИМИР: Останите ви, па се разговарајте, ја идем у моју канцеларију. (*Одлази.*)

МИЛАН: Господична Љубо, ја се радујем да ме је прилика поставила у једно положење с вама насамо бити. Премда се данас овој срећи нисам надао.

ЉУБА: Моја мајка на срећу спава. Зато се можемо по вољи разговарати.

МИЛАН: Господична Љубо, вами је позната моја наклоност, коју к вама осећам. Да је ова наклоност с ваше стране примљена, имао сам доста прилике приметити. Зато држим за нужно, да се објаснимо. Ја сам послао једнога пријатеља, да вас од вашег господина оца за мене проси. Но нужно ми је једно уверење и с ваше стране: оћете ли за мене поћи?

ЉУБА: Ја ћу себе за срећну држати, ако ваша будем.

МИЛАН: Могу ли се тврдо ослонити на вашу реч?

ЉУБА: Ви сте могли лако примјетити, колико вас ја радо имам; какве сте ми ви аљине густирали, такве сам правила; што се вама допада, то сам носила; на балу кад ви нисте били, нисам ни играла. У театар како дођем, прво гледим јесте ли ви ту, пак ако вас нема, ја и не пазим шта се говори.

МИЛАН: Ја сам ове знаке довољно примјетио, и зато имам једно уверење да ћу срећно с вама живити. Но шта ће бити ако се ваш отац не склони на то?

ЉУБА: Колико сам ја видила, он вас радо има, јер вас више фали него Велимира. Али ако видим да он окреће, сама ћу с њиме говорити.

МИЛАН: Он је мало од старог света.

ЉУБА: Кад ми допушта да се носим по моди, ваљда ће ми и то допустити. (*Чује се како баба кашље.*) Јао, ево ми мајке. Да нас не затече овако. (*Узме књигу и седне код астала, Милан такођер.*)

2.

СТАНИЈА, ПРЕЂАШЊИ

СТАНИЈА (за себе): Куку, сама с момком (*узима јастук из кревета*).

ЉУБА: Ама немој то, мајка, ено канапе, па седи љуцки.

СТАНИЈА: Ху!

ЉУБА: Срамота је вући јастук из кревета пред страним.

СТАНИЈА: То је срамота, а друго није? (*Седне и **стење**.*)

ЉУБА: Шта ти је, мајка?

СТАНИЈА: А, куку!

ЉУБА: Ти нешто не можеш.

СТАНИЈА (*опет стење*).

ЉУБА (*устане*): Оћеш ли у другу собу, па да легнеш?

СТАНИЈА: Нећу, нећу!

ЉУБА: Ти си се од пута разболела.

СТАНИЈА: Од јед, од чудо.

ЉУБА: Ајде да ти наместим, па да легнеш.

СТАНИЈА: Мани се, кјерко, да си ми по богу сестра.

ЉУБА: Али кад ти је зло.

СТАНИЈА: Није, није.

ЉУБА (*дође опет код астала Милану*): Дакле оћемо ли опет читати?

МИЛАН: Како је ваша воља.

ЉУБА (*лагано*): Данас ћу вам написати једно љубовно писмо.

МИЛАН (*опет шако*): Ја ћу га на мом срцу држати.

ЉУБА: Зна ли Велимир да ме просите?

МИЛАН: Нисам му јошт соопштио, докле не видим како ће отац моју поруку примити.

ЉУБА: Ако што примјетим, јавићу вам у писму.

МИЛАН: Ја се томе надам.

СТАНИЈА: Еј, црна Љубо!

ЉУБА: Мојој мајки није право што се тајно разговарамо.

МИЛАН: Ја мислим да идем. Може се догодити да вам отац откуд дође, пак ћу се мало застидити.

ЉУБА: Како је ваша воља.

МИЛАН (*јасно*): Дакле научили сте доста.

СТАНИЈА (*за себе*): Научила, тешко њојзи!

МИЛАН (*устаје*): Сад ћу да идем.

ЉУБА: Што не седите јошт?

МИЛАН: Та доста сам седио. Ја се препоручујем.

ЉУБА: Службеница.

МИЛАН: Слуга сам, мајко. (*Станија не одговара, Милан одлази.*)

СТАНИЈА: Ох, Боже, што ме доведе на овај покор!

ЉУБА: Али шта ти је, мајка?

СТАНИЈА: Што ми је? Девојка седи сама с момче у соби.

ЉУБА: Па шта је то зло?

СТАНИЈА: Што је зло? Добро је, да се свет смеје.

ЉУБА: Он ме учи.

СТАНИЈА: Учи те безобразлук, да изгубиш стид. Сад си га најмила за слугу.

ЉУБА: Какав слуга?

СТАНИЈА: Што кријеш, те не говориш? Не л' сам рече, кад пође: ја сам ваш слуга. О леп слуга, да се разговара сас девојку на уво, да не чује мајка.

ЉУБА: Е мајка, то није слуга, него тако је обичај постао. Сад се више не каже: „Помози бог“, и „збогом“, него „слуга сам покоран“ и „службеница“.

СТАНИЈА: Отпадници, нећете ни Бога да молите. Тако ће ви и помоћи, да пропаднете, и да изгорете. — Кјерко, ја не могу више овде. Што да видим, да се не једим. Ене, како сам ручала.

ЉУБА: Сама си крива, мајка, што ниси јела.

СТАНИЈА: Како ћу да јем, дала си ми неку чорбу, нит је слатка ни кисела; препесте ме горе, дадoste ми неке виле да се убодем. Ако узмем сас прсти, ти викаш „не ваља“; а Велимир, куку мајци, не једе ка човек, него сас леву руку.

ЉУБА: Е, па таква је сад мода.

СТАНИЈА: Убио ти гром ту несрекну моду! Да те мода учи да жмуриш на једно око, да не идеш сас ногама, и да не једеш с десну руку.

ЉУБА: Видиш, нама није то тешко.

СТАНИЈА: Зашто вас је чума све занела, те не видите што је љуцки, што не ваља. Девојка сама с момком! Куку мајци, да чују људи у мом вилајету, да те пљују!

ЉУБА: Зато долазе људи из твог вилајета овамо, а ми тамо не идемо.

СТАНИЈА: И не треба да дојдете. Што ћете тамо, да трујете свет, да донесете безобразлук.

ЉУБА: Је л' истина, мајка, да су те отимали, кад си била девојка?

СТАНИЈА (*мучи се да се не смеје*): Што је било, то је и прошло.

ЉУБА: Ама кажи ми, како се отима.

СТАНИЈА: Тако сас безобразлук, ка ви што чините.

ЉУБА: Да л' се договори најпре девојка с момком, кад оће да је отме?

СТАНИЈА: Прођи се, то се заборавило.

ЉУБА: Ето видиш, отмице су се заборавиле, јер нису више у обичају. Тако ће се заборавити и што ми сад чинимо.

СТАНИЈА: Што ви чините, не може да заборави Бог, ако ће људи и да забораве. Кумим те богом, девојка шурује сас момком, а мајка гледа. Што си шуровала?

ЉУБА: Да ти кажем, мајка, кад си баш навалила. Питао ме је, оћу ли поћи за њега.

СТАНИЈА: Што, што?

ЉУБА: То ти је.

СТАНИЈА: Па што си му рекла?

ЉУБА: Ја сам одговорила да оћу.

СТАНИЈА: Куку, кјерко, како си могла од срамоте!

ЉУБА: Зар је срамота удавати се?

СТАНИЈА: Ама то не иде тако.

ЉУБА: Да како?

СТАНИЈА: Мајка треба да обегенише девојку.

ЉУБА: А кад нема мајку?

СТАНИЈА: Родбина.

ЉУБА: А момак?

СТАНИЈА. Он је казао мајки, или роду, која му се допада.

ЉУБА: Па онда?

СТАНИЈА: Пријатељи се погађају, докле не угоде.

ЉУБА: А девојка?

СТАНИЈА: Она се стиди, ка што је за њу. Кад је питају, оће ли да пође, она каже, како њојни старији уреде.

ЉУБА: Канда ће они с њим живити.

СТАНИЈА: Е, моја кјерко, старији су паметнији, па знаду шта је за девојку; а она је млада, луда.

ЉУБА: Али ако се родбини момак допадне, а њојзи не?

СТАНИЈА: Девојка добро и не види момка, него кад је просе, она сагне главу, ка девојка, а не гледа у мушко, да га поједе.

ЉУБА: Е, моја мајка, то су времена луда.

СТАНИЈА: Дабогме, што је стидљиво, то је лудо, него што је безобразно, то је код вас лепо. Ајде, нека проси девојка момка.

ЉУБА: И то може бити.

СТАНИЈА: Што, што?

ЉУБА: Дакако. Најпре је жена дворила мужа и не сме да седне кад он руча, а сад жена седи у горње чело.

СТАНИЈА: И жена господар у кући?

ЉУБА: Дакако.

СТАНИЈА: Тешко и тој кући, где жена заповеда, а муж није ништа.

ЉУБА: Муж је у кући муж, а жена је госпођа.

СТАНИЈА: Ћути да те не чују људи, те да те не туже.

ЉУБА: Зашто?

СТАНИЈА: Ти знаш ко је госпођа.

ЉУБА: Е, то је време прошло. Сад је свака госпођа, па макар била и мумџиница.

СТАНИЈА (*тресе главом*): Пуст свет, покварен свет. Мора Бог да вас кара.

ЉУБА: Зато што жена није ропкиња.

СТАНИЈА: И ропкиња познаје свога господара, а ви немате ни Бога ни старијега.

ЉУБА: Кад жена оће на бал, муж лепо мора, баш да му се и неће.

СТАНИЈА: Па жена суди у кући?

ЉУБА: Лепо.

СТАНИЈА: Да ви бог да срећу, кјерко, али не верујем!

3.

ВУЧКО, ПРЕЂАШЊЕ

ВУЧКО (*Љуби*): Еве цедуља за театор.

ЉУБА: Остави тамо.

ВУЧКО: Ама што ће да се игра?

ЉУБА: Зар би ти ишо?

ВУЧКО (*тресе главом*): Ја!

ЉУБА: Светислав и Милева.

ВУЧКО: То се играло већ.

ЉУБА: Сад по други пут.

ВУЧКО: Јок! Ту не идем. Ете ако ће мајка.

СТАНИЈА: А што је то, синко?

ВУЧКО: Театор.

СТАНИЈА: Што је то театор?

ВУЧКО: Играду како је кћи кнеза Лазара пошла за турска цара. Ту сам већ био. Е, кад погину онај старац, баш сум се смејао.

СТАНИЈА: Како би се смејао, кад други гине?

ВУЧКО: Зашто је лепо. Е, мајка, да идеш да видиш, лепо.

СТАНИЈА: Ако је све тако лепо ка што сам видела.

ВУЧКО: Ама ово је баш фино. Идем да перем судове, пак нек иде опет два гроша, бар се проводим фајн. (Одлази.)

ЉУБА: Видиш мајка, ћирица, па се и њему допада театар.

СТАНИЈА: Ама које је то чудо?

ЉУБА, Начине лепо собе, сокак, тавницу и што год оћеш; па онда тако раде, канда су живи. да видиш како се ту прави кур.

СТАНИЈА: Шта је то?

ЉУБА: Кад се момак у девојку заљуби, па јој казује како је милује, и она њему одговара.

СТАНИЈА: Па то слушају људи?

ЉУБА: Каткад има по шест стотина, и било би више, да је соба већа.

СТАНИЈА: И капетан неће да забрани?

ЉУБА: Ко би забранио, кад је то школа гди се људи уче. Она земља која нема театра држи се да је последња земља.

СТАНИЈА: Леле, мајко, како се исквари свет! Она је земља несрећна, где се не учи како треба момак да милује девојку, и девојка момка. Ама то се стиде чинити у кући пред мајком, пред старијима, а ови раде то пред толиким људма. Који су веће будале, или они што вам плаћају за своју бруку, или ви, што идете те гледате?

ЉУБА: Е, ми њима плаћамо, а не они нама.

СТАНИЈА: Много ли плаћате?

ЉУБА: Сваки пут по два цванцика.

СТАНИЈА: Просићеш, моја скерко, просићеш, кад за такве будалаштине трошиш паре.

ЉУБА: Али има и други ствари.

СТАНИЈА: Ваљда се девојка љуби сас момком.

ЉУБА: Е, то обично бива.

СТАНИЈА: Истину ли говориш?

ЉУБА: Богами, истину.

СТАНИЈА: Па ви гледате?

ЉУБА: Гледамо, да што ћемо.

СТАНИЈА: Ух, што нисам тамо, да је плунем, и њу, и тога безобразника!

ЉУБА: Па, ајде довече.

СТАНИЈА: Да ме Бог сачува!

ЉУБА: Да видиш кад он почне (*подражава актеру*): „Милево, сунце живота мога, Милево, анђелу мој, љубиш ли ме?“

СТАНИЈА: Та је девојка анђео? Ђаво, ђаво, што нема образ.

ЉУБА: А она њему: „Слатки мој Светиславе, можеш ли сумњати да те милујем; ти си мој живот, моја утјеха, моја срећа и задовољство.“

СТАНИЈА: Пи! Безобразница, да тако говори.

ЉУБА: Пак да чујеш кад пева.

СТАНИЈА: Знам, све срамотно.

ЉУБА: Чекај да видиш како је лепо. (*Одлази на клавир и пева.*)

Слатка туго срдца мога,

О презјелна љубови.

СТАНИЈА: Тек ваша проклета љубав.

ЉУБА:

Спјеши, спјеши милој мојој,

Мог сушчества богињи.

СТАНИЈА: И тај се усрећи, кад узе богињаву.

ЉУБА:

При расвитку рујне зоре

Кад као ангел почива,

Представи јој лице моје

Обајањем њежног сна.

СТАНИЈА: Не вичи, бога ти, кјерко, да плашиш комшије.

ЉУБА:

Представи, ах, милој мојој,

Како за њом тугујем,

Све што о њој једној бједан,

Дању, ноћу чувствујем.

станија: Уха! Како је то лепо.

љуба:

Ах учини, да с' на мене

У сну мила сажали.

станија: Кад би била луда.

љуба:

Да ме с топлим љубве чувством

У мечтању загрли.

И кад красне очи њене

Стидна зора отвори,

Ах, учини, да се санак,

У истину претвори.*

Је л' да је лепо, мајке?

СТАНИЈА: Тако у наш вилајет певају курјаци, кад дојду месојеђе.

ЉУБА: Теби све није право.

СТАНИЈА: А кам ти Дамјанова љуба, кам ти Ајдук

Вељко, кам ти: Заспа Ранко под јабланом.

ЉУБА: Па и те су о љубови.

СТАНИЈА: Јес' ја, ама нису безобразне. Па и глас је леп, није: „уа, уа!“ ка ваше.

ЉУБА: Нама су опет ваше ружне.

СТАНИЈА: Што? Ружне? Што је твоја мајка певала, то је ружно? Еј, леле Стано!

ЉУБА: Кажи ми, мајка, зашто сте и ви певале љубовне песме?

СТАНИЈА: Ти то не знаш ништа. Песма се пева, тек да се пева.

ЉУБА: Па тако и ми чинимо.

СТАНИЈА: Ја, ви: „Уха! уха! Оди, момче, да те загрлим, оћу да умрем за тебе.“

ЉУБА:

Стар ми је заспо на крилу,

Мени га веле будити,

А ја га волим љубити,

Негол' га млада будити.

СТАНИЈА: Видиш како говори сама, да је нико не чује.

ЉУБА: А зашто говори кад није лепо?

СТАНИЈА: Не ваља да је безобразна, да је пљује свет, а сама можеш да се требиш од буве, ко ти брани.

ЉУБА:

Ал' беседи Анђелија:

Божу био млад делија,

И пије се текелија,

И љуби се Анђелија.

СТАНИЈА: Боље узми неку књигу, те читај.

ЉУБА: да ме опет караш.

СТАНИЈА: За добро се не кара.

ЉУБА (*узме књигу*): Сад читам Робове.

СТАНИЈА: Лепо, лепо.

ЉУБА: Оћеш и ти да слушаш?

СТАНИЈА: Оћу. Боље то, него како се милује.

ЉУБА (*чита*): Глава једанаеста. Сљедујући дани били су дани непресјечне љубови.

СТАНИЈА: Што, и у књиги љубов?

ЉУБА: О, да видиш како се заљубила Софана.

СТАНИЈА: Куку мене, зато ти оћеш књигу да научиш!

ЉУБА: Да што си ти мислила?

СТАНИЈА: Што сам мислила? Књига је да се молиш Богу, да будеш добра, ваљана, честита, а не да учиш како да се љубиш.

ЉУБА: Али да чујеш само како је лепо.

СТАНИЈА: Нећу да чујем безобразлук. Куку, Станија, што не умре пре, да се не опоганиш!

4.

НЕСША, ПРЕЂАШЊЕ

С

ТАНИЈА: Фала ти, синко, баш ти фала, што ме доведе у Београд!

НЕСША: Што је опет, мајка?

СТАНИЈА: Ама не знаш ко је горе, мушко ли, женско ли? Што говори, што ради, што пева, што чита, само безобразлук.

НЕСША: Љубо, изиђи мало напоље. *(Љуба изиђе.)*

СТАНИЈА: Мало сам спавала. Што да видим, кад дојдем у собу? Седи онај стран момак, па се разговара сас њу.

НЕСША: Знаш шта је, мајка? Тај исти момак послао ми човека, и проси Љубу.

СТАНИЈА: Казала ми је. Зато су се и договарали.

НЕСША: Ја мислим да је дам. Момак је добар, има лепу службу, што ћу више. Него да је питаш, оће ли да пође, пак да је дамо.

СТАНИЈА: Што ћу да је питам? Ако је не даш, сама ће отићи. Не видиш ли да је свет покварен?

НЕСША: Немој тако, мајка. Ако су мало слободни, опет нису покварени.

СТАНИЈА: Ама зашто да се не удаје ка девојка, да има образ, и да се стиди.

НЕСША: Сад је тако, па бађава. Него је зови, па јој кажи, да дамо људма одговор. *(Одлази.)*

СТАНИЈА: Еј Нешо, покварише и тебе.

5.

ЉУБА, СТАНИЈА

Љ

УБА: Шта је, мајка?

СТАНИЈА: Ништа.

ЉУБА: Баба вели да ме вичеш.

СТАНИЈА: Викам те. Тај те твој слуга проси.

ЉУБА: Па шта каже баба?

СТАНИЈА: Оће да те да, да не шурујеш са ш њим.

ЉУБА (*весела*): Ју! Идем одма да јавим Пијади.

СТАНИЈА: Како би девојка испрошена ишла по сокаку?

ЉУБА: Па то је ништа.

СТАНИЈА: Куку, ништа? Девојку испрошену да гледа свет. Имаш ли ти памет, кјерко?

ЉУБА: То је изишло из обичаја.

СТАНИЈА: И то је изишло из обичаја, и све ће изићи. Леле си га мене! Девојка се стиди од род, кад је испрошена, а ви оћете да вас гледа свет. Иди те викај: „Ја сам испрошена.“

ЉУБА: Теби све није право.

СТАНИЈА: Ама како ће да ми буде право, побогу, што не ваља?

6.

ПИЈАДА, ПРЕЂАШЊЕ

Љ

УБА: Ево Пијаде, баш добро.

ПИЈАДА: Ја сам, па реци.

ЉУБА: Данас нећемо играти.

ПИЈАДА: Засто?

ЉУБА: Велимиру није ђеф.

ПИЈАДА: Зао ми је. Могла би отичи у Топћидер,

ЉУБА: Нећеш се кајати што си дошла. Скини виклер, пак ћу ти казати. *(Пијада скине, па га метне на кревет.)*

СТАНИЈА *(Пијади)*: А што си ти, кјерко, замочила руке у креч.

ПИЈАДА: У какав крец?

СТАНИЈА: Ете ти руке све бојадисане.

ПИЈАДА: То су рукавице.

СТАНИЈА: Па што ће ти то на руку?

ПИЈАДА: Другојаце не може да се иде.

СТАНИЈА: Е, видис, другојаце не може, него да бојадишеш руке.

ЉУБА: Ђути, мајка, бога ти; што дираш девојку, кад ти није ништа крива. Немој се срдити, Пијада, моја је мајка од старог света.

ПИЈАДА: Е, засто би се срдила. Мајка није видила никад рукавице, па јој цудо. Јелте, мајко.

СТАНИЈА: Ама, кажи ми, кјерко, зашто то носиш?

ПИЈАДА: Срамота је ици по сокаку и у визиту без рукавица.

СТАНИЈА: Кад је јошт било срамота ићи, ка што је бог реко.

ПИЈАДА: Па засто не идемо боси?

СТАНИЈА: То је друго, зима је, и човек може да се и убоде. А руке нам дао да радимо.

ПИЈАДА: Е, слускиње нека раде.

СТАНИЈА: А ви да не радите?

ПИЈАДА: За господе срамота је да раде.

СТАНИЈА: Лепо, лепо. Кад може оно друго бити, нека буде и ово. Само не знам ко ће да вас рани.

ПИЈАДА (*смеши се*): Муз нека се стара.

СТАНИЈА: Кад је луд, нека се стара, а ви да прекрстите руке.

ПИЈАДА: Е, имамо и ми доста посла: да слингујемо, да стикујемо, да хеклујемо.

СТАНИЈА: Тако, тако, само лакрдије. и безобразлук, а немојте посла.

ПИЈАДА: Па то је посао.

СТАНИЈА: Какав посао? Шта је то?

ПИЈАДА: Казем вам: слинговати, нецовати, стрикати, хекловати.

СТАНИЈА: Све вам је наопако, па и посла. А кам вам да везете, да плетете, да нижете?

ПИЈАДА: Па то је, бога ти, мајка.

СТАНИЈА: Како је то, кад не говорите?

ПИЈАДА: Ми говоримо немацки, по моди.

СТАНИЈА: Еј, убио вам Бог ту несрекну моду, да бежите од свој род! Ама добро и чините: боље се понемчите, кад и тако нисте Срби.

ЉУБА (*Пијади*): Мани мајку, бога ти! — Знаш шта сам ти хтела казати?

ПИЈАДА: Ста?

ЉУБА: Удајем се.

ПИЈАДА: Е, врага! За кога?

ЉУБА: За Милана.

ПИЈАДА: Ћеститам! Бас је лепа партија.

ЉУБА: Је л' даје леп?

ПИЈАДА: Као уписан; благо теби. Одсад чу цешче да ти долазим.

ЉУБА: И треба, имам много којешта да посвршујем.

ПИЈАДА: Кад поцес на венћање, да те оцесљам.

ЉУБА: Дабогме. Само да буде леп цвет.

ПИЈАДА: Нациницу ти титускопф.

ЉУБА: Како је то?

ПИЈАДА: Нецес оплести курјук, него це свуда наоколо висити гргуљаво.

ЉУБА: То ће баш лепо стојати.

ПИЈАДА: Знас, цвет нече дати да коса падне на страну, него це је дрзати.

ЉУБА: Само ако буде леп привез.

ПИЈАДА: Ко це ти бити кум?

ЉУБА: Ја не знам.

ПИЈАДА: Оцес ли на каруце, или песке?

ЉУБА: Како им буде воља.

ПИЈАДА: Само немој музику.

ЉУБА: А, ваљда ћу зурле, да се плаши свет.

ПИЈАДА: Па немој да спустис главу кад идес, него слободно, nobl.

ЉУБА: Зашто би сагињала главу, нисам ништа украла.

ПИЈАДА: Код нас младу невесту не води девер из цркве, него младозења.

ЉУБА: И овде су неки почели.

ПИЈАДА: Како мислиш ти?

ЉУБА: Да видим шта ће рећи Милан.

СТАНИЈА: А о шта ви ту говорите, девојке?

ПИЈАДА: Говоримо како ће да буде свадба.

СТАНИЈА: Зар неће како је Бог уредио?

ЉУБА (*смеје се*) А како је Бог уредио?

СТАНИЈА: Да девојки метну код куће привез на главу.

ЉУБА: Па да је воде као слепицу.

СТАНИЈА: Ако је воде, не води је туђин, него девер.

ЉУБА: И да се свакоме поклања до земље.

СТАНИЈА: Ка млада невеста.

ЉУБА: И да Цигани напред иду.

СТАНИЈА: Зато је свадба.

ЉУБА: То неће бити код мене.

СТАНИЈА: Ајде, ајде! Пошокчите се. Јоште оставите закон и пост, па ће вас видети мајка.

ЉУБА: А ко ће сад постити?

СТАНИЈА: Што, што?

ПИЈАДА: Ја нисам постила никад.

СТАНИЈА: Је л' истина?

ПИЈАДА: Посна су јела теска.

СТАНИЈА: Еј, несрећни свет, и закон му постаде тежак. Кјерко, ја сам се радовала да дочекам радост од моју децу, ама ја видим, нећу ти испратити сватове.

ЉУБА: Зашто, мајка?

СТАНИЈА: Како ћу да ти будем весела, кад је све наопако. Куку мајци, кад свако пева, ја морам да ги плачем.

ЉУБА: Е мајка, чекај само док видиш, допашће ти се.

СТАНИЈА: Да ми се допадне? Камо срећа, да нисам ни дошла.

7.

МИЛАН, ПРЕЂАШЊЕ

Љ

УБА (*трчи му укоб, пак га увати за руку*): Баба је казао да оће.

МИЛАН: Мени је познато. Зато сам и дошо, да с вами радост делим.

ЉУБА: Данас ми је најмилији дан.

МИЛАН: Томе се врло радујем. Кад мислите да буде весеље?

ЉУБА: То је бабина брига.

МИЛАН: Ја би желио што пре.

ЉУБА: С моје стране ја сам справна.

ПИЈАДА: Сто јост буде нужно, то цемо лако сврсити.

МИЛАН: Фрајлице, ја ћу бити обвезан, ако фрајли Љуби што помогнете.

ПИЈАДА: Засто не, то је наса дужност. Какву цете аљину да јој купите?

МИЛАН: Ја ћу послати, па нека сама избере.

ЉУБА (*смеши се*): Само нека буде фајн.

СТАНИЈА (*грува се у прси*): Еј црна Љубо!

МИЛАН: Што је најкупље и најлепше, то ће вам се послати.

ПИЈАДА: Висе цини ауфпуц, него и материја.

МИЛАН: То је шнајдерова брига.

ПИЈАДА: Знате стаглгрин свила, па сама постава, тунглгрин ауфпуц, врло це лепо да стоји.

СТАНИЈА (*за себе*); Ама што ме ово муцаво изеде, ако ко бога зна!

МИЛАН: Ја ћу послати, па ви после густирајте, како знате.

ЉУБА: Само да буду лепи сватови.

МИЛАН: Биће понајвише чиновници.

ПИЈАДА (*Љуби*): Оцес ли и мене звати у сватове?

ЉУБА: Зар јошт питаш?

СТАНИЈА: Девојка иде на цвеће, а не на свадбу.

ПИЈАДА: Засто не би ишла на свадбу?

СТАНИЈА: Зашто је срамота.

ПИЈАДА: Е, срамота, да.

СТАНИЈА: Јес', ви немате срамоту. Ајде, да скинем ја мараму с главе, па да идем по сокаку.

ПИЈАДА (*смеје се*): Ала би била велика срамота!

СТАНИЈА: Што, тебе то није ништа?

ЉУБА: Мајка, сад све жене иду гологлаве.

СТАНИЈА: А шамија?

ПИЈАДА: Е, ста це самија. Зена кад пође у цркву, метне капу, иначе носи сесир, или иде гологлава.

СТАНИЈА: Гологлава, тешко њојзи и мужу јој, што не бије.

ЉУБА (*Милану*); Видите, господине Милане, како Моја мајка лепо суди, да ме бијете.

МИЛАН: А, бој је за скотове, а не за људе. То већ изилази из моде.

СТАНИЈА: Опет ваша несрећна мода. Што је добро, не ваља, што је зло, треба.

ЉУБА: Зар је тебе деда туко?

СТАНИЈА: Јес' ја, и бог да прости! Много пута оће луда жена ово, оно; ама муж господар у кућн, па не да.

ПИЈАДА: Али кад је зена паметнија од муза?

СТАНИЈА: Паметна ка ти, да иде гологлава. Ајде, ви девојке повежите се, а жене нек иду гологлаве.

ПИЈАДА: Па ја носим капу, док се не одесљам.

ЉУБА И ја.

СТАНИЈА: И та је капа ваша немачка шамија?

ЉУБА: Јесте.

СТАНИЈА: Лепо, лепо. Имате ли јошт штогод, да чујем док сам јошт овде, да приповедам барем кад дођем у мој вилајет.

ЉУБА: Шта да ти приповедам? *(смеши се)* Господин Милан ће ме љубити у руку.

МИЛАН: О, то може и сад бити. *(Пољуби је у руку.)*

СТАНИЈА: И ти њега да пољубиш у образ.

ЉУБА: То ћемо засад оставити, него други пут.

МИЛАН: Фрајла Љубо, требало би да послушате вашу мајку.

ЉУБА: Ја би, али се бојим да се не расрди.

СТАНИЈА: Не бој се ништа, неће ти мајка на путу стајати. *(Устане.)*

ЉУБА: А куда ћеш, мајка?

СТАНИЈА: Никуд. *(Отвори врата и виче.)* Вучко! Вучко!

8.

ВУЧКО, ПРЕЂАШЊИ

ВУЧКО: Ево Вучко.

СТАНИЈА: Да ми скупиш хаљине, па да те пратим код
Нешу.

ВУЧКО: А што, мајка?

СТАНИЈА: Ништа. Иди, синко, те скупи хаљине.

ВУЧКО: Оћу, мајка. *(Одлази.)*

ЉУБА: Ама што ти је?

СТАНИЈА: Доста сам ведла, да идем.

ЉУБА: Зар ти мислиш, да би ја заиста пољубила господина Милана?

СТАНИЈА: Већ ваша ми је мода до грло.

ЉУБА: Иди, бога ти, мајка. Ти све примаш што се ми шалимо.

СТАНИЈА: Шалите се ви, ја идем у мој красан вилајет.

9.

НЕСА, ПРЕЂАШЊИ

М

ИЛАН: Слуга сам понизан.

НЕСА: Господине Милане, ви сте моју Љубу искали, и ја немам што друго да кажем, него да будете срећни.

МИЛАН (*пољуби га у руку*): Моје ће једно највеће старање бити да се достојан покажем и вашег поверења и њене љубови.

НЕСА: Ја кога сам год запитао, сваки је добру реч за вас реко, а и сам сам видио да сте честит и ваљан дечко, зато вам са свим срцем дајем моју кћер.

ЉУБА: Бабо, ево ће да иде мајка.

НЕСА: А што?

СТАНИЈА: Да идем.

НЕСА: Куд ћеш пред весеље?

СТАНИЈА: Нека весеље без мене.

НЕСА: Како би то било, да се таква брука гради?

СТАНИЈА: Не могу ти, синко, не Могу.

НЕСА: А зашто не можеш?

СТАНИЈА: Кад неће да се чини свадба, не треба да гледам.

НЕСА: Како се неће чинити свадба? Ја сам у мојој кући господар.

СТАНИЈА: Каква свадба, жене гологлаве, девојке у сватове, млада невеста без превез; без свирку, без обичаја; све наопако, све на моду.

НЕША: Сад што ћеш, како сви, тако ћемо и ми.

СТАНИЈА: Ама сви другојачије раде, само је овде тај покор.

НЕША: Е, па и ми смо овде.

СТАНИЈА: Ја нисам, ја идем у мој вилајет.

НЕША: Ама немој да ми градиш бруку.

СТАНИЈА: Ја видим, код вас је све брука, па добро. Ајде да ми тражиш кола.

НЕША: Немој, побогу, што ћу рећи кад ме запитају људи?

СТАНИЈА: Кажи: моја је мајка проста, луда; не уме моду, неће да седи гологлава, па је отишла, да не срамоти свадбу.

НЕША: Ти остави друге, нека чине како оћеду, а ти по твом обичају.

СТАНИЈА: Јес' да кажу твоји гости: каква је то матора! Пи! Ала је безобразна, неће да једе сас леву руку, неће да скине мараму, и да вата момка под руку.

НЕША (*смеје се*): Не бој се, мајка, нису све такве, као ови пролетарчићи, имаћеш ти доста твога друштва.

СТАНИЈА: Имала сам пре двадесет и осам година, а сад?

НЕША: Е, па нису све помрле, фала Богу, а нису се све ни покондириле, као ови полетарци. Наћи ћеш доста нашега реда.

СТАНИЈА: Па Београд јошт није сасвим потонуо.

НЕША: Фала Богу, дојњи крај јошт је читав.

СТАНИЈА: Ајде да останем док не пројде свадба. После двадесет и осам година, ако дојдем, знам да га нећу најти.

(*Сви се смеју, завјеса пада.*)

ПОМИРЕНИЈЕ

ДРАМАТИЗИРАНА ПОВЕСТ У ЈЕДНОМ ДЈЕЈСТВИЈУ

ЛИЦА:

АДВОКАТ

АНИЦА

ФЕМА

ПОЗОРИЈЕ ПРВО

АДВОКАТ (*сам*)

А

ДВОКАТ (*с великим трбувом, седећи код астала дигао оба две ноге на столицу и преврће акта*): Mihi ius et iustitiam reali cum effectu administrare dignaretur. Хм! рад би оног видити који би више посла од мене имао! (*Преврће.*)... о бичу, о свракама, да! све суптилне ствари. Хе! хе! хе! (*глади трбу*), па да се овај не гоји!

ПОЗОРИЈЕ ДРУГО

ФЕМА, ПРЕЂАШЊИ

ЕМА: Добро јутро желим, господине!

АДВОКАТ: Слуга, слуга, које добро?

ФЕМА: Молим вас, јесте ли ви фишкар Аници Вулетиној?

АДВОКАТ: Аници Вулетиној? Јест, јест, она има страхан процес, тешко противној партаји, јер ви сте *certe* разумели добро за моје име; знате да сваки процес мора под мојом руком играти разумете ли? Гледајте овде, све важна *objecta*! јер сваки трчи к господину Петрићу — разумете ли? Имате ли и ви штогод?

ФЕМА: Ах, господине милостиви, ја сам дошла као сирота вас молити.

АДВОКАТ: То је ништа. Молити сад није срамота — разумете ли? — *praesertim* код једног адвоката као ја што сам. Сам барон Јолић јуче се истим речма послужио. Молим, вели, *domine amice*. Немојте се солицитирати, рекнем ја — знате како се обично с баронима говори.

ФЕМА: Верујем, господине; лако је баронима, они су пуни и новаца и свачега, па им је лако говорити, но ми сиромаси, нама је тешко, па морамо молити. Но господин ће се фишкар смиловати, ево сам донела један пар млади голупчића (*извади ји испод кецеље*).

АДВОКАТ: Хе, хе, хе, зашто сте се трудили.

ФЕМА: То је особита фела, господине; од десет година, како сам први пут голубове запатила, имам овај пар, и све за највећу господу пилиће чувам.

АДВОКАТ: Благодарим, благодарим; метните ји тамо код фуруне. Тако, тако. Сад дођите ближе. Шта желите од мене?

ФЕМА: Знате, господине, ја имам процес с Аницом Вулетиним.

АДВОКАТ: Дакле *pars 9*. Хм? То је куриозно.

ФЕМА: Ја се чудим како сте се ње преватили, господине, та нит ће вам та штогод платити, нит ће вам рећи фала ни бог да прости. То је поган и несрећа од жене, цео се комшиluk на њу тужи, где год дође оће да је прва да све надговори, канда је другима језик мати спредала. И муж кукавац није од ње миран, пребија га јадног и преко и уздуж, па мисли тако и с другима радити, али виле ми је! пашће она мени шака.

АДВОКАТ (*устане*): Хо! хо! хо! *protervitas e dono orta!* Ја молим, шта желите од мене?

ФЕМА: Господине, малу ствар од вас. Ја знам колико ви можете у овом процесу, учините да га ја добијем, а вама јабука неће од моје стране увенути.

АДВОКАТ (*поклони се*): Благодарим, благодарим. Хе, хе! ко не би такој персони учинио ако је само могуће. Хм! *Quod est punctum essentiale?* Сад ми све не пада на памет, а акта преврћати јест врло трудно, не бисте ми онако *breviter*, накратко, о овом процесу известије дати могли?

ФЕМА: Та знам га, господине, канда је јуче било. Њено је дете рекло мојој девојки, да опрости ваше лице, копице. Ја на то разљућена, виле га однеле, дочепам га за косе, нек докаже да је моје дете копице; на које његова мати дотрчи као стрела, да ме угњави. Ја, фала богу, како ме створио, дочекам је, и добро издеветам. Сад шта сам ја крива, господине, што сам јача од ње била? Да нисам истукла ја њу, она би мене. Сад иште да јој бој платим — плаћали јој мртвој покров.

АДВОКАТ: Ствар је куриозна, треба много штудирати.

ФЕМА: То је ништа, господине; ви сте фишкар, како ви напишете, тако остаје.

АДВОКАТ (*иде по соби*): Да, да, то је тако, хм, и није баш. Но зато ништа. Видите ли ово перо? Оно је гром за свакога? Идите ви сад кући И после по сата дођите, ја ћу међутим уредити да вам боље буде.

ФЕМА: Слатки господине, учините милост, ја нећу на вас заборавити, нисам ја Аница.

АДВОКАТ: На моју реч, немајте бриге, само немојте заборавити доћи до по сата, и том приликом онај — но, ви ме разумете.

ФЕМА: Разумем, господине, немајте бриге. Збогом.

АДВОКАТ: Слуга.

ПОЗОРИЈЕ ТРЕЋЕ

АДВОКАТ (*сам*)

А

ДВОКАТ: Лепа женица, боља него њена партаја, јер први пут ми је
таки пар голупчића донела. Сад треба гледати да јој се помогне. Ништа друго, него
алегацију модифицирати (*седне и почне писати*): Visum est nihilotamen minus...
(*Пише*). Врашке речи, како се латински експримирати не могу (*отвори лексикон и
преврће*)... насрнути, — насрнути — нема. Хм! То је зубња болест. Ал ништа, stylo curiali
насрнути, nasrnire, тако (*узме перо и почне даље писати*)... nihilominus tamen ipsa
nasmivit in illam.

ПОЗОРИЈЕ ЧЕТВРТО

АНИЦА, ПРЕЂАШЊИ

АНИЦА: Добројтро, господине.

АДВОКАТ: Добро јутро, добро јутро.

АНИЦА: Како сте, господине, шта радите?

АДВОКАТ: Ево баш сад једну релацију довршујем.

АНИЦА: Бога вам, господине, шта је од мога процеса?

АДВОКАТ: Он је у делу.

АНИЦА: Оће ли се једанпут свршити?

АДВОКАТ: До три месеца, пређе не може.

АНИЦА: До три месеца, тако сте ми пре по године казали, ја не знам шта ви радите.

АДВОКАТ: Моја драга, разумете ли, то не може тако лако бити.

АНИЦА: Кад је тако, ја ћу мени другог фишкала тражити.

АДВОКАТ: По произволенију, но ја вам sincere кажем, разумете ли, да се не би нико тако за ваш процес заузео, разумете ли, као ја. Ствар је чудна, сад је противна партаја много документа добила.

АНИЦА: Шта документа, шта ће мени документа, кад ја сама документа; нек плати колико суд осуди, па ето ти документа. Она ме је тукла, то је цео комшилук видео; па шта ћете више. Истина и ја јој нисам остала дужна, пуну сам шаку косе начупала; ал је она мене стровалила на земљу, знате ли ви то, господине?

АДВОКАТ: Добро, добро, драга Анице, но она може — разумете ли? — сад документа против вас имати.

АНИЦА: Кажем вам, ја нећу декументе.

АДВОКАТ: Имамо *exempla* да је много пута *pars triumphans* пала и реексеквирата била. Тако може и код вас бити, случај је куриозан, разумете ли, ија сам почињем сумњати...а то добро знате гди ја, ја сумњам, други дрктати мора. Зато ће најпробитачније бити за вас да се помирите.

АНИЦА: Шта, да се помирим, ја да се помирим с оном фландром, с оном несрећом, волим пређе цркнути.

АДВОКАТ: Хе, хе, хе, ништа је то, следујте ви само моме совету.

АНИЦА: Кажите ви мени, господине, оћете л' ми људски судити? Ако нећете, ја ћу мени другог фишкала наћи, знате ли, фала богу, сад ји има као репе у кишовитој години.

АДВОКАТ (*разрогачи се*): Шта? У присуствију моме, разумете ли, таква дехонестација против адвоката? *Patientia me deserit*. Знај, жено, да ја најбоље знам гди имаш право, гди немаш, ја ћу Фемин процес на себе узети, а свим ћу колегама мојим расписати каква си жена, онда дркти од мога перета.

АНИЦА: Господине, молим, ја нисам тела вас увредити.

АДВОКАТ: Тако, тако, зар ви мислите да вама добра не желим? Зашто се не би помирили кад вам ја кажем?

АНИЦА: Али, господине...

АДВОКАТ: Пст, ни речи више. Онај који ми се не покурава, разумете ли, нема код мене аудиенцију.

АНИЦА: Кад ви баш тако кажете, господине, ја не марим, али само да не буде забадава.

АДВОКАТ: За то се не брините. До по фртаља сата дођите код мене; ја ћу и Фему дати дозвати, онда можете кондиције представити.

АНИЦА: Верујте, господине, да ми тешко пада, али кад ви тако кажете, морам. Збогом! Ја ћу доћи на време. АДВОКАТ: Слуга.

ПОЗОРИЈЕ ПЕТО

АДВОКАТ (*сам*)

А

ДВОКАТ (*брише се*): Уф! Зној човека нападне док партаје информира;
но опет ја никад не остајем натраг. Ха! ха! како се уплашила од мога гласа. Тако треба,
нек зна с ким говори.

ПОЗОРИЈЕ ШЕСТО

ФЕМА, ПРЕЂАШЊИ; доцније, АНИЦА

ФЕМА: Ево сам дошла, господине.

АДВОКАТ: Добро, драга моја, добро, ја сам све уредио.

ФЕМА: Могу ли се чему надати, господине?

АДВОКАТ: Без сумње. Хе, хе, *pulchra bestia!* Видићете како ја знам помоћи; но ви ћете мени за то благодарити, јелте? *(Уважи је за образ.)*

ФЕМА: О, господине, немајте бриге.

АДВОКАТ: Хе, хе, хе. Имате ли мужа?

ФЕМА: Имам.

АДВОКАТ: То је једна шкода, иначе, разумете ли, гледајте ме, могли бисте — хе, хе, хе, овакав персон сваки пут се не даје видити — могли бисте моја супруга бити. Али, ништа, ништа, све може бити.

ФЕМА: Господине, ви ме застиђујете. Ја сам од просте фамилије.

АДВОКАТ: Ништа, ништа, *amor non noscit genus*, каже један велики филозоф без имена. Лепота, то је све што се на рачун узети може. Ви сте у мојим естетическим очима лепи, а о мени — о мени јошт није нико дубитирао.

(АНИЦА се укаже на пренџеру).

ФЕМА: Како сте уредили, господине, за моју ствар?

АДВОКАТ: А, то је ништа; да овај објект продужимо. Ви сте лепи, а и ја нисам ружан. Како би добро било кад би били удовица, разумете ли ме?

АНИЦА: А, виле ми те с фишкалом!

ФЕМА: Господине, само ми кажите најпре како сте уредили, да знам.

АДВОКАТ: Врло лепо за једну, а особито за другу партају. Моја је сва интенција да вас помирим.

ФЕМА: О, господине, само то не. Волим све изгубити него да се с таквом несрећом помирим.

АНИЦА на пенџеру шкрипи зуби.

АДВОКАТ: Другог спасенија нема у овом случају.

ФЕМА: Али, господине, цела ће се мала смејати кад чује да се Фема с Аницом помирила.

АДВОКАТ: Ништа, ништа, разумете ли? Ја вам кажем. А ја мислим да сам ја бољи него цела мала. Хе, хе, хе, гледајте ме како се руменим.

ФЕМА: Не могу, господине, како ћу се с таквом фландром помирити.

АНИЦА (*с пенџера*): Шта, ја фландра! (*Утрчи у собу.*)

Коме си ти казала фландра, а? Коме си ти казала фландра?

АДВОКАТ: Јест, то је било од Феме ружно.

АНИЦА: Видиш, фљуско, видиш шта фишкал каже.

АДВОКАТ: Хе, хе, како ви можете фемици фљуска казати!

ФЕМА: А, фљорцо? Како је то, бештијо?

АНИЦА (*полети јој у косе*): Како је то, фландро? (*Шчепаду се*).

АДВОКАТ: Хо, хо, хо! Violatio sedis iudiciariae. Анице! (*Тражи да ји растави*).

АНИЦА (*тресне Фему о земљу*): Але те однеле.

АДВОКАТ: А, а, а. Моју Фемицу nequaquam! (*Узме штап и почне Аницу деветати*).

АНИЦА: Господине, шта имате ви са мном?

АДВОКАТ: У присуствију моме то не иде, разумете ли? (*Диге је горе.*)

ФЕМА (*ђупи*): Ха, изела те трпија! (*Тресне Аницу доле.*)

АДВОКАТ: Фема је свалила. Animus inter amorem et iram vacillat. Nequaquam
(*Гура је штапом*).

ФЕМА (*на Аницу*); Оћеш јошт, виле ушле у тебе, а? Оћеш јошт, але те растргле!

АДВОКАТ (*онет је гура*); Фемо! А-ја, не чују. (*Диже је*). Доста, шта је то?

АНИЦА (*устајући*): Јао, ђаво те носио, јао, фландро једна! (*Трчи на Фему*).

АДВОКАТ: Veto! (*Заклања Фему*).

АНИЦА: Та нећеш ми утећи макар главу изгубила. (*Доћена је*).

АДВОКАТ: Veto, није слободно.

ФЕМА (*такође дочена Аницу, но тако да адвокат остане у среди*); Дед сад, обајгоро! (*Повуче је*),

АДВОКАТ: Veto, per amorem patris, ја сам овде!

АНИЦА (*снажно повуче Фему, тако да обадве падну преко адвоката*).

АДВОКАТ: Пуштајте, пуштајте, удависте ме!

ФЕМА (*ђупи горе, да боље Аницу дочена*).

АДВОКАТ (*се искобеља*): Maleferiatae! (*Почне ју штапом макљати. Оне се распусте*).

ФЕМА: Шта се ви ту мешате, господине?

АНИЦА: Ко те је поставио пандуром, ђаво те одно и с фишкалом!

АДВОКАТ: Maleferiatae! У присуствију мом тако и мене да дехонестирате! Знате ли ко сам ја?

АНИЦА: Ко вас је звао код нас?

АДВОКАТ: Exemplum inauditum, разумете ли? Crimen laesi iudicis. Знате л' шта то значи? Сад тако да се помирите, или дркћите од моје јарости.

АНИЦА: На част вам помирење, само кад сам се осветила.

ФЕМА: Сад не марим сто форинти платити, кад сам само срце искалила.

АДВОКАТ: А процес?

АНИЦА: Читајте га ви и с вашим дедом. Мени је доста. *(На Фему)*. Памтићеш ти овај дан.

ФЕМА: Памтићеш ти Фемину руку.

АНИЦА: Неће ти више пасти на ум да се са мном свађаш.

ФЕМА: Нећеш се сетити да у мене дираш.

АНИЦА: Ја сам ти била фишкал.

ФЕМА: Ја сам ти била пандур.

(У такој свађи изиђу.)

АДВОКАТ *(гледи за њима)*: Номо sum, humani nihil a me alienum esse puto. Но опет ми је Тај процес донео пар голупчића.

1830.

ВОЛШЕБНИ МАГАРАЦ

КОМЕДИЈА У ЈЕДНОМ АКТУ

ЛИЦА:

СЕЉАК

МАРКО

МИЛОШ ђаци

ЈАКОВ

ПОЗОРИЈЕ 1.

(У ЈЕДНОМ КРАЈУ ПОЗОРИЈА СЕЉАК, ТРИ ЂАКА СТУПЕ ПЕВАЈУЋИ.)

М

АРКО: Добра воља, врућа крв, лаке ноге јесу ступци, на којима цео свет почива. Млад човек све ово има, зато он и највеће вниманије заслужује.

ЈАКОВ: Осим кад главом о зид лупи.

МАРКО: Главом лупити — значи у подобном случају предосторожнији бивати. Док се старац искашље, донде је младић извршио намеру. Зар би Наполеон тако сиљан био, да није младе генерале имао? Живот је као вино, које се из силе и водени честица састоји. Сила је дух, дух је младост, младост живот, вода старост.

МИЛОШ: А искуство?

МАРКО: Искуство је стари пут за познатог путника. Сад ћу ја фалити оног који је десет реди једним друмом ишао, и није пут помео! Али начини нови пут, уклони кажипут, пак онда, ко не зађе, реци му: аферим! — Знате, кад су филозофи дошли кушати учене људе у Атини, ко је избавио професоре од срама, него ђаци? — Филозофи, страшни зверови! Кудрава коса, нечисте аљине, набрано чело, пак ето ти филозофа. Али мора и бројанице по сокаку да носи. Дакако! Ко ће друкчије у стању бити мислити?! Како узмеш бројанице у руку, ето ти мисли саме трче, како год зецови у пролеће. — Ко си ти, филозофу? Ја сам идеалиста. Шта је то? То је то: што год видиш по свету, тога нема у ствари, него се теби само чини. Дакле, сунца нема на свету, него се нама само чини. *(Увати Милоша за косе.)* Шта чувствујеш ти, љубезни друже?

МИЛОШ: Чувствујем да ме пустиш. Јер ако те ја заопуцам, биће ти сувише.

МАРКО: Ја доказујем само моју тему. Зар ти држиш да те ја за косе вучем? То није истина. Ти само мислиш тако.

МИЛОШ: Бога ти, јеси ли паметан?

МАРКО: О том се нико не сумња.

МИЛОШ: Ти само мислиш да си паметан.

МАРКО: Тако многи на свету мисле да нешто важе, а у себи су разбијено јаје. Један каже, кад што доказује: колико моја слаба глава допушта; а у себи мисли, да је најјача. Може бити, кад би се ораси главом лупали. Друга вели: нисам баш тако ружна; а у себи мисли, да је најлепша. Наравно, колико је могуће, ту се помаже; зато и јесте у апотеки све скупо. — Један вели: да сам се ја само учио; а у себи мисли, да и без науке више зна него сви који су учили. Другом је жао што није учио школу, да може више говорити, а не зна, да би се тек онда научио ћутати и којешта не булазнити.

ЈАКОВ: Тако као ти.

МАРКО: Свет се дели на људе који су паметни, и људе који су непаметни. Код паметни, ако много говориш, обрао си бостан, како год и код непаметни, ако ћутиш. Шта су речи? Вересија. Један оће да се жени, ту ваља проводација да говори. Други има мало еспапа, со тим више мора да фали. Има људи, који рђав еспап и мале способности по скупе новце продају. Речи су шуле, с којима се мали људи пењу, да велики издају.

МИЛОШ: И тако постају пајаци.

МАРКО: Пак? Пајаци су знаменити људи. Њима се диве простаци; и деца с таквом вицом за њима трче, да и сами паметни људи, вниманије своје на њи обраћају. Свет почива на опсени, пак се и паметни људи могу опсеном преварити.

МИЛОШ: За кратко време.

МАРКО: Док се мудри намудроваше, луди се наживоваше. Док се сазна да је пајак пајак, донде је овај напунио торбу. Ко боље вара професора, мање добија бој. Што жена лепше уме варати мужа, то је он већма уважава.

МИЛОШ: А кад и муж жену вара?

МАРКО: Онда је хомеопатија. Далеко су и доктори дотерали. Шта је то хомеопатија? Омиопатија. Исто с истим. Ако те старији избио, дај се наново истући, пак ће те проћи, то је хомеопатија. Ако си покварио желудац, наново се преједи, пак ћеш оздравити.

МИЛОШ: И кад немаш новаца, преврћи празне џепове, пак ћеш добити.

ЈАКОВ: Или прави дугове.

МАРКО: Дуг правити — јест у нужди друга тражити. Новац је господар, што с целим светом влада. Ко не уме говорити, преврће своју кесу и дукати најумилније гласове дају. Девојку накит удаје. И кад се мудрице с највећом ватром о чему препиру, богатица се задовољно за ћемер вата, у себи говорећи: злато је опет најпретежније на свету. Новац је филозоф, новац је лепота; новац је судија, друг, пријатељ, једном речју, цар над царевима.

МИЛОШ: Зато се сатире само на сиромасе праве.

ЈАКОВ: Новац је магнет што почитаније од сваког к себи привлачи. А будући да ми новаца немамо, зато немамо ни почитанија. Жалосно позориште! Почитаније јест право урођено, које сваки с пуном влашћу зактевати може, и зато нам нико неће моћи замерити, ако ми из једне љубови к самопочитанију овог магарца, што пасе, заложимо и госи пуно право оставимо да га по својој вољи откупљује.

МИЛОШ: Или јошт боље, ајдете да га продамо.

МАРКО: Предосторожности ради батина, то не може да буде. Онај који на криво иде, ваља да зна како ће се и опрати. Што год радиш, ради паметно и сматрај на посљедак, то је стара пословица. Кад слуга стакло разбије, господар му каже да је будала; а кад слуга у подруму најбоље вино пије, онда каже да је његов газда будала, и то је оно: у зајам се говеда лижу. Колико су под Фридрихом и Бунапартом аванзирали, што су вешто одговорити знали? Зато и ми ваља томе да подражавамо. Ко ће да се начини магарац?

ЈАКОВ: Шта ћемо се правити, кад има готових на свету. Нема ниједнога који није рекао: ала сам био магарац!

МАРКО: То је друга фела. Кад муж жени тепа, он јој каже: о ћурко, ћурко! Но зато се она не срдџи, но јошт га пољуби. Него, знате шта? Нека остане један наместо магарца, и кад се сељак пробуди, нека га превари, да га је волшебник један на то осудио, и сад му је истекао рок.

ЈАКОВ: Право, право, то је врло добро! Ајде, Милоше!

МИЛОШ: Не, ти си вештији за то.

МАРКО: Ти си вештији, Јашо! Пак ћемо донде с магарцем уредити.

ЈАКОВ: Добро; ал му уклоните буџу?

МАРКО: Шта? Зар се ти бојиш буџе? Гди ти је језик? Знаш да је јошт Езоп казао, да је језик најбоља ствар на свету.

ЈАКОВ: И најгора.

МАРКО: То само муж каже, кад му почне жена читати предике. Дајте улар, да га вежемо. Со тим ће се сељак лакше убедити.

МИЛОШ: Тако, тако, на моју душу, биће доста новаца.

ЈАКОВ: Пола моја, пола ваша.

МАРКО: Зар ми нисмо браћа? *(Вежу га и одведу магарца.)*

ПОЗОРИЈЕ 2.

ЈАКОВ (*сам*): Сад замењујем магарца. Е ништа. Међу људма свашта бива.

Али откуд то бива, да магарца толико презиру? Он се није никада опио, није јело повраћао, није непристојно говорио, не пије ракију, нити пуши. Али је глуп. Како глуп, кад уме изабрати јело, које је за њега пријатно и воли пити бистру него мутну воду. Јер није безобразан, зато га псују. Ја мислим да се сва његова погрешка састоји у смерности. Да је он безобразан, да се размеће и о себи говори с удивљењем, да се у свашта меша и оће да зна и оно што не зна, многи би се чудили његовој мудрости, пак би га огласили за учена човека; али он, сирома, ћути, клони се и своје сенке, и, што ради, са страхом чини, па зато и остаје незнатан и сви га презиру. Сваки важи у свету толико колико уваженија кадар је себи набавити, тако вели општа пословица. Па кад човек не уме.

ПОЗОРИЈЕ 3.

СЕЉАК (*тапући очи*), ПРЕЂАШЊИ.

С

ЕЉАК: Баш бог да прости, поштено се испава. Сад ми ваља кући.

(*Смотри ђака.*) Шта је то? Ко те ту привеза?

ЈАКОВ: Судбина.

СЕЉАК: Шта је то судбина?

ЈАКОВ: Девојка, која људе донде вара док јој не падну у мрежу.

СЕЉАК: Гди је мој магарац?

ЈАКОВ: Ја сам.

СЕЉАК (*смеје се*): Мале су ти уши.

ЈАКОВ: Твоје су веће.

СЕЉАК: Дакле, велиш, ти си магарац. То је лепо. Него, гди је мој магарац?

ЈАКОВ: Ја сам твој магарац.

СЕЉАК: Слаб си, пребићу ти леђа. Него, чу ли, дечко, овде сам ја везао једно магаре, с овим истим уларом, што је теби о врату. Куд се он део?

ЈАКОВ: О, чича, теби су вечити путови непознати. Онај исти магарац, кога си ти толико мучио и кињио, коме ниси сламу на време давао, кога си на киши и снегу остављао, — онај исти магарац био сам ти ја.

СЕЉАК: Како то?

ЈАКОВ: Подигни високе твоје уши и саслушај моју повјест, пак ћеш о свему бити извештен. Ја сам од благородне фамилије, и из далека. Отац ми је врло строг био и зато се. наши поступци нису никако сложити могли. Истина, нисам ни ја баш најмирнији био, али његова строгост увелича мој несташлук сторично. Случи се

једном да ја из дугог времена све пилиће с квочком заједно једним концем вежем. Кобац дође и однесе и квочку и пилиће. Сад ми се отац расрди, дозове једног који је као волшебник познат, и плати му скупо да ме у магарца претвори. Осам година опредјеле ми рок, гди ћу ја у виду магарца моју судбину оплакивати. И тако на несрећу моју и до тебе дођем.

СЕЉАК: Хм, хм! Шта ми наказива! Али, како се може човек у магарца претворити?

ЈАКОВ: О, чича! Ти си прост, Ниси читао Мразовићев Магазин за децу. Не у магарца, него у змаја и у аждају претвориће те, само ако оће. Моли се богу, да не паднеш у његове руке, јер можеш од мене закључити, шта скот страда.

СЕЉАК: Јест, богме: знаш, кад сам ти сломио ребро?

ЈАКОВ: И кад ми ниси дао јести, и кад си ме тукао буџом. А колико си ме пута опсовао!

СЕЉАК: Те јошт како. Знаш код оне воденице.

ЈАКОВ: Знам, и прочитаја, и прочитаја. Зато, чичо, ја те не могу пустити.

СЕЉАК: Него?

ЈАКОВ: Него, да идемо на суд. Ти, мене, од благородне фамилије, тако да злостављаш!

СЕЉАК: Синовче, ја нисам знао да си ти човек.

ЈАКОВ: Сад знаш, зато ајде на суд.

СЕЉАК: Прођи се суда, човече, шта сам ја крив?

ЈАКОВ: Ја и не кажем да си ти крив. То нека суд пресуди.

СЕЉАК: Ја, истина, да сам те тукао; али сам те тукао као магарца а не човека.

ЈАКОВ: Али сам у магарцу био ја. То ће суд извидити.

СЕЉАК: Знаш шта је, дијете! Да се ми оставимо суда и кавге; него ево да ја теби дам три дуката, па иди збогом.

ЈАКОВ: За све? То не може бити.

СЕЉАК: Зар ти је то мало?

ЈАКОВ: Помисли само, онолике муке! Други би одавно изгубио главу.

СЕЉАК: То јест; али промисли и ти, колико сам те пута омиловао. Колико сам ти пута и кукуруза давао. И да сам тео, могао сам те пустити да цркнеш од глади; за све ово ваљда и ја заслужујем благодарност од тебе. Зато прими ова три дуката, пак иди збогом.

ЈАКОВ: Чича, ти симе беседом својом сасвим тронуо. да видиш да сам и ја човек, ево ћу примити што ми дајеш. *(Прими дукате.)* Сад збогом.

СЕЉАК: Збогом, и опрости што сам те онако злоставио. Кукавче, што се ниси казао! Али још нешто. Чрез тебе сам мог магарца изгубио и јошт три дуката. Није право да и улар изгубим, зато, дечко, дај ми то натраг. Ја мислим да ти ниси улара имао, кад си магарцем постао.

ЈАКОВ: Нисам, чича; зато ево ти улар!

СЕЉАК: Ја идем мени другог магарца тражити. *(Отиде.)*

ЈАКОВ: Међер сам ја опет најпааметнији од моји другова. Јошт три дуката набавио. Али сад да видим гди су они и шта се с магарцем учинило. *(Отиде.)*

ПОЗОРИЈЕ 4.

МАРКО И МИЛОШ (*воде магарца*)

М

АРКО: Купите магарца, купите магарца! Кукавац Јаша, сад ваљада
чувствује шта је магарећи зној.

МИЛОШ: Играчка. Зар је тешко постати магарцем? Има филозофа који држе да
ће човек после смрти прећи у магарца. Пак зашто не би и за живота? Купите магарца,
купите магарца!

ПОЗОРИЈЕ 5.

СЕЉАК, ПРЕЂАШЊИ

С

ЕЉАК: *(познавши магарца)*: Шта, опет си нешто скривио? Еј, несрећни сине, зар си заборавио моје савете и оне муке које си подносити морао? Али нека, кад си такве памети, а ти се мучи као враг.

МАРКО: Купи, чича, магарца.

СЕЉАК: Не превари!

МИЛОШ: Зашто? Видиш како је леп.

СЕЉАК: Децо, знате ли шта продајете?

МИЛОШ: Магарца.

СЕЉАК: Ви се варате, то није магарац него човек.

МАРКО: Ха, ха, ха! Разумемо. Има много људи за које би пробитачније било да су магарци.

СЕЉАК: Ту имате право, него је гриота човека уместо магарца терати. Зато, децо, пустите ви тога магарца.

МАРКО: Иди, чича, бог с тобом. Него, купи га, даћемо га јефтино.

СЕЉАК: Богме ни за две паре, јер ме једанпут већ опарио.

МИЛОШ: Узми, чича, кајаћеш се!

СЕЉАК: Кајаће се онај који га купи. Ја идем мени тражити другог магарца. *(Магарцу на уво.)* Неће сваки бити тако меканог срца, као што сам ја. Зато, бедни сине, ако се твој волшебник јошт једанпут смилује, узми се у памет, а сад уздиши, кад видиш како се други с печењем части, а ти мораш плеву да грискаш. *(Отиде.)*

МАРКО: Ха, ха, ха! То му је госа. Ал је јако опарен.

ПОЗОРИЈЕ 6.

ЈАКОВ, ПРЕЂАШЊИ

ЈАКОВ: Побједа!

МАРКО: Јеси ли утекао?

ЈАКОВ: Јошт три дуката добио.

МАРКО: Његов је госа малочас овде био.

ЈАКОВ: Пак?

МАРКО: Неће магарца да купи.

ЈАКОВ: Ха, ха, ха!

МИЛОШ: Кад је тако поштен, требало би да му вратимо магаре. А нама је доста сваком по дукат.

МАРКО: Није него јошт штогод. Он је свога магарца видео, па нече да га прими. Ми више нисмо криви. Купите магаре!

ЈАКОВ: Купите магаре! Јефтино дајемо.

ПОЗОРИЈЕ 7.

СЕЉАК, ПРЕЂАШЊИ

С

ЕЉАК: Море, децо, прођите се магарета. (*Спази Јакова.*) Шта је то?

(*Увати га за руку.*) Стани мало, дечко.

Кажи ти мени, шта си ти?

ЈАКОВ: Ја сам ја.

СЕЉАК: А шта је оно?

ЈАКОВ: Магарац.

СЕЉАК: Јеси ли ти он?

ЈАКОВ: Ја сам ја, ти си он. Ко је сад магарац?

СЕЉАК: Јеси ли ти био везан овим уларом?

ЈАКОВ: Јесам. Него будући да си ме јако кињио, створио ми је волшебник јошт једног магарца.

СЕЉАК: Баш као што је мој. Стани, ниједна веро!

МАРКО: Шта ћеш ти с њиме, чича? Он је наш друг.

СЕЉАК: И мога магарца брат! Ниједне вере!

МАРКО: Магарац је наш. Ти немаш с њим ништа.

СЕЉАК: Сад ћу ја вама дати!

МИЛОШ: Ти отоич ниси хтео магарца за твога признати, је л'?

СЕЉАК: Јесте.

МИЛОШ: Ко се једанпут свога права одрече, он нема више права на то. Је ли истина?

СЕЉАК: Јесте.

МИЛОШ: Ко двапут каже: јесте, не може трећи пут казати да није. Је л' тако?

СЕЉАК: Јесте.

МИЛОШ: Кад јесте, ти онда немаш права више с магарцем располагати.

СЕЉАК: На моју душу, децо, маните се ви тог ђаволства. Магарац је мој.

СВИ: Није, није!

СЕЉАК: Ево му Жиг!

ЈАКОВ И ја имам жиг.

СЕЉАК: То је на тај начин зло.

МИЛОШ: Купите магарца, купите магарца!

СЕЉАК: Мога магарца? То је много. децо, што ће га други купити? дајте га мени!

СВИ: За шест дуката, за шест дуката!

СЕЉАК: То је много!

ЈАКОВ: Ниже није.

СЕЉАК: Магарац је мој.

СВИ: Није, није.

СЕЉАК: Та, ако сте ви бесни, шта сам ја полудио! (*Дигне буцу.*) Имате три дуката, то вам је доста. Магаре ми оставите.

СВИ: Магарац је наш, магарац је наш!

СЕЉАК: Сад ћу ја вама дати! (*Појури и.*)

СВИ: (*бегајући*): Три дуката, три дуката! (*Побегну.*)

СЕЉАК: Три дуката?! Ништа, многи би и више дали за гдикоју своју будалаштину.

